

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 33ον

ΜΑ·Ι·ΟΣ 1970

ΑΡΙΘ. 311

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕΤΑΖΥ ΙΑΤΡΟΥ ΚΑΙ ΑΣΘΕΝΟΥΣ(*)

Μέχρι ποίου σημείου πρέπει να είναι αμοιβαία ή σχέσις μεταξύ Ιατροῦ καὶ ἀσθενοῦς; Αὐτὴ ἡ ἐρώτησις μὲ ἀπασχόλει ἀπὸ καιρὸ, διότι ἡ ἐξέλιξις μου στὴ ζωὴ ἦταν περιεργή. Θεωροῦμαι ψυχοθεραπευτὴς, ἂν καὶ δὲν ἔχω ἀκαδημαϊκὸ διπλωμα σ' αὐτὸν τὸν τομέα. Εἶμαι μόνον γενικὸς παθολόγος, ὁ ὅποιος προσεπάθησε νὰ θέσῃ σ' ἐφαρμογὴ τὶς ἀπόψεις καὶ τὶς πεποιθήσεις του. Δὲν παρηκολούθησα μαθήματα ψυχιατρικῆς ἢ ψυχοθεραπείας καὶ δὲν ἀνῆκω σὲ καμμία «σχο-

λή». Δύο ἐξέχοντες ψυχίατροι μὲ συνεβούλευσαν μάλιστα ἔντονα νὰ ἐγκαταλείψω ὅποιαδήποτε διδακτικὴ ἀνάλυσι γιὰ νὰ προστατεύσω τὴν πρωτοτυπία τῶν πειραματισμῶν μου καὶ τὴν πνευματικὴ μου ἀνεξαρτησία.

Ἡ ἀποφασιστικὴ ἐμπειρία γιὰ μένα ἦταν μία πλήρης μεταβολὴ στὶς σχέσεις μου μὲ τοὺς ἀσθενεῖς μου. Αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ δὲν ἔγινε οὔτε ἔπειτα ἀπὸ ἀνάζητησι οὔτε ἀπὸ κάποια νέα τεχνικὴ ποὺ μὲ ἐδίδασκε εἰδικός, ἀλλὰ ἦλθε σὰν συνέπεια θρησκευτικῆς ἐμπειρίας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησα ἀπὸ τὸ 1932, ἀπὸ τὴν κίνησι τὴν ὀνομαζομένη τῆς «Ὀμάδος τῆς Ὁσφάρδης». Ἐκεῖ ἔμαθα τὴ δύναμι τῆς προσωπικῆς μαρτυρίας.

Ὅταν ἓνα πρόσωπο ἀνοίγῃ εἰλικρινὰ τὴν ψυχὴ του σ' ἓνα ἄλλο—ὅταν ὀμιλῇ γιὰ τὴν προσωπικὴ του ζωὴ, γιὰ τὰ λάθη καὶ τὶς ἀδυναμίες του, καὶ τὶς ἐμπειρίες ποὺ εἶχε ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ—ἀσκεῖ τρομακτικὴ ἐπιρροὴ σ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἀκούει, καὶ γίνονται φίλοι. Συνήθως, καὶ ὁ ἄλλος θ' ἀνοίξῃ τὴν καρδιά του, ἀποδεικνύοντας ἔτσι τὴν ἐνισχυτικὴ ἐπίδρασι τῆς θείας χάριτος. Δημιουργεῖται με-

(*) Αἱ «Ἀκτίνες», μὲ ὄλως ἰδιαίτεράν χαρὰν προσφέρουν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν τῶ κείμενον τῆς διαλέξεως, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ συνεργάτης μας καὶ θερμὸς φίλος τῶν «Ἀκτίνων» καὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι χριστιανικῆς κινήσεως ἱατρὸς τῆς Γενεύης Paul Tournier εἰς τὸ III Διεθνὲς Συνέδριον τῶν Χριστιανῶν ἱατρῶν εἰς Oslo (1-οὔλιος 1969).

ταξύ των άμοιβαία, πλήρης, ειλικρινής σχέσις, πού γίνεται και για τους δύο μαρτυρία του 'Αγίου Πνεύματος και της δυνάμεώς Του.

Αυτό τό άμοιβαίο και ειλικρινές άνοιγμα της ψυχής στην Κίνησι της 'Οξφόρδης τό όνομάζομε συμμετοχή. "Όταν άρχισα νά έξασκώ αυτή τή συμμετοχή με μερικούς από τους άσθενείς μου, ανέκάλυψα ότι αυτή ή έμπειρία κάποτε ένεργούσε σαν θεραπεία γι' αυτούς κατά δύο τρόπους: 'Αφ' ενός έπηρεάζε τή συνείδησι του άσθενούς σχετικά με ώρισμένα προβλήματα της ζωής, τά όποία, χωρίς νά γνωρίζη, έπαιξαν ρόλο στη γένεσι και στην έξέλιξι της άρρώστιας του. 'Αφ' έτέρου παρείχε σωματική και ψυχική ώθησι για νά λύση τά προβλήματά του ή νά τά παραδεχθί.

Κατ' αυτόν τόν τρόπο, ανέκάλυψα, όταν άκόμη δέν τό είχαν τονίσει γενικά, τή σημασία για τό Ιατρικό έργο της σχέσεως του Ιατρού με τόν άσθενη του, για τή χειρουργική και τήν παθολογία, όσο και για τήν ψυχιατρική. Γρήγορα έπίσης διεπίστωσα ότι αυτή ή έμπειρία έπλησίαζε τήν ψυχανάλυσι. "Ένα από τά κύρια χαρακτηριστικά της τελευταίας ήταν ή ίδια άπόλυτος ειλικρίνεια πού άπαιτείτο από τόν άσθενη στο νά όμιλή για τή ζωή του, και, έπειδή αυτό άντεπροσώπευε μία έξέλιξι στη σχέση του Ιατρού και του άσθενούς, άρχισα νά διαβάζω με άπληστία τους δασκάλους της ψυχανάλυσεως.

'Ανεκάλυψα ότι ύπήρχαν σπουδαίες διαφορές μεταξύ του τρόπου των και του ιδιικού μου. Πρώτα άπ' όλα, ή ψυχανάλυσις ήταν ένα είδος τεχνικής, ένω έγώ δέν έχρησιμοποιούσα καμμία τεχνική. Κατά δεύτερον λόγον, ή σχέσις μου με τόν άσθενη ήταν άμοιβαία, καθώς «συμμετείχα» όσο άκρίβως και αυτός, ένω οί σχέσεις του ψυχαναλυτοϋ δέν είναι έξ ολοκλήρου άμοιβαίες.

Αυτό με έξέθεσε σε έχθρική κριτική, ιδιαίτερα από θεολόγους, οί όποιοι με κατηγορήσαν ότι προχωρώ πέραν των όρίων της Ιατρικής. Στο άναμεταξύ οί

ψυχαναλυται μου έκαμαν σπουδαία ύποδοχή, πού τήν δέχθηκα ευχαρίστως—σπουδαία, αλλά πού μ' έκανε νά μήν αισθάνωμαι άνετα, διότι τους έφάνηκα σαν ένα είδος μαθητευομένου μάγου, πού παρεβίασε τους στοιχειώδεις κανόνες τής ήθικης οϋδετερότητος εκ μέρους του θεραπευτοϋ, μιās οϋδετερότητος πού του άπαγορεύει αυστηρά νά εισάγη τις δικές του φιλοσοφικές ή θρησκευτικές άντιλήψεις.

Ξεύρετε ποιός πήρε τό μέρος μου; "Ένας όπαδός του Freud, καθ' ολοκληρίαν όρθόδοξος, και ένας από τους κατ' ευθείαν μαθητάς του. "Ήταν ό Dr. Henri Flournoy, ένας σύμβουλος της ψυχανάλυσεως, στην 'Ιατρική Σχολή της Γενεύης, ό όποιος ήλθε σ' έπαφή με τό πρόβλημά μας στην έτησία συγκέντρωσι του 'Επιστημονικού Συνδέσμου της Γενεύης, του «Συνδέσμου 'Ιατρικών και Φυσικών 'Επιστημών». Παρουσίασε τήν περίπτωσι ενός άνδρος πού υπέφερε από άναγκαστική νεύρωσι με ισχυρά αισθήματα ένοχής, τόν όποιον έθεράπευσε πλήρως στο Νοσοκομείο John Hopkins στη Βαλτιμόρη των Η.Π.Α. 'Ετόνισε ότι ό άσθενής, πιστός καθολικός, έξωμολογείτο στον ίερέα του χωρίς νά μπορη νά βοηθηθί. Αυτός έξ άλλου σαν Ιατρός περιωρίζετο στην αυστηρά επιστημονική μέθοδο. 'Υπενθύμισε στους άκροατάς του ότι ήταν ό ίδιος ό πατέρας του, ό διάσημος καθηγητής Theodore Flournoy, πού από τό 1890 ύπεστηρίζε ότι ό «άποκλεισμός του μεταφυσικού», πού είχε γίνει δεκτός από όλες τις άλλες έπιστήμες, έπρεπε νά γίνη σεβαστός και από τήν ψυχολογία, άκόμη και τή θρησκευτική ψυχολογία.

'Ο Henri Flournoy τότε προσθέτει: «Γιά ένα διάστημα ένας από τους συναδέλφους μου (ό Dr. Théo Bonet από τή Ζυρίχη) και έγώ ύπεστηρίζαμε ότι ό Ιατρός πρέπει ν' αφήνη τό θρησκευτικό στοιχείο νά λαμβάνη μέρος στην κατανόησι και θεραπεία του άσθενούς. Δέν δεχθήκαμε τόν άποκλεισμό του μεταφυσικού, άπεναντίας προσπαθήσαμε νά τό άποκαταστήσωμε εκ νέου. Είναι αυτό

παραδεκτό; Παρ' όλες τις αντίθετες γνώμες, ή απάντησίς μου είναι νάί!»

Αυτό ήταν μία άπροσδόκητη απάντησις. 'Ο Dr. Flournoy εξηγείται: «'Η ιατρική δέν μπορεί νά τοποθετηθή στό ίδιο πεδίο με τίς άλλες επιστήμες. Είναι συγχρόνως καί τά δύο καί κάτι λιγώτερο καί κάτι περισσότερο». Χρησιμοποιεί επιστημονικάς μεθόδους, αλλά παραμένει τέχνη. 'Αντί νά άπολογηθή γιά τόν έαυτό του καί τόν Bovei, ό Dr. Flournoy, γράφει: «'Όσον άφορᾷ τόν άσθενή μου, αισθανόμουν ότι ή θρησκευτική έπιστροφή θά ήταν άρκετή». Αυτό ήταν καταπληκτικό. Τίποτε δέν έφαινετο λιγώτερο θέβαιο άπό τό ότι μία τέτοια έπιστροφή ήταν άρκετή νά τόν θεραπεύση. Γνωρίζετε πόσο σπάνια θεραπεύονται οί αναγκαστικές νευρώσεις. 'Αλλά ό Dr. Flournoy, προσθέτει: «'Εάν μόνον ήξευρα πώς ν' άρχίσω τό θαύμα αυτό, δέν θά δίσταζα νά τό κάμω».

'Εδῶ, άσφαλῶς, είναι ένας άληθινός σοφός, πού ένδιαφέρεται περισσότερο γιά τόν άσθενή, παρά νά υπερηφανεύεται γιά τίς μεθόδους του ή ν' άκολουθή δουλικά κάποια προκαθορισμένη άρχή. Είμαστε συνδεδεμένοι μ' ένα «nihil obstat». Προς ύποστήριξιν τών ιδεών του ό Dr. Flournoy άναφέρει έπίσης έναν άλλον 'Ελθετό όπαδό του Freud, τόν Dr. Charles Odier: «'Αργά ή γρήγορα θά έλθη έποχή πού ό ψυχοθεραπευτής, όσο κι' άν είναι γεμάτος άπό επιστημονικές άρχές, θά πρέπει νά γίνη άνθρωπος. Είτε τό θέλει είτε όχι, ή πιστότης στό θεραπευτικό του καθήκον θά τόν έξαναγκάση ν' άπιστήση στην άντικειμενική του ουδετερότητα. 'Εκτελώντας τά έπαγγελματικά του καθήκοντα, θά πρέπει ν' άφήση κατά μέρος την ουδετερότητα κατά τό μέτρο, κατά τό όποιον ό επιστήμων ύποχωρεί μπροστά στον άνθρωπο».

Κατ' αυτόν τόν τρόπο συναντηθήκαμε σ' έναν πλάγιον δρόμο. "Αρχισα μ' ένα ανθρώπινο πείραμα άμοιβαίας έπικοινωνίας, πού, άργότερα, όταν άρχισαν νά με πλημμυρίζουν νευρωτικές περιπτώσεις, αναγκάστηκα νά μετριάσω, χρησιμοποιώντας μεγαλύτερο βαθμό επιστη-

μονικῶν γνώσεων. 'Ο Flournoy καί ό Odier, πού άρχισαν με άυστηρή άντικειμενικότητα, παραδέχονται ότι την έμετρίασαν γιά νά γίνουν περισσότερο άνθρωπινοι. Αυτό, έν τούτοις, προκαλεί την έρώτησι: «Πώς θά θρούμε την ίσοροπία μεταξύ τής επιστημονικής ψυχρότητος καί τής άνθρωπίνης ζεστασιάς;» ή «πώς θά δημιουργήσωμε κανόνες γιά την έναλλαγή τους;» 'Επανερχόμεθα έπίσης στην έρώτησι πού έθεσα στην άρχή: «Μέχρι ποίου σημείου πρέπει νά είναι άμοιβαίες οί σχέσεις ίατρού καί άσθενοῦς;».

* * *

Τά τελευταία είκοσιπέντε χρόνια είδαν μεγάλη εξέλιξι σ' αυτό τό σημείο. Μετά τόν φροϋδικό μονόλογο ήλθε ό διάλογος του Jung. 'Ο Maeder ήταν ό πρώτος πού περιέγραψε τίς σχέσεις ίατροῦ—άσθενοῦς ὡς «συνάντησι άνθρωπίνων ύπάρξεων», στην όποία ένυπάρχει «θρησκευτικόν στοιχείον». 'Ο Rogers άρχίζει τό βιβλίο του διηγούμενος περιστατικά τής άτομικής του ζωής με τό σκοπό νά δημιουργήση προσωπική έπαφή με τούς άναγνώστας. 'Ο Jung τό κάμνει με άκόμη μεγαλύτερη έκτασι, άν και μόνον άποσπασματικά, ιδιαίτερα όταν άποκαλύπτει τή δραματική του συνάντησι με τό Θεό σέ ηλικία δώδεκα ετών.

'Ο Frankl, ό Binswanger καί πολλοί άλλοι όμιλοῦν τώρα γιά ένα διάλογο κατά τόν όποιον ό ίατρός πρέπει νά είναι έτοιμος ν' άκολουθήση τόν άσθενή του σέ όποιοδήποτε ζήτημα θά άνεφύετο, ιδιαίτερα όταν αυτό σχετίζεται με τίς άπόψεις του γιά τή ζωή, καί «κατ' έξοχήν» στό θρησκευτικό ζήτημα. Αυτό σημαίνει ότι ό ίατρός λίγο-λίγο ύποχρεούται σέ περισσότερο προσωπικό διάλογο. Πόσο μακρῶς μπορεί νά πάη; Μέχρι του ν' άποκαλύψη πλήρως τίς δικές του πεποιθήσεις; Οί περισσότεροι «ύπαρξιακοί» ψυχοθεραπευτάί είναι άκόμη έπιφυλακτικοί, ὅσον άφορᾷ αυτό τό ζήτημα, όχι άδικαιολόγητα. 'Εν τούτοις, δέν είναι ή άμοιβαιότης σημαντικώ-

τατο χαρακτηριστικό στον πραγματικό διάλογο; Μπορεί κανείς να όμιλή για διάλογο, όταν τó ένα μέρος άποκαλύπτει τόν έαυτό του και τó άλλο δέν τó κάμνη, όταν ó άσθηνής όμιλή, όχι σ' ένα άληθινό πρόσωπο, αλλά στο «Υπερ-έγώ» του μεταφερόμενο σ' έναν σιωπηλό και σκληρό ψυχοθεραπευτή;

Η γνώμη μου είναι ότι διάλογος σημαίνει άμοιβαίότητα. Στο ώραίο της βιβλίο «Έπικοινωνία» ή Eliane Amado Le'vy - Valensi όμιλεί για «άσυμμετρος διαλόγους», όπως π.χ. ή «σχέσις μεταξύ γονέων και παιδιών, διδασκάλου και μαθητού». Νομίζω ότι ύπάρχει σ' αυτό τó ζήτημα σύγχυσις ιδεών. Υπάρχει βεβαίως μία περισσότερο ή λιγώτερο άσύμμετρος σχέσις μεταξύ τού Ιατρού και τού άσθενούς στην άρχή, αλλά τά χαρακτηριστικά τού άληθινού διαλόγου άρχίζουν να έπιτυγχάνονται τή στιγμή που ή άντικειμενική σχέσις «Έγώ-αυτό» άντικαθίσταται άπό τή σχέσι «Έγώ-σύ», σύμφωνα με τόν Martin Buber. Η σχέσις «Έγώ-σύ» είναι άπόλυτα άμοιβαία και υποκειμενική. Ο Nedonchele έπιγραμματακά τήν όνομάζει «άμοιβαίότητα συνειδήσεων».

Ο Martin Buber κατέδειξε έπίσης ότι ή άμοιβαίότης δέν διαρκεί. Είναι μόνον μία στιγμιαία έμπειρία, όπως άνεκάλυψαν ή Le'vy - Valensi και οι λοιποί άπό μας. Έμφανίζεται ξαφνικά και δέν έχομε πλέον ένα ανθρώπινο όν άπέναντι σ' ένα άλλο σέ μία σχέσι προσώπου—Ιατρού ή άσθενούς—Ιατρού, αλλά μάλλον σέ σχέσι ένός προσώπου πρós ένα άλλο πρόσωπο. Για να τó έπιτύχη αυτό, όμως, πρέπει ó Ιατρός να άποκαλύψη τόν έαυτό του τούλάχιστον μέχρις ώρισμένου σημείου. Πρέπει να κατέλθη άπό τó μυστηριακό θάθρο του, πρέπει να άποκαλύψη κάτι άπό τόν άληθινό έαυτό του, πρέπει να είναι άνθρωπος, όπως λέγει ó Charles Odier.

Χθές μία γυναίκα μου έξωμολογήθη ότι στο θάθος τής ψυχής της ύπηρχε πάντοτε ή έπιθυμία να πεθάνη. Ντρεπόταν γι' αυτό, είπε, γιατί αισθανόταν πραγματικά πώς είχε προνομιακή ζωή.

Άμέσως διεπίστωσα ότι είχα κι' έγώ τήν ίδια έπιθυμία και τήν ίδια ντροπή. Έπρεπε να τής τó είπώ; Σε τέτοιες στιγμές γίνεται πάντοτε μεγάλη πάλη μέσα μου. Έκ φύσεως είμαι πολύ έπιφυλακτικός, ένα χαρακτηριστικό που ένετάθη άπό τήν πουριτανική άγωγή μου.

Δέν θα μου ήταν δύσκολο να κάνω σ' αυτή τήν άρρωστη μία ένδιαφέρουσα διάλεξι για τó ένστικτο τού θανάτου τού Freud ή για τόν Πλάτωνα, τόν Παύλο, τόν Σοπενχάουερ, τόν Νίτσε και άλλα διάσημα πρόσωπα. Ούτε θα μου ήταν δύσκολο «να πετάξω τά γάντια τού ψυχαναλυτού» και με λεπτή χειρουργική τής ψυχής να τήν βοηθήσω να ιδή τούς λόγους τής έπιθυμίας της για θάνατο ή ν' αύξήση τήν ντροπή της με εύσεβή αισθήματα για τήν άγάπη τού Θεού, τού όποιου τó δώρον τής ζωής είναι έγκληματικό και άχάριστο να περιφρονώμε. Κανένα άπό αυτά δέν θα ήταν χωρίς σημασία, αλλά δέν θα είχε μεταβάλεσι τίποτε στη σχέσι μας. Άπεναντίας θα μεγάλωνε άκόμη περισσότερο τήν άσυμμετρία, διότι θα είχα οικειοποιηθή τó κύρος ένός έπιδεξίου διδασκάλου.

Άντι γι' αυτά άπεφάσισα ν' άφήσω κατά μέρος τή φυσική μου έπιφυλακτικότητα και να τής είπώ για τις σκέψεις που μ' έτάρασαν κρυφά, για τó γεγονός ότι και έγώ αισθανόμουν παρόμοια έπιθυμία και παρόμοια ντροπή. Και τότε, κάτι συνέβη μεταξύ μας. Μόνον μία φευγαλέα στιγμή, αλλά στιγμή άμοιβαίας νίκης, και είχε άποτέλεσμα διαρκείας. Αυτή ή γυναίκα δέν αισθάνεται πλέον μόνη, και στα μάτια της δέν είμαι πλέον ένα άτομο, αλλά ένα πρόσωπο.

Όπως βλέπετε, ή έρώτησις τού Dr. Henri Flournoy δέν είναι έντελώς ή ένδεδειγμένη. Τó ζήτημα δέν είναι έάν έχω τó δικαίωμα να όμιλώ για τó Θεό. Είναι μάλλον, έάν πρέπει να διατηρώ μία άπρόσωπο επιφύλαξι ή να διακινδυνεύω μία τελείως προσωπική άναμέτρησι. Τριάντα χρόνια πριν ήταν τóσο άσυνήθιστο «να γίνεται λόγος περι Θεού, άμαρτίας και χάριτος σ' ένα Ιατρικό βιβλίο», ώστε

ὁ Dr. Henri Flournoy θὰ διερωτᾶτο ἐὰν τοῦ ἐπετρέπετο ἢ ὄχι νὰ τὸ κάμη. Ἡ ἐξέλιξις τῆς σκέψεως τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια μᾶς ἔφερε στὸ σημεῖο ὅπου μᾶλλον ρωτᾶμε τὸν ἑαυτὸ μας, ἂν ἔχωμε προσωπικὴ στάσις ἢ ἀπρόσωπη. Αὐτὴ ἢ ἐρώτησις περικλείει καθαρὰ καὶ τὴν προηγούμενῃ, διότι τὸ νὰ ὀμιλῶ μὲ προσωπικὸ τρόπο σημαίνει ἀπαραιτήτως ὅτι δὲν μπορῶ πλέον νὰ κρύψω ἐκεῖνο πού λογαριάζεται περισσότερο στὴ ζωὴ μου, δηλαδὴ, τὴν ἐπαφὴ μὲ τὸ Θεό. Ἐν τούτοις, συνήθως δὲν συζητᾶμε θρησκευτικὰ θέματα καὶ εἶναι σπουδαῖο νὰ κατανοήσωμε ὅτι, καὶ τὰ κοινὰ, συνηθισμένα πράγματα περιλαμβάνονται ἐπίσης σὰν πραγματικότητες τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Μποροῦμε νὰ συζητᾶμε γιὰ τὸ Θεὸ μὲ τελείως ἀπρόσωπο τρόπο. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν θεολόγων, ἀλλ' ὄχι, κατὰ τὴ γνώμη μου, τῶν ἱατρῶν. Βέβαια, ἐὰν ὁ Θεὸς σᾶς τὸ διέτασσε αὔριο, δὲν θὰ προσπαθοῦσα νὰ σᾶς ἐμποδίσω, διότι ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ, στὸ μεγαλεῖο τῆς, πάντοτε ξεπερνᾷ τὴν ἀδύνατη ἀντίληψί μας. Ἀλλά, κατὰ τὴ γνώμη μου, ὁ λόγος γιὰ τὸν ὅποιο πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συναδέλφους μας μᾶς κατηγοροῦν ὅτι μιλάμε πολὺ γιὰ τὸ Θεό, εἶναι διότι φοβοῦνται ὅτι τὸ κάμνομε (ὅπως εἶναι βέβαιο ὅτι συνέβη συχνά) μὲ ἀπρόσωπο, θεωρητικὸ, σχολαστικὸ καὶ δογματικὸ τρόπο, πού δὲν ἀρμόζει σὲ ἱατροῦς. Πολλὰ πρέπει νὰ λεχθοῦν γιὰ τὴν ἠθικὴ οὐδετερότητα ὑπὲρ τῆς ὁποίας συνηγόρησαν ψυχοθεραπευταὶ ὄλων τῶν σχολῶν. Ἔχομε ὅλοι πλήρη συναίσθησι τοῦ κακοῦ πού μπορεῖ νὰ προκύψῃ ἀπὸ τὸν δογματισμὸ, τὴ δέσμευσι καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ προσηλυτισμοῦ.

Μὲ ἐπεσκέφθη ἕνας εὐσεβὴς Ἀμερικανὸς συνάδελφος, ὁ ὁποῖος μοῦ εἶπε ὅτι οἱ τοῖχοι τοῦ γραφείου του εἶναι σκεπασμένοι μὲ χαρτὶ τοίχου γεμάτο ἀπὸ ἄρχια τῆς Βίβλου, τυπωμένα μὲ κεφαλαῖα γράμματα! Νὰ ἕνας ἱατρὸς πού δὲν κρύβει τὴ σημαία του καὶ θαυμάζω τὸ ζῆλο του. Δὲν ἀμφισβᾶλλω ὅτι ἡ πρόθεσις του εἶναι νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄπιστο νὰ εὔρη τὴν πίστι του, ἀλλὰ εἶναι αὐτὸ

τὸ πλέον ἀποτελεσματικὸ εἶδος γλώσσης; Χωρὶς ἀμφιβολία αὐτὸς ὁ συνάδελφος εἶχε μίαν ζωηρὴ καὶ προσωπικὴ ἀναμέτρησι μὲ τὸ Χριστό, τὸν Ὅποιο ἀκούει νὰ ὀμιλῇ μέσα ἀπὸ τὰ τυπωμένα μηνύματα, ἀλλὰ δὲν λέγει τίποτε σχετικῶς μ' αὐτό.

Νομίζω ὅτι ἕνα πρᾶγμα πού μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσῃ ἐξαιρετικὰ τὴ σχέσι ἱατροῦ—ἀσθενοῦς, εἶναι, ὅταν ὁ ἱατρὸς πότε—πότε—τονίζω, πότε—πότε—παραμερίζῃ τὴν ἐπισημονικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ του στάσις καὶ ἀρχίζῃ νὰ ὀμιλῇ γιὰ τὴν προσωπικὴ του ζωὴ. Ἐνας τρόπος νὰ δίδωμε τὸν ἑαυτὸν μας στὸν πλησίον, πού εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν θαθεῖα θρησκευτικὴ πρᾶξις, εἶναι νὰ τοῦ ἐπιτρέψωμε νὰ συμμετέχῃ στὴν προσωπικὴ μας ἐμπειρία, τὴν κοινὴ καθὼς καὶ τὴ θρησκευτικὴ.

Τὸν συνάδελφό μας Claude Jacob ἐπεσκέφθη ἀσθενὴς πού τοῦ ἦταν προσωπικὰ ἀγνωστὴ. Ἐμαθε σὲ λίγο ὅτι ἀγωνίζοταν κάτω ἀπὸ ἕνα βαρὺ φορτίο: εἶχε ἕνα μογγολικὸ παιδί. Ἐχοντας παρόμοια περίπτωσι στὴν οἰκογένειάν του ὁ ἱατρὸς, ἐγνώριζε τί προβλήματα δημιουργεῖ, καὶ τῆς μίλησε τελείως προσωπικὰ γιὰ τὰ προβλήματα πού ἀντιμετώπισε καὶ ὁ ἴδιος. Πόσες φορές καὶ ἐγὼ δὲν αἰσθάνθηκα ἐσωτερικὴ ὄθησι, νὰ εἰπῶ σὲ κάποιον, σ' ἀντάλλαγμα τῶν ἐκμυστηρεύσεών του, μερικὰ πράγματα ἀπὸ τὴ ζωὴ μου—γιὰ τὴ μοναξιά πού γνώρισα σὰν μικρὸ ὄρφανό, τὴ δειλία μου, τὸ δυστύχημα πού σκότωσε τὸ θεῖο πού με μεγαλώσε, γιὰ πλευρὲς ἀπὸ τὴ συζυγικὴ μου ζωὴ, γιὰ χρηματικὰ ζητήματα—πράγματα γιὰ τὰ ὁποῖα συνήθως ἐμποδίζεται κανεὶς νὰ συζητᾷ μὲ ἄλλους.

Ἐν τούτοις, οἱ ἀτομικὲς μας ἐμπειρίες περιλαμβάνουν ὄχι μόνον τίς κρίσιμες στιγμὲς τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὰ πιὸ ἀσήμαντα καθημερινὰ γεγονότα. Εἶναι ἡ σύγκρουσις, στὴν ὁποία βυθίζομαι, ὅταν ἀρχίζω νὰ σκέπτομαι κάτι, πρᾶγμα πού μ' ἐμποδίζει ν' ἀκούω προσεκτικὰ τὸ συνομιλητὴ μου, δυσκολεύομαι ὅμως νὰ τὸ ὁμολογήσω. Εἶναι ὄνειρα πού εἶδα καὶ πού εἶχαν σχέσι μὲ τὴν τελευταία μας συνομιλία. Διευτύω-

σα σέ διαλέξεις μου ότι οί ασθενείς μπορούν να λένε τὰ όνειρά τους στους ψυχιάτρους, αλλά οί ψυχιάτροι δέν έχουν την ευκαιρία να κάμουν τὸ ίδιο —δέν μπορούν να διηγηθούν τὰ δικά τους στους ασθενείς! Ένόμιζα ότι ήμουν ὁ μόνος πού τὸ ἔκανα, αλλά ἔσφαλλα. Ο- C. G. Jung ὁμιλεῖ γιά κάποιον του όνειρο πού τὸν ἐβοήθησε ν' ἀντιληφθῆ ότι εἶχε υἰοθετήσῃ κριτική στάσι ἀπέναντι ἑνός ασθενούς. Τὴν ἐπομένη τὸ διηγήθηκε στὸν ἀσθενη του μαζί με τὴν ταπεινωτική ἀνακάλυψι πού εἶχε κάμει. Καὶ προσθέτει: «Αὐτὸ προξένησε ἄμεσο μεταβολή καὶ ἡ θεραπεία προώδευσε».

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἡ Dr. Tina Rabaglia ἀπὸ τὴν Πάρμα ἄρχισε τὴν ἐργασία της ὡς ψυχαναλύτρια ἀπὸ τὰ δικά της όνειρα. Εἶναι ἀδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῆ αὐτὸ τὸ μέσον στὴν ψυχοθεραπεία χωρὶς νὰ γίνουν λάθη, ἀκόμη καὶ μερικὰ σοβαρά. Νὰ τὸ παραδεχθῆ κανεὶς καὶ νὰ ζητήσῃ τὴ συγγνώμη τοῦ ἀσθενοῦς εἶναι συχνὰ τὸ ἀποφασιστικὸ γεγονός πού σπάζει τὸν πάγο καὶ δημιουργεῖ προσωπική ἐπαφή, καὶ κάνει ἔτσι δυνατὴ μιὰ πολὺ περισσότερο ἀποτελεσματικὴ μαρτυρία ἀπὸ ὁποιαδήποτε τυπικὴ διαδήλωσι πίστεως. Ο Ferencsi μάλιστα ἐξήγησε ἀπὸ τὸν ἰατρό, «ἐάν εἶναι ἀνάγκη, νὰ παραδέχεται τὰ λάθη του».

***

Ἡ ἴδια ἡ Βίβλος εἶναι ζωσα μαρτυρία. Εἶναι γεμάτη ἀνέκδοτα. Διηγεῖται τί συνέβη στὸν Ἰακώβ, στὸν Δαυῖδ, στὸν Παῦλο. Ο ἴδιος ὁ Χριστὸς διηγεῖται στους μαθητὰς γιά τὸν ἀγῶνα πού διεξήγαγε μόνος ἐπὶ σαράντα ἡμέρες στὴν ἔρημο. Ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωντανὴ μορφή ἡ μαρτυρία ἐπῆρε ἀπειρη δύναμι. Γι' αὐτὸν τὸ λόγον καὶ μόνη ἡ προσωπικότης τοῦ ἱατροῦ φαίνεται νὰ εἶναι ἰσχυρὸ φάρμακο, ὅπως διεπίστωσαν ὁ Maeder καὶ ἀργότερα ὁ Balint. Ο τελευταῖος λέγει δικαίως, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ τοῦ φαρμάκου εἶναι πολὺ λίγο γνωστά.

Βέβαια, ὑπάρχει κίνδυνος καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Ο κίνδυνος νὰ εἴμεθα πολὺ

θιαστικοὶ καὶ ὁ κίνδυνος νὰ εἴμεθα πολὺ δειλοί. Τὸ νὰ μένωμε πάντοτε ἀπρόσωποι σημαίνει ὅτι εἴμεθα ἀπάνθρωποι, τὸ νὰ εἴμεθα πολὺ προσωπικοὶ περικλείει τὸν κίνδυνο νὰ διακινδυνεύωμε τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἀσθενοῦς. Ἄς εἴμαστε προετοιμασμένοι νὰ μιλάμε καὶ νὰ σιωποῦμε, ζητώντας ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ μᾶς φατίξῃ τότε νὰ σιωποῦμε καὶ τότε νὰ ὁμιλοῦμε. Προσέξατε πόσο ὁ Κύριος ζύγιζε τοὺς λόγους Του καὶ τίς σιωπές Του, πῶς ὁ τόνος Του γινόταν περισσότερο ἢ λιγώτερο προσωπικὸς ἀνάλογα με τὸ πρόσωπο στοῦ ὁποῖο ἀπευθυνόταν.

Τὰ ἴδια πράγματα μπορούν νὰ λεχθῶν γιά τὴν προσευχή, γιά τὴν προετοιμασία μας νὰ προσευχηθῶμε με τὸν ἀσθενη χωρὶς νὰ καταχρώμεθα τῆς ευκαιρίας. Ἐγὼ ὁ ἴδιος, σπανίως τὸ κάνω, καὶ πολὺ δύσκολα, ἀν δέν μ' ἔχη παρακαλέσει γι' αὐτὸ ὁ ἀσθενης. Ὅμως, ὅπως θὰ προσέξατε, αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος με τὸν ὁποῖο μπορεῖ ν' ἀποκατασταθῆ ἡ στενωτέρα ἐπαφή. Πρὸ ἡμερῶν ρώτησα κάποια ἀσθενη πού με ἐπεσκέπτετο συχνὰ ἐπὶ ἔτη τί σκεπτόταν γι' αὐτό. (Αὐτὴ ἡ γυναίκα ἔχει πολλὰ θάσσανα, ἀλλά τὰ ὑποφέρει με γενναϊότητα καὶ, ἔπειτα ἀπὸ ἐπιθυμία της, συνήθως εἴχαμε μιὰ ἥσυχη στιγμή μαζί, ὅταν οἱ δύο μας αἰσθανώμαστε τὴν παρουσία τοῦ Πνεύματος). «Βέβαια, εἶπε, αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι πού με βοηθεῖ πιὸ πολὺ! Αὐτὸ εἶναι πού με κατέστησε ἱκανὴ ν' ἀπελευθερωθῶ ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς μειονεξίας καὶ νὰ αἰσθάνωμαι ὅτι θρίσκομαι στοῦ ἴδιο ἐπίπεδο με σᾶς, στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ!»

Παρ' ὄλ' αὐτά, γνωρίζω ὅτι ἔχω κάνει μεγάλα σφάλματα με τὸ νὰ ὁμιλῶ πάρα πολὺ γιά τὴ θρησκεία ἢ γιά τὸν ἑαυτό μου—καὶ αὐτὸ ὄχι μόνον στοῦ ἱατρικοῦ μου γραφεῖο. Πρὶν λίγες ἡμέρες ἡ σύζυγός μου καὶ ἐγὼ συζητήσαμε γιά μιὰ γυναίκα πού εἶχε ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ μᾶς χωρὶς φανερό λόγο. «Πιστεύω ἀληθινά, εἶπε ἡ σύζυγός μου, ὅτι προχώρησα στὶς ἐκμυστηρεύσεις μου περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἦταν πραγματικὰ ἀπαραίτητο».

Ἐν τούτοις, ἄς παραδεχθοῦμε ὅτι σφάλλομε πρὸς τὴν ἄλλη κατεύθυνσι μὲ τὸ νὰ εἶμαστε πολὺ ἐπιφυλακτικοί, πολὺ προσεκτικοί, μὴ τολμώντας νὰ προσευχηθοῦμε, ὅταν εἶναι ἀνάγκη, ἢ νὰ μαρτυρήσωμε γιὰ τὴν πίστι μας, ἢ νὰ πούμε τὸν προσωπικὸ λόγον πού, ὅσο καὶ ἂν μᾶς στοιχίσῃ, θὰ συγκινήσῃ περισσότερο ἀπὸ κάθε τι τὸν ἀσθενῆ μας καὶ θὰ τὸν κἀνῃ νὰ μὴν αἰσθάνεται πλέον μόνος. Τί εἶναι ἐκεῖνο πού μᾶς συγκρατεῖ; Εἶναι ὁ φόβος νὰ πληγώσωμε τὸν ἀσθενῆ; Ἡ εἶναι μᾶλλον ὁ φόβος νὰ ὑποφέρωμε ἑμεῖς οἱ ἴδιοι, ὁ φόβος νὰ μᾶς παρεξηγήσουν, νὰ μᾶς κρίνουν, νὰ μᾶς περιφρονήσουν;

★ ★ ★

Τὸ νὰ μιλάμε μὲ πραγματικὰ προσωπικὸ τρόπο σημαίνει νὰ δίδωμε στοὺς ἄλλους ὄχι μόνον ὀδηγίες ἢ γενικὲς ἐπισημονικὲς γνώσεις, ἀλλὰ κάτι ἀπὸ τὴ ζωὴ μας—κάτι πού νὰ μοιάζῃ μὲ ζωντανὸ φυτὸ πού ἔχει ξερριζωθῆ ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας μὲ λίγο χῶμα κολλημένο στὶς ρίζες του, κάτι ἀπὸ τὴ δικὴ μας «γῆ». Νὰ μιλάμε προσωπικὰ σημαίνει νὰ δίδωμε τὸν ἑαυτὸ μας. Οἱ πιστοὶ θυμώ-

μαστε ὅτι ὁ Διδάσκαλος ἔδωσε τὴ ζωὴ Του γιὰ τοὺς φίλους Του, ὅτι παραμέρισε τὴ θεία δόξα γιὰ ν' ἀποδεχθῆ τὸν κίνδυνον τῆς προσωπικῆς ἐπικοινωνίας καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος δημιουργεῖ γέφυρα ἀνάμεσα στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ.

Μποροῦμε εἰλικρινὰ νὰ φαντασθοῦμε περισσότερο ἀσύμμετρην σχέσιν ἀπὸ ἐκείνη ἀνάμεσα στὸ Θεὸ καὶ σὲ μᾶς, ἀνάμεσα στὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικὴ μας ἀδυναμία; Ἀλλὰ τὸ θαῦμα εἶναι ὅτι παρὰ τὴν ἀπίστευτη δυσαναλογία, εἶναι δυνατόν νὰ ἔλθῃ ἐκείνη ἡ στιγμή, ἢ τόσο γεμάτη ἀπὸ συνέπεια γιὰ ὅλη μας τὴ ζωὴ, ὅταν δοκιμάζωμε ἕνα αἴσθημα ἐπικοινωνίας μὲ τὸ Θεό, διότι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἦλθε κοντὰ γιὰ νὰ ἐγγίσει τὴ ζωὴ μας μὲ προσωπικὸ τρόπο.

Ἐπικοινωνία σημαίνει προσωπικὴ ἐπαφή! Ἐπαφή; Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὅλη ἡ ἀγάπη, ὅλη ἡ πίστις, ὀλόκληρη ἡ ψυχοθεραπεία καὶ ὅλο τὸ δέος γιὰ τὸν Θεὸ συγκεντρώνονται σ' αὐτὴ τὴ μικρὴ λέξι, ἐπαφή;

PAUL TOURNIER

(Ἀπόδοσις: Κ. Δ. Σπηλιωτακοπούλου)

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΚΛΟΓΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ

“Όλοι οί ψυχολόγοι συμφωνοῦν, ὅτι τὸ ἐπάγγελμα εἶναι ἓνα οὐσιῶδες τμήμα τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Μᾶς τὸ φωνάζει ἄλλως τε ἡ ζωντανὴ πραγματικότητα, ἢ ὁποῖα φαίνεται εἰς τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὴν συγκίνησιν τοῦ νέου διὰ τὴν σταδιοδρομίαν του. Εἶναι μία δικαιολογημένη ἐπιθυμία ἐπιτυχίας, χαρᾶς μέσα εἰς τὴν δημιουργικότητα τῆς ἐργασίας — τῆς προσωπικῆς ἐργασίας— ἀναδείξεως, ἱκανοποιήσεως ὕλικῆς καὶ πνευματικῆς, προεκτάσεως, μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν.

Ἄλλ’ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πρέπει νὰ λεχθῆ, ὅτι τὸ θέμα τοῦ ὑγιούς καὶ ὀρθοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ εἶναι εἰς τὰς ἡμέρας μας πρόβλημα. Πρόβλημα, τὸ ὁποῖον φέρει οὐχὶ σπανίως τὴν λύπην, τὴν ἀπογοήτευσιν, τὴν πικρίαν, τὴν ἀγανάκτησιν ἀκόμη, ἐνίοτε, καὶ τὸ ἀγχος χιλιάδων νέων τῆς πατρίδος μας.

Εἶναι μέγα ἐθνικὸν καὶ κοινωνικὸν πρόβλημα τὸ μέλλον καὶ ἡ ἐξέλιξις τῶν νέων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, οἱ ὁποῖοι «ἔτυχε» νὰ ἀποτύχουν εἰς τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις δι’ ἀνωτάτας σχολάς. Ποῖος θὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς τοὺς νέους (καὶ εἶναι τόσο πολλοί!) νὰ ὑπερνικήσουν τὴν κρίσιν, τὴν ὁποῖαν δημιουργεῖ ἡ «ἀποτυχία», τὰ αἰσθήματα θλίψεως, ἀντιπαθείας, ἐπιθετικότητος ἐναντίον τῶν μεγάλων;

Καὶ ἀκόμη ποῖος θὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἀναγκαίαν ὠθησιν καὶ ἔμπνευσιν διὰ τὸ ἰδικὸν των εὐτυχῆς μέλλον; Εἶναι ἓνα μεγάλο πρόβλημα ποὺ πρέπει νὰ ἀπασχολῆ ὅλους μας.

Αἱ γραμμαὶ καὶ αἱ ἀπόψεις, τὸσον αἰ καθαρῶς ἐπιστημονικαί, ὅσον καὶ αἰ πρακτικαί, διὰ τὴν παιδαγωγικὴν ψυχολογίαν, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὴν «κρίσιν» τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας(*) ὀδη-

γοῦν εἰς τὴν μελέτην τοῦ θέματος τοῦ «ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ».

Μὲ τὰ πορίσματα τῆς ἰατρικῆς ψυχολογίας καὶ τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς, ἢ ὁποῖα ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ συγχρόνους διακεκριμένους ψυχιάτρους, ψυχολόγους καὶ παιδαγωγούς, καταβάλλεται προσπάθεια νὰ ἀντιμετωπισθῆ καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, ὅπως τίθεται σήμερον εἰς τὴν σύγχρονον πραγματικότητα μεταξύ τοῦ λαοῦ μας.

Βασικὴ ἐπιδιώξις εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν εἶναι: ἢ ὑπαρξίς μὲ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, ποὺ λέγεται προσωπικότης τοῦ ἐφήβου, νὰ εὕρῃ, ἐλευθέρᾳ ἀπὸ ποικίλα ἐμπόδια, τὸν δρόμον τῆς πρὸς τὴν ἐπιτυχῆ ἐπαγγελματικὴν τακτοποίησιν.

Ἄλλ’ ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς εἶναι πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ συστηματικὴν καὶ ἐπίμονον μελέτην, ἢ ὁποῖα πρέπει νὰ συνεχισθῆ εἰς τὴν χώραν μας. Ἄς παρατηρήσωμεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἐν προκειμένῳ ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν ὑπ’ ὄψιν τὰς μεγάλας δυσκολίας —ἰδιαιτέρως κατὰ τοὺς μεταπολεμικοὺς χρόνους— τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ καλουμένη «ἀγορὰ» τῆς ἐργασίας. Πλεῖστα ὅσα ἐπαγγέλματα κηρύσσονται κεκορεσμένα καὶ αὐτὸς ὁ ὅρος εἶναι μία δυσάρεστος ἐκπληξις διὰ τὸν νέον, ὁ ὁποῖος ἔτρεφεν ὄνειρα συγκεκριμένης ἐπαγγελματικῆς ἐπιδόσεως. Ἄλλ’ ἐνῶ ἡ δυσχέρεια αὐτή, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξεύρεσιν ἐργασίας, ἀποτελεῖ ἓνα μέγα κοινωνικὸν πρόβλημα τῶν καιρῶν μας, οὐδεὶς ἠμπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι τοῦτο ἀκριβῶς τὸ πρόβλημα ἐπιβάλλει, ἀπὸ ἀπόψεως ψυχολογικῆς πλέον, τὴν καλυτέραν προπαρασκευὴν καὶ προπαιδείαν τοῦ ἀτόμου διὰ τὴν ἱκανοποιητικὴν ἀντιμετώπισίν του. Πρέπει νὰ βοηθηθοῦν οἱ νέοι νὰ εὕρουν τὸ ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον ἀ ρ μ ὀ ζ ε ι εἰς τὸν καθέναν διὰ νὰ προκόψῃ. Νὰ γνωρίσουν τὸν ἑαυτὸν των, τὰς ἱκανό-

(*) Βλ. Ἄρ. Ἄ. Ἀσπιώτη: «Ἡ κρίσις τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας», ἔκδοσις «Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς», Ἀθῆναι 1951.

τητας, τὰ ἐνδιαφέροντα, τὰς κλίσεις, τὰ ἐλατήριά των καὶ ἐ λ ε υ θ έ ρ ω ς νὰ ἐκλέξουν τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον θὰ τοὺς ἱκανοποιήσῃ καὶ τὸ ὁποῖον δὲν θὰ θεωρηθῆται ὡς ἀγγαρεία, ἀλλ' ὡς εὐκαιρία ἱκανοποιήσεως τῶν ἀληθῶν ἐφέσεων τοῦ ἀνθρώπου. Μία εὐκαιρία, ἡ ὁποία θὰ διδῆ χαρὰν καὶ θὰ ὀδηγῆ εἰς τὴν εὐγενῆ ἀμιλλαν πρὸς ἀνάδειξιν τῆς ἐργασίας. Εἰς πλείστας περιπτώσεις ἡ ἀποτυχία εἰς τὸ ἐπαγγελματικὸν στάδιον δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν ἱκανότητος, ἀλλ' εἰς τὴν μὴ ἐλευθέραν ἐκλογὴν τοῦ σταδίου, τὸ ὁποῖον ἀρμόζει εἰς τὸν καθένα εἴτε λόγῳ πίεσεως τοῦ περιβάλλοντος, εἴτε λόγῳ μόδας, εἴτε λόγῳ ἀνάγκης κ.ο.κ.

Ἡ κατὰ τὰς ἡμέρας μας σημειωθείσα τεραστία πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τεχνικῆς ἔφερεν ἀρκετὰ ὠφέλη εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' ἐδημιούργησεν ἀντιστοίχως καὶ νέα προβλήματα εἰς τὰς ἀνάγκας. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὸ πρόβλημα τῆς διαρκοῦς ἐξειδικεύσεως τόσο τῶν ἐπιστημῶν, ὅσον καὶ τῶν παντοειδῶν τεχνικῶν καὶ ἄλλων ἐπαγγελμάτων, ἐδημιούργησε τὴν ἀνάγκην τῆς ἀντιστοίχου ἐξειδικεύσεως τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ἐκάστου ἐπαγγέλματος διὰ μίαν πλήρη καὶ δημιουργικὴν ἀποδοτικότητα. Μιᾶς ἐξειδικεύσεως, ἡ ὁποία σήμερον ἀπαιτεῖ μίαν νέαν σύνθεσιν καὶ ἀντίληψιν τῆς ζωῆς.

Ἐντεῦθεν ἤρχισε νὰ γίνεται λόγος περὶ συστηματικῆς προσπάθειας προσανατολισμοῦ τοῦ νέου ἰδιώως, πρὸς κατευθύνσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸν ἐκάλουν, τόσο αἱ ἰδιαιτέρας καὶ χαρακτηριστικαὶ ἱκανότητές του, ὅσον καὶ αἱ ἐκάστοτε κρατοῦσαι κοινωνικαὶ συνθήκαι καὶ ἀντιλήψεις.

Καίτοι ἀνέκαθεν τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἐνεφανίζετο, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ἤρχισεν, εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας, νὰ γίνεται ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μερίμνης καὶ τῶν διαφόρων κυβερνήσεων καὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ τῆς Ψυχολογίας, διὰ τῆς ἰδρύσεως ἐιδικῶν

Κέντρων, Ἰνστιτούτων καὶ Γραφείων Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ. Εἰς τὴν χώραν μας ἤρχισαν φιλότιμοι προσπάθειαι πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ θέματος. Οὕτω κατεβλήθη εἰδικὴ προσπάθεια διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τοῦ Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ τόσο ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας (εἰς τὸ Διδασκαλεῖον Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας) ὅσον καὶ ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας διὰ τῆς συστάσεως Σχολῆς Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπεφοίτησαν ἤδη καὶ οἱ πρώτοι ἐπαγγελματικοὶ σύμβουλοι. Ἀξία ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι ἡ ἴδρυσις εἰδικοῦ γραφείου μελέτης τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας εἰς τὸ Κέντρον Μαθητικῆς Ἀντιλήψεως, καὶ Γραφείου Ψυχοτεχνικῆς Ἐρεῦνης χάριν προσανατολισμοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας, ὡς καὶ ἡ ἔκδοσις διαφωτιστικῶν ἐντύπων, λίαν χρησίμων εἰς τὸν νέον. Ἐν τούτοις ἡ ἀνάγκη τῆς συστηματικότητος τοῦ θέματος τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἐπιχειρεῖται ἡ ὕλική καὶ πνευματικὴ ἀνασυγκρότησις, προβάλλει ἐπιτακτικῆ.

Εἰς τὸν νέον αὐτόν — καθὼς καὶ εἰς τὸν παιδαγωγὸν του καὶ τὸν γονέα του— θὰ χρειασθῆ νὰ δώσωμεν στοιχεῖα μελέτης. Καὶ ἀκόμη νὰ προσφέρωμεν τὴν ἀναγκαίαν βοήθειαν εἰς τὴν πορείαν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ ὁ ἔφηβος, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀφετηρίαν μιᾶς καρποφόρου καὶ δημιουργικῆς σταδιοδρομίας.

* * *

Τὸ θέμα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, εἰς τὴν ψυχολογικὴν, ὅπως καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν του πλευράν, εἶναι ἐξαιρετικῶς λεπτὸν καὶ κρίσιμον. Ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς θὰ δώσῃ εἰς τὸν νέον τὴν ὠθησιν, τῆς ὁποίας ἔχει οὗτος ἀνάγκην διὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς ἀξίας ζωῆς. Ἡδὴ ὁ Spranger εἶχε χαρακτι-

ρίσει τὸ ἐπάγγελμα ὡς οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος ὑπὸ τοῦ νέου ὡς μίαν ἀξιολογικὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀτόμου, διότι ἀναμφιβόλως διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος τὸ ἄτομον προσπαθεῖ νὰ σχηματίσῃ ἕνα ἀνώτερον ἐγώ.

Ὡς «ζήτημα τῆς ἡμέρας» τὸ χαρακτηρίζει εἰς πρόσφατον ἔργον τοῦ ὁ ψυχολόγος καθηγητῆς Ed. Claparède καὶ ὡς πρόβλημα, τοῦ ὁποίου ἡ λύσις συνίσταται «εἰς τὸ νὰ τεθῇ ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν». Ὁ M. Tramer θεωρεῖ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν 16 ἐτῶν θὰ τεθῇ διὰ τὸν ἔφηβον, κατὰ τρόπον ἄμεσον, τὸ ζήτημα τοῦ ἐπαγγέλματος. Ὁ δὲ τρόπος τῆς ἀντιμετώπισεως τούτου θὰ σημαίη καὶ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν ὠριμότητα. Ἐνεκα τούτου θεωρεῖ τόσον φυσικὴν τὴν ἀναζήτησιν αὐτὴν τοῦ ἐπαγγέλματος διὰ τὸν ἔφηβον ὁ Tramer, ὥστε νὰ κάμῃ λόγον περὶ ἐπαγγελματικοῦ ἐνστίκτου, τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ τὴν ὑπόλοιπον ψυχικὴν σφαῖραν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς καὶ μὲ τὴν γενικωτέραν θεώρησιν τῆς ζωῆς ὡς ὅλου ἐκ μέρους τοῦ νέου. Διὰ τοῦτο ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ ἐπαγγέλματος ἔχει ἐλπίδας ἐπιτυχίας, ἐφ' ὅσον λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν σοβαρῶς αἱ δύο τελευταῖαι προϋποθέσεις. Αὐταὶ θὰ θέσουσ καὶ θὰ κατευθύνουν τὸ σχέδιον τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς τακτοποιήσεως. Πᾶσα ὅμως προσπάθεια λύσεως ἑνὸς προβλήματος τοσαύτης κοινωνικῆς σπουδαιότητος θὰ εἶναι ματαια καὶ ἀνεδαφικὴ, ἂν δὲν ἀντιμετωπισθῇ καταλλήλως σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ συναφές θέμα τῆς ἐργασίας, ὑπὸ τὴν γενικὴν τοῦ ὅρου ἔννοϊαν, καὶ δι' ὑπὸ τὴν ἔννοϊαν τῆς ἐργασίας ὡς πανανθρωπίνου αἰτήματος καὶ ὡς βιολογικῆς ἀνάγκης, ἢ μὴ πλήρωσις τῆς ὁποίας ὀδηγεῖ εἰς τὸν μαρασμὸν καὶ τὸν θάνατον. Ἡδὴ εἰς τὸν καταστατικὸν χάρτην τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐνῶ ἀκόμη διήρκει ὁ δευτέρος παγκόσμιος πόλεμος, διεκηρύσσετο ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ δοθῇ ἐργασία εἰς τὸν καθένα διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἕνα minimum —τουλάχιστον— τροφῆς, κατοικίας, ἐνδυμασίας, δι' ὅλους ἀνε-

ξαιρέτως τοὺς ἀνθρώπους. Δικαίως ἐθεωρήθη, ὅτι ἕνας κόσμος ἐργασίας εἶναι κόσμος εἰρήνης, αἱ δὲ ἔννοϊαι ἐλευθερία, δίκαιον, ἠθικὴ, θρησκεία, ἀγωγή, ἐργασία, τιμὴ, μισθός, ἔχουν παγκόσμιον χαρακτῆρα. Δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἀφήνῃ ἡ κοινωρία τοὺς νέους ἄνευ ἐργασίας καὶ νὰ δημιουργῇ συγκρούσεις εἰς τὴν ψυχὴν των, αἱ ὁποῖαι δυσχεραίνουν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ψυχικοῦ των κόσμου. Οὐτε εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ περιβάλλῃ μὲ τοιαύτας συνθήκας τὴν ἐργασίαν, ὥστε νὰ θίγεται ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ ψυχικὴ καλλιέργεια τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπον διὰ τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ἐργασίας ἀποβαίνει μεγίστη κοινωνικὴ, ἐποικοδομητικὴ δύναμις.

Οὕτω πρέπει πάντοτε νὰ ἔχωμεν κατὰ νοῦν τὴν ἐργασίαν ὡς πανανθρώπινον αἶτημα καὶ δι' ἀπὸ τὴν σκοπιάν μιᾶς γενικωτέρας θεωρήσεως τῆς ζωῆς ἐξ ἐπόψεως πολιτισμοῦ.

* * *

Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς παρίσταται ἀνάγκη νὰ τονισθῇ, πόσον καὶ εἰς τὸ θέμα τοῦτο ἡ μηχανοκρατικὴ ἀντίληψις τῆς ζωῆς ὠδήγησεν εἰς ἐφαρμογὰς, αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον δὲν ἐβοήθησαν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ γενικοῦ προβλήματος τῆς εὐημερίας καὶ τῆς ψυχικῆς ὑγείας, ἀλλὰ καὶ προσέδεσαν τοῦτον εἰς τὸν ἐπαχθῆ «νόμον» τοῦ ἀπεριορίστου πολλαπλασιασμοῦ καὶ τῆς «ἐκλεπτύνσεως» τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν. Εἰς τὴν τοιαύτην θεώρησιν, ὡς εἶναι εὐλόγον, οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ ἱκανοποιήσεως καὶ τῶν ψυχικῶν ἀναγκῶν διὰ τῆς ἐργασίας, περὶ κοινωνικῆς ἀποστολῆς τῆς ἐργασίας, τέλος, ὡς μέσου ἀνυψώσεως καὶ θελτιώσεως τοῦ ἐπιπέδου τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Πρέπει ἐπίσης εὐθύς ἐξ ἀρχῆς νὰ σημειωθῇ ὅτι σπουδαῖαν ὄντως διαπραγματεύουσιν τοῦ θέματος τῆς ἐργασίας, εὐρίσκομεν εἰς τὸ βιβλίον «Towards a Christian Civilisation» (ἔκδ. «Δαμασκού» 1950) τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως

Ἐπιστημόνων τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον: «Ἡ χριστιανικὴ θεωρία τῆς ἐργασίας». Μεταφέρονται ἐδῶ, ὅπως ἔχουν, περικοπαί τινες, αἱ ὁποῖαι θὰ βοηθήσουν εἰς τὴν διατύπωσιν συμπεράσματος, χρησίμου εἰς τὸν ἀσχολούμενον μὲ τὸ θέμα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ:

«Πρώτη πρότασις ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὀρμᾶται ἡ χριστιανικὴ θεωρία τῆς ἐργασίας εἶναι ἡ ἐργασία ὡς ἀποστολή. Ἐντεῦθεν καὶ ιδεῶδες χριστιανικὸν δὲν εἶναι ἡ κατάργησις τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ ἡ κ α τ ἄ ρ γ η σ ι ς τ ῆ ς θ ι ο π ἄ λ η ς. Ἡ χριστιανικὴ λύτρωσις ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἔχει ὡς λαμπρὰν ἐκδήλωσίν τῆς τὴν ἀνύψωσιν ἀπὸ τῆς θι ο π ἄ λ η ς εἰς τὴν ἀποστολήν. Πράγματι ἡ κατάργησις τοῦ ἄγχους τῆς θιοπάλης, ἡ ἐν ἐλευθερίᾳ ἐξασφάλισις τῶν πρὸς συντήρησιν, ἀφίνει ἀνοικτὸν τὸν δρόμον διὰ τὴν ἐξύψωσιν τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία θὰ δώσῃ εἰς τὸ ἄτομον τὴν ἀναμενομένην ἱκανοποίησιν ἐκ τῆς συμβολῆς του εἰς τὸ κοινὸν ἀγαθόν.

»Καὶ σήμερον ἄλλως τε ἡ ἐργασία δὲν εἶναι πάντοτε θιοπάλη. Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι οἱ ἀνθρώποι ἐργάζονται πέραν ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τοῦ φαγητοῦ. Ἡ ἐργασία εἶναι φυσιολογικὴ ἀνάγκη διὰ τὸν ἀνθρώπον. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀργία εἶναι ποινὴ φοβερά, ἔστω καὶ ἂν συνοδεύεται μὲ ἐξασφάλισιν τῆς διατροφῆς.

»Ἡ θεώρησις τῆς ἐργασίας, ὅθεν, ὡς ἀποστολῆς καὶ ὡς βιολογικῆς ἀνάγκης, εἶναι βασικά, καὶ εἰς τὴν ἕλλειψιν τῆς τοιαύτης θεωρήσεως πρέπει νὰ ἀποδοθῇ καὶ ἡ καταστρεπτικὴ ἀποτυχία τοῦ σχήματος τῆς μηχανιστικῆς οἰκονομίας μὲ τὴν *amorality* τοῦ καθορίζοντος τὴν σχέσιν μετὰ τὸ ὑποκειμένου — ἐργάτου καὶ ἐργασίας. Ἡ λύσις εἶναι ἀλλαγὴ θάσεως εἰς τὴν σκέψιν μας. Ἐντὶ τῆς ἐργασίας — ἐμπόρευμα θὰ ἔχωμεν: Ἐργάτης = ἀνθρώπος, ἐργασία = συμβολὴ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν».

«Μία χριστιανικὴ θεωρία διὰ τὴν ἐργασίαν σήμερον, γράφει καὶ ὁ Robert Calhoun, ἠμπορεῖ νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἐπιβεβαίωσιν ὅτι ἓνα βασικὸν αἶτημα δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἡ ἐργασία. Δι' αὐτῆς οἱ ἀνθρώποι εὐρίσκουν ἱκανοποίησιν. Δι' αὐτῆς συντηροῦνται. Ἡ ἐργασία σχηματίζει τὴν θάσιν τοῦ ἐπαγγέλματος. Διότι ἀποτελεῖ ἓνα σταθερὸν καὶ παγκόσμιον αἶτημα καὶ ἐνσαρκώνει μίαν γενικὴν κλήσιν πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Πρέπει νὰ εἶναι ἐργασία πού τὴν αἰσθανόμεθα ὡς ἀνάγκην, πού ζητεῖ πλήρη ἀφιέρωσιν τῶν καλυτέρων δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἀκόμη πρέπει νὰ εἶναι ἐποικοδομητικὴ εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εὐρίσκωνται. Ἡ ἐπικράτησις μιᾶς τοιαύτης ἐργασίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναδημιουργήσῃ τὸν κόσμον. Πολιτικαὶ κατευθύνσεις, κυβερνώμεναι ὑπὸ τοιούτων ἀρχῶν καὶ τιθέμεναι εἰς τὸ γενικὸν σχέδιον τῆς δημιουργίας καὶ τῆς λυτρωτικῆς σκοπιμότητος, θὰ ἠδύνατο συνεχῶς νὰ συντελοῦν εἰς τὴν περιστολὴν τῶν ἐγωϊστικῶν ἐθνικισμῶν. Βιομηχανικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ σταδιοδρομίαι πού θὰ ἠκολούθουν αὐτὴν τὴν τακτικὴν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀκήσουν μίαν πίεσιν ἐναντίον τῆς ἀνθρωπίνης ἐκμεταλλεύσεως, τοῦ μονοτόνου μόχθου, τῆς ὠργανωμένης ἀπάτης καὶ τῶν ἄκρων τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς πτωχείας. Ἐργάται τῆς ἐκκλησίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἐργασθοῦν διὰ μίαν ἠνωμένην καὶ ἰσχυράν ἐκκλησίαν. Διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ θὰ ἠδύνατο νὰ βαδίσουν ἐπὶ τοῦ σταθεροῦ θεμελίου τῆς τιμίας γνώσεως ἐλευθερωμένοι ἀπὸ τὴν προσποίησην. Τοιοῦτοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες διὰ τῆς ἐργασίας τῶν θὰ διεσάλπιζον τὸ μήνυμα τῆς ἐλπίδος».

Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀναδρομὴ εἰς τὴν γενικὴν θεωρίαν τῆς ἐργασίας ἔγινε διὰ νὰ καταδειχθῇ εἰς τὸν ἀσχολούμενον μὲ τὸ θέμα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἰαποτελεσῇ τὴν ἀφετηρίαν καθεῖς προσοπισμαθείας προσανατολισμοῦ. Θὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν βεβαί-

ως καὶ ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἄλλοι παράγοντες, τῶν ἱκανοτήτων, τῶν ἐφέσεων, τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν, τῶν ψυχολογικῶν ὄρων κλπ., οἵτινες θὰ συμβάλουν εἰς τὸν ὀρθὸν προσανατολισμόν. Ἀποτελεῖ ὁμῶς προϋπόθεσιν τοῦ τοιοῦτου ὀρθοῦ προσανατολισμοῦ ἡ ἀντιμετώπισις τῆς ἐργασίας ὑπὸ τὴν ὥς ἄνω ἐκτεθεῖσαν ἀποψιν καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἐξῆς θασικὸν λόγον: Ἄφ' ἑνὸς μὲν ἡ τοιαύτη ἀντιμετώπισις διασπᾷ τὴν «ἐξάρτησιν» τοῦ ὑποκειμένου ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐργασίας ὡς καταδίκης, ὡς θιοπάλης, ἄφ' ἑτέρου δὲ τὸ συμφυλιώνει μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐργασίας ὡς κοινωνικοῦ λειτουργήματος. «Τὸ ἐπάγγελμα, τονί-

ζει ὁ Calhoun, εἶναι μία ἀποστολή. Ἡ πλήρης εὐεξία τῆς ἀνθρωπότητος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν παγκόσμιον παραδοχὴν τῆς εὐθύνης ὡς πρὸς τὸ ἔργον ἑνὸς ἐκάστου ἀνθρώπου». Τοιοῦτοτρόπως δημιουργοῦνται αἱ προϋποθέσεις μιᾶς οὐσιαστικῆς συμβολῆς τοῦ ὑποκειμένου-προσωπικότητος, ὅχι μόνον εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον εἰς τὴν καθόλου πρόοδον τοῦ συνόλου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ζῆ καὶ κινεῖται, δηλ. εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΥ

Ε Π Ι Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Α

«Κλυθι, Ἀλεξάνδρεια· Φιλάργιος ὤλεσε μορφὴν...».

Ἄκου Ἀλεξάνδρεια! Ὁ Φιλάργιος τὸ κάλλος του ἔχει χάσει, κατώτερο ἀπ' τὸν πλοῦτο τῆς ψυχῆς του, ὅχι, καθόλου! κί' ἀπ' τῆς ζηλόφθογης ὁ Καισάριος, ὃ ἰδέξ, τῆ μοῖρα, νέος ἀρπάχτηκεν· ἀνάμεσα στοὺς Καππαδόκες ἄνθη τόσο λαμπρὰ ποτὲ καὶ πάλι δὲν θανθίσουν!

(Παλατινὴ Ἀνθολογία VIII, 100).

«Εἴ τινα δέντρον ἔθηκε γόος καὶ εἴ τινα πέτρην...».

Ἄν ἔκανε τὸν ἕνα δέντρο καὶ τὸν ἄλλο βράχο ὁ πόνος κί' ἀκόμη κάποιον ἄλλον κρήνη, πὺν ρέοντας στενάζει· πενθεῖστε βράχοι, ρυάκια, δέντρα, ὃ σεῖς πὺν φίλους καὶ γείτονες σᾶς εἶχε ὁ Καισάριος. Ναί, ἀπ' ὅλους αὐτὸς ὁ πλεόν προσφιλέης, τοῦ ἀνακτος ἡ δόξα κί' ἡ καύχησις, κατέβηκεν — ἀλλοίμονο — στὸν Ἀδῆ!

(Παλατινὴ Ἀνθολογία VIII, 97).

«Γρηγόριον εὐόωσα παρ' ἀνθοκόμοισιν ἀλωαῖς...».

Γρηγόριε φώναζες, ὅταν, ἀνάμεσα στοὺς κήπους, νὰ ὑποδεχτεῖς ἐρχόσων ὄλους, πὺν ἀπ' τὰ ξένα ἐφτάναν, τὴν ἀγκαλιά σου τῆ θερμὴν ἀνοίγοντας! Γρηγόριε ἐφώναζες καὶ κόχλαζεν τὸ μητρικὸ σου τὸ αἷμα καὶ γιὰ τοὺς δυὸ σου γιουὺς· καί, πρὸ παντός, γιὰ ἐκεῖνον, πὺν ἡ ἴδια, μὲ τὸ δικό σου στήθος, θήλασες. Γιὰ τοῦτο: πλήθος κί' ἐγὼ ἐπιγράμματα, Μητέρα, σοῦ ἀφιερῶνω!

(Παλατινὴ Ἀνθολογία VIII, 30).

Μετάφρ. Β. Ι. Λαζανᾶ

ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ

Τὸ ἄρθρον αὐτὸ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ τεύχος τοῦ παρελθόντος Φεβρουαρίου τοῦ περιοδικοῦ «New» καὶ περιγράφει μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα καὶ τὰς μεταφυσικὰς ἀγωνίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὰς παρουσιάζουν μερικοὶ ἐκπρόσωποι τῆς ἐξερευνησεως τοῦ Διαστήματος. Τοῦτο ἀποκτᾷ ἰδιαίτερον ἐπικαιρότητα μετὰ τὴν μεγάλην καὶ ἀγωνιώδη περιπέτειαν τοῦ «Ἀπόλλων 13», διὰ τὴν διάσωσιν τοῦ ὁποίου, μαζὴ μὲ τὴν ἐντατικὴν δραστηριότητα τῶν ὑπευθύνων ἐπιστημόνων καὶ τεχνικῶν τοῦ προγράμματος, συνέβαλον ἀσφαλῶς τὰ μέγιστα καὶ αἱ προσευχαί πρὸς τὸν Θεὸν ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Εἶναι λίγοι ἐκεῖνοι πού θά ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ περίοδος εἰς τὴν ὁποίαν ζοῦμε εἶναι μιὰ τρομερὴ ἐποχὴ! Αὐτὴ ἀποτελεῖ ἓνα μέρος τῆς ἐποχῆς πού οἱ ἄνθρωποι ἐφθασαν στὴ σελήνη. Πόσον καιρὸν δὲν ὄνειρευτήκαν οἱ ἄνθρωποι ἓνα τέτοιο πρᾶγμα, καὶ ὅμως μὲ πόση λίγη ἐλπίδα ὅτι θά ἐγένετο ποτὲ πραγματικότητα!

Ἡ NASA ἀνήγγειλε ὅτι τὸ πρόγραμμα «Ἀπόλλων» εἶναι «πιθανῶς τὸ τελειότερο συγκρότημα ἐξοπλισμοῦ πού κατασκεύασε ποτὲ ὁ ἄνθρωπος». Τὰ σχέδια περιλαμβάνουν ἀκόμη ὀκτώ ἐπληρωμένους προσεδάφισεις εἰς τὴν σελήνη, καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ «Ἀπόλλων 12» ἔχει ἤδη προωθήσει τὸν σκοπὸν τῆς ἐξερευνησεως τῆς σελήνης, ἀκόμη περισσότερο, κἀμινοντας πλέον ἐκτεταμένους ἐξερευνησεις ἀπὸ τὸ «Ἀπόλλων 11».

Πνευματικῶς καὶ ὕλιζῶς, δὲν εἶναι ἓνα μεγάλο βήμα γιὰ τὸν ἄνθρωπο πού ἦταν ἐπὶ αἰῶνες δεσμευμένους μὲ τὴν γῆ; Πολλοὶ τὸ πιστεύουν.

Ὁ Ed. Lindaman, τοῦ τμήματος Διαστημικῆς Rochwell τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἀναρωτιέται ἐὰν «ἡ ἀνθρωπότης βλέποντας τὴν γῆ ἀπὸ τὴν σελήνη θά τὴν δῆ σὰν ἓνα οὐράνιο κόκκο ἢ σὰν τὸν οἶκον τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». «Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος θά ἀναγεννηθῆ, ὥστε νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἡ γῆ τοῦ ἐδόθη, μπορεῖ τώρα νὰ τὴν παρατηρῆ ἀπὸ ἓνα σημεῖον τοῦ διαστήματος. Τελικὰ ἀρχίσαμε νὰ μὴν εἴμεθα μόνον ἓνα γῆινον ὄν».

Πολλοὶ τὸ ὀνομάζουν τὸ «Νέον Τώρα» καὶ ἀναρωτῶνται ἐὰν καὶ πῶς ἡ θρησκεία θά ἐφαρμοσθῆ. Ἐκκλησιαστικὲς ὁμάδες

μελετοῦν σοβαρὰ νέες ἐκδοχῆς — ὅπως οἱ Προεσβυτεριανοὶ φθάνοντας ἀπὸ τὶς σημερινὲς γῆινες συνθῆκες ἐκτὸς τοῦ διαστήματος εἰς ἓνα ἀνώτερον βασίλειον, ἢ ὅπως λέγει ὁ Lindaman:

«Τώρα ἀτενίζομε τὴν γῆν καὶ λέμε: Ἡ εἶναι τοῦ Θεοῦ ἢ δὲν εἶναι... ἢ εἶναι ἓνας κόκκος ἢ δὲν εἶναι... ἢ ἢ ζῆτᾷ πανγῆινη ἀγάπη ἢ ὄχι... ἢ ζῆτᾷ ὁ Θεὸς ἢ ὄχι».

Τώρα πού τρέχει φρενήρης ἀνάμεσα εἰς ἓνα ἀπεριόριστο διάστημα, πολλοὶ πιστεύουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐλευθερώνεται μόνον μὲ τὰ ἀμέτρητα βάθη τοῦ κοσμικοῦ διαστήματος, μὲ καινούργιες περιπέτειες στὴν κατὰκτησιν τοῦ διαστήματος πού τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ἀνακαλύπτῃ πάλι κάτι ἀπὸ τὸ δέος, τὸ μεγαλεῖον, τὸ μυστήριον, τὸν θαυμασμόν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν πού ὁ Βιβλικὸς ἄνθρωπος εἶχε γιὰ τὸν κόσμον του».

Ὁ Ed. Lindaman δὲν εἶναι ὁ μόνος πού βλέπει τὸ πρόγραμμα «Ἀπόλλων» ὡς μιάν «ἐντελῶς νέαν ἐποχὴν δημιουργίας—χωρὶς περιορισμὸν στὴν δημιουργικὴ του ἰκανότητα, ἢ στὴν βαθεῖα ριζωμένη ἀνάγκη του νὰ εἶναι δημιουργικὸς».

Μὲ τὴν τεχνολογία, σὰν κλειδί πού ἐλευθέρωσε τὸν ἄνθρωπο, καὶ μὲ ἐπικειμένην ἀτελείωτην ἐξερευνησιν τοῦ διαστήματος, καὶ ὁ διάσημος συγγραφεὺς ἐπιστημονικῆς φαντασίας, Ray Bradbury, βλέπει ἐπίσης τὶς διαστημικὲς πτήσεις σὰν «θρησκευτικὲς». **Βασικὰ ὄχι τεχνικὲς ἢ κὰν στρατιωτικὲς, ἀλλὰ ἓνα πραγματικὸ θρησκευτικὸ κίνημα.**

«Ἡ ἐποχὴ τοῦ διαστήματος μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ σωτηρία μας» λέγει. «Θὰ ἔχῃ τὶς ἀποτυχίες της, τὶς στιγμὲς της τῆς ἀνοη-

σίας, τὰ λάθη της, ἀλλὰ θὰ ἔχη ἐπίσης τοὺς θριάμβους της, διότι στὴν ἐργασία τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἐπίσης ἡ ἐργασία τοῦ Θεοῦ.

Θὰ ἀνακαλύψουμε πολλὰ πράγματα, καθὼς ἐξερευνοῦμε τὸ διάστημα καὶ τοὺς πλανήτες καὶ ἀκόμη πιὸ μακριά. Καὶ ὅ,τι βρισκομε θὰ εἶναι ἱερό».

Ὁ συγγραφεὺς πολυαριθμῶν ἔργων γεωκῆς ταξινομήσεως, καθὼς καὶ ἐπιστημονικῆς φαντασίας, ὁ Bradbury εἶναι περιζήτητος ἀπὸ πολιτικὲς καὶ θρησκευτικὲς ομάδες, ὡς δημόσιος ἑμιλητής. Προικισμένῳ μὲ μίαν ἀδέσμευτον φαντασίαν, ἔγραψε πρὸς ἑτῶν πολλὰ, πού σήμερα τὰ παραδέχονται ὡς γεγονότα. Ὅμως καὶ αὐτὸς ἐπίσης συγκινεῖται στὴν θέα τῶν πελωρίων πυραύλων πού ἀνυψῶνται ἀπὸ τὴν γῆν γιὰ ταξίδια στὴν σελήνη, καὶ ἐσκέφθηκε τὸν Ἄρη καὶ πέραν τούτου.

«Τί θρησκευτικὰ πού εἶναι ὅλα αὐτά», λέγει. Ἡ κατάκτησις τοῦ διαστήματος μπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ ὡς ἀντικατάστατον τοῦ ἀκαζονικοῦ ἐθνικισμοῦ, πού ὀδηγεῖ στὴν ἐρεθιστικὴ, βίαιη καταστροφὴ τοῦ πολέμου. Νομίζω ὅτι μπορεῖ νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν πόλεμο. *Ἡ κατάκτησις τοῦ διαστήματος εἶναι μίαν γιγαντιαία προσπάθεια τῆς ἀνθρωπότητος νὰ συνδεθῇ μὲ ὁλόκληρον τὸ σύμπαν, καὶ περιλαμβάνει τὴν πραγματοποίησι τοῦ οὐκονομικοῦ κινήματος ὅπως ὥστε ὅλες οἱ θρησκείαι νὰ ἐργασθῶν γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι ἡ μίαν ἐναντίον τῆς ἄλλης».*

Ὁ Eric Hoffer ὀνομάζει τὸν ἄνθρωπο «ἕναν αἰώνιον ξένον ἐπάνω σ' αὐτὸν τὸν πλανήτη». Ἀπὸ αὐτὴν τὴν «ξενικότητα» νομίζει ὅτι πηγάζει ἡ ἀνασφάλεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ λαχτῆρα γιὰ πηγές. Ὅπως τότε οἱ ἄλλοι, ἐντυπωσιάσθηκε βαθεῖα ὅταν οἱ πρῶτοι ἀστροναῦτες πού περιστρέφοντο γύρω ἀπὸ τὴν σελήνη, κυττάζοντας τὴν ἰσχνὴ ἐπιφάνειά της ἐδιάβασαν στὸν κόσμον πού τοὺς ἄκουε ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ πρῶτο κεφάλαιον τῆς Γενέσεως.

«Μερικὲς ὑστερικὲς γυναῖκες βροῦσαν τὴν ἀνάγνωσι ἀνάδοστη», εἶπεν ὁ εἰλικρινῆς συγγραφεὺς καὶ ὁμηλητής. «Ἀλλὰ ἐθυμήθηκα μίαν ἀγαπητὴν παράγραφο ἀπὸ τὴν αὐτοβιογραφία τοῦ Βενιαμὴν Φραγκλίνου:

«Οἱ ἄνθρωποι λένε ὅτι ὁ Παντο-

δύναμος Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος ἕνας καλλιτέχνης, ὁ μεγαλειότερος στὸν κόσμον καὶ τὸν σέβονται καὶ τὸν θαυμάζουν περισσότερο γιὰ τὴν ποικιλία τῶν χειροποιήτων ἔργων Του, παρὰ γιὰ τὴν ἀρχαιότητά Του».

Ὁ Hoffer εἶπε ὅτι πιστεύει πὼς ἡ ἀπασχόλησις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τοὺς οὐρανοὺς εἶναι μίαν νοσταλγικὴν δομὴν μὲ μίαν ἐσωτερικὴν λογικὴν πού τὸν τραβά πρὸς τὰ ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου μπορεῖ νὰ ἔξη ἔλθει.

«Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ πρῶτος ἀνακαινιστὴς καὶ δημιουργός. Κάθε φορὰ πού δοκιμάζομε κατὰ καινούργιον, κάνομε ἕνα ὄνειρο πραγματικότητα, ἢ ὑπερπηδάμε ἀνυπερόβλητα ἔμπόδια, κατὰ κάποιον τρόπον μιμνήμεθα τὸν τρόπον τοῦ Θεοῦ. Γιατί δὲν θὰ ἔπρεπε οἱ ἀστροναῦτες νὰ σκεφθοῦν Ἀυτὸν πού ἀρίθμησε τὰ ἄστρα καὶ τὰ ὠνόμασε, καὶ ἐμέτρησε τὸν οὐρανὸ μὲ τὴν πιθαμὴ. Γνωρίζομεν ὅτι ἐκεῖνο πού ἐπιθυμοῦσε περισσότερο ὁ Einstein ἦτο νὰ ξανασκεφθῇ τί σκέψεις τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μάθῃ πὼς ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν κόσμον».

Ὁ Dr. Wernher von Braun, Διευθυντῆς τοῦ Κέντρου Διαστημικῶν Πτήσεων Marshall εἰς Huntsville, Alabama, παρατηρεῖ ὅτι καθὼς ἡ ἐπιστῆμη ἐξηγεῖ περισσότερα ἀπὸ τὰ περίπλοκα μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τοῦ σύμπαντος, οἱ τομεῖς της ἀπλώνονται σὲ χώρους οἱ ὁποῖοι ἀρχικῶς ἦταν ἢ ἄγνωστοι ἢ παραδεκτοὶ μόνον μὲ πίστι.

«Τὸ νὰ λέμε ὅτι μοναδικὴ πρόθεσις τῆς ἐπιστήμης εἶναι μόνον νὰ ἀνακαλύπτῃ φυσικοὺς νόμους δὲν εἶναι πλέον μίαν ἱκανοποιητικὴν ἐξήγησις τοῦ σκοποῦ της· διότι ἡ ἔννοια τῆς ἐπιστήμης ἠὺξήθη. Πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα ὅτι ἡ ἐπιστῆμη ὑπάρχει μόνον ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, καὶ οἱ ἔννοιές της ὑπάρχουν μόνον εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων. Πίσσω ἀπὸ αὐτὲς τίς ἔννοιες βρίσκεται ἡ πραγματικότης πού μᾶς ἀποκαλύπτεται μόνον διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ».

Υπάρχει ἕνα μακρινὸ μέλλον, στὸ ὁποῖον ἐπὶ τέλους τὸ σύμπαν δὲν θὰ εἶναι ἕνα πλήρες μυστήριο γιὰ τὸν ἄνθρωπον—διότι θὰ ἔξη βρεθῆ ἐκεῖ. Θὰ ἀρχίσῃ τοῦλάχιστον νὰ τὸ γνωρίζῃ, ὅπως γνωρίζει

τόν κόσμο τοῦ σήμερα καὶ καθὼς τὸ ἐξερευνᾷ θὰ βρῆ καινούργια προβλήματα.

Ἐνας ἐπιστήμων λέγει ὅτι τὰ δελεαστικά προβλήματα τοῦ μέλλοντος θὰ σχετίζονται μὲ τὴν ζωὴ καὶ τὴν γνώσι σὲ ἄλλους κόσμους, πέραν τοῦ τομέως τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης. «Πρέπει νὰ προσπαθήσωμε νὰ καταλάβωμε πράγματα πολὺ δυσκολότερα τοῦ σύμπαντος, ὅπως π.χ. μελλοντικὲς ἀνακαλύψεις ζωῆς καὶ γνώσεως κάπου ἐκεῖ μακριά».

Ὁ ἠγήτωρ τοῦ διαστήματος Dr. von Braun ἀνεκάλυψε τελευταίως ὅτι πιστεῖται πὺς ἡ ἐπιστήμη εἶχε μίαν ἐκπληξί για τοὺς σκεπτικιστάς. «Ἡ ἐπιστήμη μᾶς λέγει ὅτι τίποτα στὴν φύσι οὔτε καὶ τὸ μικρότερο μόριον μπορεῖ νὰ ἐξαφανισθῆ χωρὶς ἴχνος. Σκεφθῆτε το για λίγο. Μόλις τὸ σκεφθῆτε ἡ γνώμη σας για τὴν ζωὴ δὲν θὰ εἶναι πιά ἡ ἴδια.

Ἐὰν τώρα, ὁ Θεὸς ἐφαρμόξῃ τὴν βασικὴ αὐτὴ ἀρχὴ διὰ τὰ μικρότερα καὶ πλέον ἀσήμαντα μέρη τοῦ σύμπαντος Του, δὲν θὰ ἦταν λογικὸν νὰ υποθέσωμε ὅτι τὴν ἐφαρμόξει ἐπίσης καὶ για τὸ ἀριστούργημα τῆς δημιουργίας Του — τὴν ἀνθρωπίνη ψυχὴ; Τὸ κάθε τι ποὺ μὲ ἐδίδαξε ἡ ἐπιστήμη — καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ μὲ διδάσκῃ — δυναμώνει τὴν πίστι μου για τὴν συνέχεια τῆς πνευματικῆς μας υπάρξεως καὶ μετὰ θάνατον. Τίποτα δὲν ἐξαφανίζεται χωρὶς ἴχνος».

Εἰς αὐτοὺς ποὺ πιστεῖουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ πρέπει νὰ μείνῃ στὴν γῆν «ὅπου ἀνήκει», μόνον ἕνας ἐπιστήμων ὅπως ὁ Lindaman ἔχει ἀπαντήσεις, ἀφοῦ πιστεῖται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀληθινὰ ἐκφράζει τὴν ἐξουσία του καὶ τὴν πραγματικὴ ἀσχολία του «προσπαθώντας νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ λίκνον του σὲ ἄπειρον τοῦ διαστήματος».

«Αἰσθάνομαι ὅτι ὁ δρόμος ἀνοίγεται ἐπὶ τέλους για μίαν ἐντελῶς νέα καὶ συναρπαστικὴ ἐργασία μετὰξὺ ἐπιστήμης καὶ θρησκείας».

Πιστεῖται ὅτι ἡ θρησκεία πρέπει νὰ ἐξηγή τὶς ἀνακαλύψεις τῆς, σύμφωνα μὲ τὶς ἀνθρώπινες ἀνάγκες καὶ τὴν ἀνθρωπινὴ κοινωνία, καὶ ὄχι, ὅπως συνέβαινε, νὰ

προσπαθῆ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης «οὔτε νὰ ἐπιμένῃ εἰς αὐτό, ἀλλὰ νὰ συνεργασθῆ μὲ αὐτὴν».

Ἡ σελήνη, τὰ πολλὰ ταξίδια ἐκεῖ, τὸ ἀνοιγμα νέων κόσμων πέραν αὐτῆς, μὲ σχέδια σὲ πλήρη ἐξέλιξι για ἐξερευνηθεῖς στὸν Ἄρη καὶ τὴν Ἀφροδίτη, ὅλα συντελοῦν σὲ νὰ στρέφονται οἱ σκέψεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰ ἔσω, ἴσως περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ εἰς τὴν ἱστορία.

Ὁ ἀστροναύτης James A. Lovell, τοῦ «Ἀπόλλων 8» (*), ὠνόμασε τὴν γῆν ἡ «μεγάλῃ ὄσας εἰς τὸ μέγα ἀχανὲς τοῦ διαστήματος». Προφανῶς συνεκινήθη βαθειὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶδε, ὅπως ἐπίσης καὶ αὐτοὶ ποὺ τὸν ἤκουσαν. Διότι πρωτίστως ἐνῶ τὸ ταξίδι στὴ σελήνη καὶ ἡ «ὑποτακτικότης των», εἶναι ἕνα τεχνολογικὸ ἀριστούργημα, δὲν παύει νὰ εἶναι θαυμάσιος θρίαμβος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Ὁ θρησκευτικὸς ἀρθρογράφος Dan L. Thrapp, λέγει ὅτι ἡ οὐσία τοῦ πράγματος θόισκεται εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου κατ' εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ του. «Ἐρωτήθημεν ἐὰν ἡ κατὰκτησις τῆς σελήνης θὰ μποροῦσε νὰ ἐλαττώσῃ τὴν πίστιν τοῦ ἀνθρώπου στὸν Θεόν. Σ' αὐτὸ μποροῦμε μόνον νὰ ἀπαντήσωμε, πρὸς Θεοῦ, ὄχι!»

Μολονότι οἱ ἀστροναῦτες εἶναι μίαν νέα γενεὰ ἀνθρώπων, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ τὸν αὐτοέλεγχον, αὐτοὶ αἰσθάνονται τὴν αἰώνια ἀνάγκη νὰ στραφοῦν πρὸς μίαν ἀνωτέραν δύναμιν για βοήθεια καὶ καθοδήγησιν. Ὁ συγγραφεὺς Max Lerner, λέγει: «Θέλω νὰ σκέπτομαι ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἐμεταχειρίσθηκαν τὴν Γένεσιν ὡς ἕνα τρόπον για νὰ ποῦν ὅτι τὰ πρωταρχικὰ ἐρωτήματα παραμένουν ἀναπάντητα καὶ τὰ πρωταρχικὰ μυστήρια ἅλτα. «Ἴσως ἦταν ἕνας τρόπος νὰ ἐπιβεβαιώσουν τοὺς αὐτοβασανιζομένους μικροὺς γήινους ἀνθρώπους για τὸ τόσο ἀγνωστον σήμερα». «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι καλόν» (Γεν. α' 4).

Μετὰ ἀπὸ μίαν δοσιμεῖα ἐκστρατεία τῶν πολιτῶν καθοδηγούμενη ἀπὸ τὸν Dr. Carl

(*) J. A. Lovell εἶναι καὶ ὁ ἠρωϊκὸς κυβερνήτης τοῦ «Ἀπόλλων 13».

Mesntyre, τὰ ταχυδρομεία τῶν Η.Π.Α. ἔξεδωσαν γραμματόσημον τοῦ διαστημολοίου «Ἀπόλλων 8», μὲ ἀναπαράστασιν τὴν γῆν, ὅπως ἦτο ὁρατὴ ἀπὸ τοὺς ἀστροναῦτες καθὼς ἔβγαιναν πίσω ἀπὸ τὴν σελήνην καὶ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: «Ἐν ἀρχῇ ὁ Θεός».

Οἱ ἀστροναῦτες ἔλαβον 100.000.000 ἐπιστολὰς ἐκθειάζοντάς τοὺς γιὰ τὴν ἀνάγνωσι τῆς Βίβλου καὶ μόνον ἓνα μικρὸν ἀριθμὸν μὲ ἀντιρροήσεις. Κατόπιν τούτου οἱ ὑπεύθυνοι τῆς NASA ἐπέτρεψαν παρόμοιες ἀναγνώσεις ἀπὸ ἀστροναῦτες.

Ἡ ἐξερεύνησις τοῦ διαστήματος θὰ ἐνώσῃ τὶς φυλὰς καὶ τὰ ἔθνη τῶν ἀνθρώπων καὶ πρέπει νὰ τὸ κάνη. Αὐτὸ πιστεύουν εὐλικρινῶς πολλοὶ ἄνθρωποι συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐπιστημόνων τοῦ διαστήματος. **Καὶ πλησιάζοντας τοὺς ἀνθρώπους μεταξύ των, θὰ βοηθήσῃ νὰ τοὺς τραβήξῃ πρὸς τὸν Θεόν, μὲ νέαν πρόκλησιν.**

«Ὁ ἄνθρωπος τῆς θρησκείας δὲν θὰ ἔχη πλέον ἀνάγκη νὰ βασίξῃ τὶς σχέσεις του

μὲ τὸν Θεὸν εἰς τὴν σταθερότητα τοῦ πλανήτου του Γῆ, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ βάσιν τὴν ἐπέκτασίν του εἰς τὸ μέλλον. Θὰ πρέπει ἡ θρησκευτικὴ πίστις νὰ φέρῃ εἰς φῶς τὴν πραγματικὴ ἔννοια ὅλης αὐτῆς τῆς διαδικασίας. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀνυπόμονη. Δὲν θὰ περιμένῃ νὰ δώσουν χέρι ἢ γνώσις καὶ ἡ σοφία. Ἡ ἐπιστήμη προοδεύει ἀδυσώπητα ἐρευνῶντας συνεχῶς τὰ μυστικά τοῦ σύμπαντος τοῦ Θεοῦ».

Αὐτὰ λέγει ὁ ἐπιστήμων Ed. Lindaman. Ἐνῶ ἓνας ἄλλος μὲ τὴν ἴδια πίστι, θεωρῶν τὶς δέκα προγραμματισμέναις πτήσεις πρὸς τὴν σελήνην σὰν μία ἀνοιχτὴ πόρτα πρὸς τὰ οὐράνια ὑπενθυμίζει ὅτι στὴν ἐκκλησίαν ψάλλομε: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ...».

«Δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλομε γιὰ αὐτὰ τὰ λόγια. Μὲ ἀπειρὴ εὐγνωμοσύνη στὴν ἐπιστήμη ποὺ ἀνοίξε τὸ ἀπέραντο τοῦ διαστήματος καὶ τοῦ σύμπαντος, ὁ Θεὸς παραμένει ὁ ὑψίστος!»

Μετάφρ. Ἰω. Μπακοπούλου

Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΟΥ

Εισαγωγικά.

Με την χρησιμοποίησι τοῦ ἄνθρακος, ὡς πηγῆς μηχανικῆς ἐνεργείας, καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἀτμομηχανῆς, ἀρχίζει μία καινούργια ἐποχὴ στὴν βιομηχανία. Ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις, ὅπως ὀνομάζεται τὸ γεγονός αὐτό, πού ἀρχισε τὸν 18ο αἰῶνα, ἐπέφερε μεταβολὲς στὴ σύνθεσιν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν καὶ ἄλλαξε τὴν πορεία τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως. Τὸ χωριὸ τῆς προβιομηχανικῆς ἐποχῆς ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὴν βιομηχανικὴν πόλιν. Ἡ οἰκογενειακὴ βιοτεχνία μὲ τὴν πολυτελῆ παραδοσί της, παρεχώρησε τὴν θέσιν τοῦ ἐργοστάσιου. Ἡ οἰκογένεια, τὸ κύτταρον τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους, ἀπέκτησε καινούργιες διαστάσεις καὶ νέα σύνθεσι καὶ μορφῆ.

Ἡ ἐκβιομηχανιστικὴ ἔφερε μαζὴ της, ἀναπτυσσομένη καὶ ἐξελισσομένη, ἓνα σημαντικὸν ἀριθμὸν προβλημάτων. Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικὰ ἐρωτήματα ἦτο—καὶ παραμένει μέχρι καὶ σήμερον ἀκόμα—τὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ καταλλήλου ἐργάτου. Τὸ ἐργατικὸν δυναμικόν, ὅταν εἶναι μεγάλο σὲ ἀριθμὸν, ἐπιτρέπει τὴν ἐκλογὴν τῶν καταλληλοτέρων, γιὰ τὴς διαρκῶς αὐξανόμενες ἀπαιτήσεις τοῦ ἐργοστασίου. Συγχρόνως ὁμοῦς ἡ ἐκλογὴ ἱκανοποιεῖ τὴς κλίσεις, τὰ προσόντα καὶ τὴς ἱκανότητες τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου. Ἡ ψυχολογία, τόσοσὸν τὸ σύνολόν της καὶ μὲ τοὺς εἰδικούς της κλάδους (ψυχολογία τῆς ἐργασίας, ψυχολογία τοῦ ἐργοστασίου κ.λ.π.), θέτει τὰ πορίσματα τῆς ἐρευνῆς στὴν ὑπηρεσίαν τῆς βιομηχανίας, δηλαδὴ τῶν ἀνθρώπων πού ἀπασχολοῦνται ἀπὸ αὐτήν. Ὅφελι ἀπὸ τὴν συμπαραστάσιν τῆς ψυχολογικῆς ἐπιστήμης, τοῦλάχιστον, σήμερον, δὲν ἀποκομίζει μόνον ὁ ἐργοδότης, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐργάτης, εὐδαικευμένος ἢ ἀνειδίκευτος⁽¹⁾.

(1) Ἡ περίοδος πού ὁ ψυχολόγος τοῦ ἐργοστασίου ἐθεωρεῖτο «τὸ δεξιὸ χέρι» τοῦ ἐργοδότη γιὰ τὰ ἀναγκάζει τοὺς ἐργαζο-

Ἡ συμβουλευτικὴ συμπαραστάσις γιὰ τὴν ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ καταλλήλου ἀτόμου γιὰ μίαν ἐργασίαν, ἀποτελοῦν δύο κύκλους θεμάτων, μὲ τοὺς ὁποίους ἀσχολεῖται ἡ ψυχολογικὴ ἔρευνα. Ἡ συμβουλευτικὴ συμπαραστάσις γιὰ τὴν ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος: Στὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὑπάρχει τὸ ἄτομον ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἓνα πλῆθος ἐπαγγελλμάτων ἀπὸ τὸ ἄλλον. Ποῖον ἐπάγγελμα πρέπει νὰ μάθῃ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ στὴν ζωὴν του τὸ ἄτομον⁽²⁾; Ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι τόσοσὸν εὐκόλη, ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται. Ἰδιαίτερα γιὰ ἐκεῖνον πού ἐκτελεῖ συνειδητὰ τὸ καθῆκον του ὡς σύμβουλος, γίνεται ἀρκετὰ δύσκολη. Ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἐρωτήματος αὐτοῦ ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον ἐνός ἀνθρώπου ὅχι μόνον τὸ ἐπαγγελματικόν, ἀλλὰ τὸ σύνολόν του. Στὴν περίπτωσιν τῆς ἐκλογῆς τοῦ καταλλήλου ἀτόμου γιὰ τὴν πλήρωσιν μίας θέσεως, τὸ ἐρώτημα τίθεται διαφορετικὰ. Ποῖον ἄτομον, ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ὑποψηφίων, εἶναι τὸ καταλληλότερον γιὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑπάρχουσα ἐργασία; Καὶ ἐδῶ χροειάζεται πολλὴ καὶ σοβαρὴ μελέτη. Προϋποτίθεται, ὅτι οἱ ἀπαιτήσεις τῆς κενῆς θέσεως εἶναι ἐπακριβῶς καὶ σαφῶς καθωρισμένες.

μένους νὰ παράγουν πρὸς ὄφελος τοῦ ἐργοδότη καὶ εἰς θάρος τους, ἀνήκει στὸ παρελθόν. Σχετ. Θλ. Γ. Κωστακί: Προβλήματα τῆς ψυχολογίας τοῦ ἐργοστασίου «Ἀκτίνες» 1967, τ. 286. Τοῦ ἴδιου: Τάσεις στὴν σύγχρονον ψυχολογία τοῦ ἐργοστασίου, «Ἀκτίνες» Μάιος 1969.

(2) Ἐνας μεγάλος ἀριθμὸς σχετικῶν ἐρωτημάτων ἀπασχολεῖ τὸν ἐρευνητὴ πρὶν δώσῃ τὴν συμβουλευτικὴν του ἀπάντησιν. Ἡ προσωπικότης τοῦ ἐρωτῶντος πρέπει νὰ μελετηθῇ ἀπὸ ὅλες τὴς τὴς πλευρῆς. Ἡ βιομηχανικὴ διάρθρωσις μὲ τὴς μελλοντικῆς τῆς ἐξελίξεις καὶ προοπτικῆς πρέπει ἐπίσης νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐπιθυμία τοῦ ἐρωτῶντος δὲν πρέπει νὰ ξεχασθῇ τόσοσὸν νὰ ἐρευνηθῇ ὅσον καὶ νὰ συζητηθῇ.

Μέθοδοι έκλογής εργατικού προσω- πικού.

Τόσον τὰ γραφεῖα εὐρέσεως ἐργασίας ἢ ἀπασχολήσεως εργατικοῦ δυναμικοῦ, ὅσον καὶ διάφοροι ἐργοδότες εὐρίσκονται συχνὰ μπροστὰ στὸ γεγονός, νὰ ὑπάρχουν πολλοὶ ὑποψήφιοι γιὰ περιορισμένον ἀριθμὸν θέσεων. Θὰ πρέπει, ὅπως εἶναι λογικόν, νὰ ἐκλεγοῦν οἱ πλέον κατάλληλοι πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν. Σκοπὸς τῆς συμπληρώσεως μίας θέσεως δὲν εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνον ἡ μείωσις τῆς ανεργίας καὶ ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ ἀνέργων. Κυρίως ἐπιδιώκεται τοῦλάχιστον ἡ διατήρησις, ἂν ὄχι ἡ αὔξησις τῆς παραγωγῆς, ἀναγκαῖα προϋπόθεσις γιὰ τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς χώρας. Μόνον ἡ ἔλλειψις καταλλήλων—εἰδικευμένων—ἐργατῶν δικαιολογεῖ τὴν πληρῶσιν τῶν κενῶν θέσεων μὲ ἀνειδικεύτους ἐργάτες, οἱ ὅποιοι ὅμως πρέπει νὰ εἶναι ἱκανοὶ γιὰ ἐκπαίδευσιν καὶ ἐπιμόρφωσιν. Περιττὸν νὰ τονισθῆ, ὅτι θέσεις ποὺ συμπληρῶνονται μὲ ἀνικάνους ἐργάτας χάριν «φιλίας, μέσων καὶ γνωριμιῶν», ἐπιφέρουν ζημίαν μεγαλυτέραν ἀπὸ ὅτι ἂν ἔμεναν κενές.

Εὐρισκόμεθα λοιπὸν ἐνώπιον πολλῶν ὑποψηφίων καὶ ἔχομεν στὴν διάθεσίν μας μόνον ἀριθμὸν θέσεων πρὸς συμπλήρωσιν. Πρέπει νὰ γίνῃ ἐπιλογή. Ἡ ἐκλογή μπορεῖ νὰ γίνῃ κατὰ τρεῖς διαφορετικοὺς τρόπους:

α) *Μέθοδος τῆς ἀπολύτου κατηγοροποιήσεως.*

Τὸ πρῶτον βῆμα, στὴν μέθοδον αὐτὴν, εἶναι ἡ τοποθέτησις κατωτέρων συνόρων ἀποδόσεως καὶ ἀπαιτήσεων τῆς θέσεως, ποὺ πρόκειται νὰ συμπληρωθῆ. Τὰ ὄρια δὲν θὰ καθορισθοῦν βεβαίως τὴν τελευταίαν στιγμὴν. Θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἓνα σχεδιάγραμμα τῆς ἐργασίας μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς, σαφές καὶ ἐπακριβές, τὸ ὅποιον θὰ στηρίζεται στὰ πορίσματα προηγηθείσης σχετικῶς ἐρεῦνης. Μὲ τὴν βοήθειαν τῶν πλέον καταλλήλων, γιὰ τὴν συγκεκριμένη περίπτωσιν, Tests, ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα, θὰ τοποθετηθοῦν οἱ ὑποψήφιοι σὲ μίαν κλίμακα κατὰ τὸν βαθμὸν ἀποδόσεως. Ἡ κατηγοροποιήσις καὶ ἡ κλιμάκωσις γίνονται μὲ βάσιν τὶς ἱκανό-

τητες σὲ συνδυασμὸ μὲ στοιχεῖα τῆς προσωπικότητος τοῦ ὑποψηφίου, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν διεκπεραίωσιν τῆς ἐργασίας. Ἔτσι σχηματίζονται δύο τάξεις ἢ κατηγορίαι τῶν ὑποψηφίων: Ἡ μία τῶν ἐχόντων τὰ προσόντα, ἡ ἄλλη τῶν μὴ ἐχόντων. Ἀπὸ τοὺς ἐχοντας τὰ προσόντα, ἀπὸ αὐτοὺς δηλαδὴ ποὺ εὐρίσκονται στὰ κατώτερα ὄρια τῶν καθορισθεισῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἐργασίας, ἐκλέγονται ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴν μεγαλυτέραν καὶ καλλίτερην ἀπόδοσιν.

β) *Μία ἄλλη μέθοδος ἐκλογῆς εργατικοῦ προσωπικοῦ εἶναι ἡ μέθοδος τῆς σχετικῆς κατηγοροποιήσεως.*

Κατὰ τὴν μέθοδον αὐτὴν οἱ ὑποψήφιοι κατατάσσονται σὲ μίαν μόνον κατηγορίαν: Βάσις εἶναι ἡ ἀτομικὴ ἀπόδοσις στὰ Tests.

Ὁ κατάλογος τῶν ὑποψηφίων γίνεται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον κατὰ ἀπόλυτον σειρὰν ἐπιτυχίας. Καὶ στὴν μέθοδον αὐτὴν χρησιμοποιοῦνται τὰ ἴδια βοηθητικὰ μέσα, ὅπως καὶ εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἀπολύτου κατηγοροποιήσεως. Ἐπάρχει ὅμως μία βασικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο μεθόδων: Στὴν μέθοδον τῆς σχετικῆς κατηγοροποιήσεως δὲν ὑφίσταται οὔτε καθορίζεται κατώτατον ὄριον ἀποδόσεως. Προτιμῶνται καὶ ἐκλέγονται, γιὰ τὴν κάλυψιν τῶν κενῶν θέσεων, οἱ πρῶτοι κατὰ σειρὰν ἐπιτυχίας. Ἄν π.χ. ἔχωμε 80 ὑποψηφίους γιὰ 12 θέσεις, θὰ προσλάβωμε τοὺς 12 πρώτους τοῦ καταλόγου, ποὺ ἤδη ἔχομε σχηματίσει, ὅπως προηγουμένως ἐγράφη. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ δὲν γνωρίζομε βεβαίως ἐπακριβῶς ἂν καὶ κατὰ πόσον οἱ 12 ἐκλεγέντες εὐρίσκονται ἐντὸς τῶν ἀπαιτουμένων ὄριων ἀποδόσεως.

γ) *Ἡ μικτὴ μέθοδος.*

Τὰ κριτήρια ἐκλογῆς μποροῦν νὰ τεθοῦν σὲ συνδυασμὸ τῶν δύο ἀνωτέρω ἀναφερθεισῶν μεθόδων. Ἐνας συνδυασμὸς π.χ. θὰ ἦτο, τὸ κατώτατον ὄριον ἀποδόσεως ἀπὸ τὴν μέθοδον τῆς ἀπολύτου κατηγοροποιήσεως καὶ ἡ κατὰ σειρὰν ἐπιτυχίας τοποθέτησις ἀπὸ τὴν μέθοδον τῆς σχετικῆς κατηγοροποιήσεως. Τὰ βοηθητικὰ

μέσα παραμένουν και για την μέθοδο αυτήν τὰ ἴδια.

Ποία μέθοδος πρέπει νὰ χρησιμοποιηται; Ἡ ἀπάντησις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς ἐργασίας, τὴν ἐπιχειρητικότητα καὶ ὑπευθυνότητα τῆς θέσεως, τὸν ἀριθμὸν ὑποψηφίων καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀκόμη παράγοντες. Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ δοθῆ μία γενικὴ καὶ ἀόριστη ἀπάντησις. Ὁ ψυχολόγος τοῦ ἐργοστασίου, σὰν εἰδικός, γνωρίζει τί πρέπει νὰ πράξῃ στὴν κάθε περίπτωσι, πού τοῦ παρουσιάζεται. Θὰ χαρακτηρίσῃ κάπως ἐπικίνδυνη ἀνάμειξι ἀδαῶν σὲ θέματα ἐκλογῆς τοῦ προσωπικοῦ ἐνὸς ἐργοστασίου ἢ καὶ μίας ὑπηρεσίας. Δὲν ἀρκεῖ πάντοτε ἡ «πέιρα τῆς ζωῆς», γιὰ τὴν λύσι ὄλων τῶν προβλημάτων. Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι καὶ αὐτὴ βοηθεῖ. Δὲν εἶναι ὁμως ἡ μοναδικὴ «σοφία» γιὰ ὅλα.

Μία εἰδικὴ περίπτωσις τοῦ θεματός μας εἶναι ἡ προαγωγή καὶ ἡ πλήρωσις ἀνωτέρων θέσεων, ὅταν ὑπάρχουν λίγες κενὲς θέσεις καὶ πολλοὶ ὑποψήφιοι. Πολὴ συχνὰ οἱ θέσεις ἐργασίας στὸ ἐργοστάσιο εἶναι ἱεραρχικὰ κατανεμημένες. Ποιὸς θὰ συμπληρώσῃ τὴν ἀνώτερη θέσι ἀπὸ τοὺς ὁμοιοβάθμους; Ὁ ἰκανότερος, ἔστω καὶ ἂν εἶναι «χρθεσινὸ παιδί» ἢ ὁ παλαιότερος μέσα στὸ ἐργοστάσιο, μήπως ὁ πλέον ἡλικιωμένος; Πάλι δὲν μποροῦν νὰ δοθοῦν γενικὲς καὶ ἀόριστες ἀπαντήσεις. Ἡ κάθε περίπτωσις χρειάζεται εἰδικὴ μελέτη. Μεγαλύτερη μελέτη μάλιστα καὶ προσοχὴ ἀπὸ ὅτι ἡ ἐκλογὴ νέων ἐργατῶν. Οἱ καλὲς ἐσωεργοστασιακὲς συνανθρώπινες σχέσεις δὲν πρέπει νὰ διαταραχθοῦν ἀπὸ μία ἀπρόσεκτη προαγωγή ἢ ἓνα ἀκατανόητο προβιβασμό. Ἡ ὑπαρξις εὐχαρίστου καὶ ἀνέτου ἐσωεργοστασιακοῦ κοινωνικοῦ κλίματος ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον καὶ βασικὴν προϋπόθεσι μεγάλῃ καὶ ποιοτικῶς συναγωνισίμου παραγωγικότητος⁽³⁾.

Ὁ οικονομικὸς συναγωνισμὸς τῶν μεγάλων βιομηχανικῶν συγκροτημάτων γιὰ τὴν

κατάκτησι ὄχι μόνον τῆς ἐγχωρίου, ἀλλὰ καὶ τῆς διεθνοῦς ἀγορᾶς, εἶναι μία ἀναμφισβήτητη πραγματικότητα. Ἡ τάσις αὐτὴ, πού παρατηρεῖται ὅλως ἰδιαίτερος μετὰ τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον, αὐξήσῃ τὴν ἀνάγκη μᾶς ἀκριβέστερης κρίσεως τοῦ ἀτόμου. Συγχρόνως ἐμεγάλωσε τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἔρευνα τῶν ἀπαιτουμένων προσόντων καὶ ἰκανότητων γιὰ τὴν καλλίτερη ἐκπλήρωσι καὶ διεκπεραίωσι τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ κάθε εἶδους ἐργοστασιακῆς καὶ μὴ ἐργασίας. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ κατάλληλου ἐργάτου γιὰ μία θέσι ἢ ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος στὴν κατάλληλη θέσι, εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ ἐλληνικὴ βιομηχανία εὐρισκομένη στὴν περίοδο τῆς ἀναπτύξεώς της θὰ πρέπει νὰ προσέξῃ τὸ σημεῖον τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀπασχολουμένων. Ἐννοεῖται πὼς ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος θὰ πληρωθῆ περισσότερον. Αὐτὸ ὁμως δὲν εἶναι εἰς βάρος τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως ἢ τοῦ κέρδους. Ἀντίθετα ἀποτελεῖ κέρδος καὶ προσκομίζει ὄφελι. Ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος στὴν κατάλληλη θέσι σημαίνει: αὐξήσις τῆς παραγωγῆς, καλλιτέρευσις τῆς ποιότητος. Καὶ τὰ δύο εἶναι στοιχεῖα ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἐπιχειρησι καὶ σταθεροποίησι τῆς ἐργοστασιακῆς μονάδος στὴν ἀγορά. Ὁ Ἕλληνας ἀγοραστής, τὸ ἐλληνικὸν ἀγοραστικὸν δυναμικόν, θὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπειρία, ὅτι τὸ ἐλληνικὸν προϊόν δὲν εἶναι σὲ τίποτε κατώτερον τοῦ ξένου. Ἡ κατανάλωσις τοῦ βιομηχανικοῦ προϊόντος κρίνει τὸν ρυθμὸ ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας. Ἡ ποιότης αὐξάνει τὴν παραγωγή καὶ κατανάλωσι. Αὐτὸ εἶναι ἢ μᾶλλον πρέπει νὰ εἶναι τὸ μέλημα τοῦ ἐργοδότη, πού σκέπτεται μὲ προοπτικὲς καὶ δὲν ζῆ μὲ τὴν ἐπιθυμία ἐνὸς γοήγορου, ἀλλὰ ἀβέβαιον καὶ ἀσταθὺς κέρδους. Τὸ ἐλληνικὸν προϊόν ἔχει τίς δυνατότητες νὰ καλύψῃ τὴν ἐλληνικὴ ἀγορὰ ἐφ' ὅσον βεβαίως δοθῆ ἀνάλογος προσοχὴ στὴν ἐκλογὴ τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐργοστασιακῶν μονάδων.

(3) Σχετ. βλ. καὶ Γ. Κωστάκι: Τάσεις στὴν σύγχρονη ψυχολογία τοῦ ἐργοστασίου «Ἀκτίνες» Μάιος 1969.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΑΝΑΝΕΩΣΕΩΣ

Μία συνεργάτις, εις την έκθεσίν της διά την έργασίαν της Προνοίας, έγραφε: «Παρά τας τόσας δυσκολίας της ζωής, παρά τὰ θάσσανα, παρά τας στενοχωρίας, όταν έπιτελώ τὸ έργον, πού μου έχουν αναθέσει, έχω τὸ αίσθημα μιᾶς ψυχικῆς ἀνακαινίσεως, μιᾶς ἀναγεννήσεως, ἢ ὁποία μου δίδει πολλὰς δυνάμεις καὶ με βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ διατηρῶ ἕνα καλὸν βαθμὸν ψυχικῆς υγιείας».

Ἡ κυρία αὐτὴ θίγει ἕνα μεγάλο πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας, τὸ πρόβλημα τῆς ψυχικῆς ἀνανεώσεως. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ἔχει τὸ παράπονον, ὅτι αἰσθάνεται τὴν κόπωσιν καὶ τὴν κατάθλιψιν εἰς τὴν ζωὴν του, ὅτι ἕνα εἶδος μαραζώματος δηλητηριάζει τὸν ψυχικὸν του κόσμον, ὅτι θὰ ἤθελε νὰ ἔχη περισσότεράν φρεσκάδα, περισσότεράν ὄρεξιν, περισσότερα ἐνδιαφέροντα. Ζητεῖ μίαν ἀνανέωσιν, πού θὰ τὸν κάμη νὰ νοιώσῃ ἐντονώτερον τὴν ζωὴν. Διότι ἡ ἀνανέωσις γενικώτερον εἶναι φαινόμενον εἰς τὸ ὅποιον ἡ ζωὴ ὑποχρεοῦται νὰ ὑπηρετῇ, ἂν θέλῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπάρχουσα εἰς τὸν πλανήτην μας. Ἡ φύσις μᾶς δίδει ἕνα μάθημα ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνοιξέως με ὅ,τι ἐπιτελεῖται εἰς τὸ βασίλειον τῶν φυτῶν. Ἡ ζωὴ εἰς τὸ φυτὸν ὕστερα ἀπὸ σειρὰν φαινομένων ἐμφανίζεται με νέαν μορφήν. Τὸ ἴδιο φαινόμενον πρέπει νὰ παρουσιάσῃ καὶ ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀναγεννώμενος ἄνθρωπος σημαίνει ὅτι προσέχει τὴν ζωὴν, ἔχει φρεσκάδα, ἔχει ἐνδιαφέρειν διὰ τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς καὶ ἐξάγει συμπεράσματα ἐξ αὐτῶν. Ἐνῶ ὅμως τὸ αίσθημα αὐτὸ τῆς ἀνανεώσεως θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ὡς φυσικὴ κατάστασις, ἀπουσιάζει ἐνίοτε παντελῶς καὶ ἀκούμε τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον νὰ παραπονητῆ δι' ἕνα αίσθημα μαραζώματος καὶ ἐλλείψεως, ἀπωλείας ἐνδιαφερόντων.

Ὁ ὁδοιπόρος τῆς ζωῆς ὁμοιάζει με τὸν ἐκδρομέα, ὁ ὁποῖος ἐκουράσθη ἀπὸ

τὴν μονοτονίαν τοῦ τοπίου πού τὸν περιβάλλει καὶ ζητεῖ, ἐπιθυμεῖ μίαν νέαν παραλλαγὴν φυσικῆς ὁμορφιάς. Καὶ ἐνῶ αὐτὸ θὰ τὸ εὔρη κάμνοντας μίαν ἀκόμη μικρὰν προσπάθειαν πρὸς τὰ ἐπάνω, συνήθως σταματᾷ ὀλίγα θήματα πρὸ τοῦ ποθητοῦ σημείου, ὀλίγα θήματα πρὸ τοῦ τέρματος. Καὶ ὅμως διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα εἶναι ἀπαραίτητον νὰ κάμη τὰ θήματα αὐτά.

Τὸ αίσθημα τῆς ἀνανεώσεως εἶναι ζωτικὴ ἀνάγκη καὶ κατάστασις τῆς ζωῆς. Καὶ ὑπὸ τὰς καλλιτέρας συνθήκας ἂν ζῆ τὸ ἄτομον εἶναι ἀνάγκη ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ ἐμφανίσῃ νέας ἀπόψεις εἰς τὴν ζωὴν του.

Ἄλλοίμονον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δὲν ἐμφανίζει εἰς τὴν ζωὴν του νέας ἀπόψεις καὶ νέα ἐνδιαφέροντα. Ἡ ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι λίμνη ὅπου τὰ νερὰ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου λιμνάζουν, ἀλλὰ εἶναι ποταμὸς πού διαρκῶς κυλᾷ με ἀνεξάντλητον ποικιλίαν μορφῶν. Εἶναι ὁ ποταμὸς τὸν ὅποιον ἀναρριπίζει καὶ κυματᾷ ζωηρὰ ὁ ἀνεμος τῶν συγκινήσεων, δίδοντάς του τὴν κίνησιν καὶ τὴν διέξοδον πρὸς τὸ τέρμα του, πρὸς τὸν σκοπὸν του.

Πολλὰ εἶναι αἱ ἀφετηρία, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐκκινεῖ ἡ ψυχικὴ ἀνανέωσις. Συχνάκις—ὅσον παράδοξον καὶ ἂν φαίνεται—ἡ ἀρρώστεια ἀποτελεῖ μίαν τοιαύτην ἀφετηρίαν καὶ ἀπαρχὴν ψυχικῆς ἀφυπνίσεως καὶ ἀναδημιουργίας. Τὴν ψυχικὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἀνθρώπου τὴν χαρακτηρίζει:

1) Τὸ αίσθημα τῶν υποχρεώσεων καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ προσφέρῃ κανεὶς εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὄχι μόνον νὰ δέχεται, πλαισιωμένα ἀπὸ τὴν διάθεσιν τῆς μαθητείας καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης, οὐσιωδῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἀνοίγουν νέας φάσεις καὶ νέας ἀπόψεις εἰς τὴν ζωὴν.

2) Τὸ αίσθημα ὅτι ἡ ζωὴ ἔχει κάποιον νόημα. Ἡ ζωὴ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ὑπο-

κειμένου, ή προσωπική του ζωή έχει μίαν άποστολήν.

3) Η προσπάθεια του ύποκειμένου να έπανορθώσει κατά τρόπον ουσιαστικών τόσον τας πράξεις και τούς τρόπους της ζωής του, όσον και τας θλάθας ή μειώσεις που έπροξένησε εις τό παρελθόν εις συνανθρώπους του.

★ ★ ★

Παρουσιάζεται όμως εις την ζωήν τό φαινόμενον της παλινδρομήσεως. Παρ' ότι συντελείται πολλάκις τό γεγονός της ανανεώσεως, έπέρχεται σὺν τῷ χρόνῳ μία έκ νέου φθορά. Πρόκειται περι ένός άδυσωπήτου «φυσικού» νόμου. Έάν έπιθυμῶμεν να βοηθήσωμεν τόν σύγχρονον άνθρωπον, πρέπει να προσέξωμεν μερικά ουσιαώδη σημεία που άποτελοῦν προϋποθέσεις και ύποβοηθητικά της ψυχικής ανανεώσεως:

α) Έξασφάλις σταθερότητας. Τό έπάγγελμα και αί άπασχολήσεις πρέπει να άποτελέσουν ιδιαίτεραν φροντίδα. Να άρχίσουν να παρουσιάζουν καινούργια ένδιαφέροντα και να είναι άνωτέρας ποιότητας. Τό ύποκείμενον να χαίρη διότι πλέον τά έργα του θα ήμπορη να τά ίδη τό φῶς της ήμέρας.

β) Καινούργιο πνεύμα να έγκαινιάσθῃ εις τας κοινωνικάς και οικογενειακάς σχέσεις.

γ) Να εφαρμόζεται ό νόμος της συνεχούς προσπάθειας. Η προσπάθεια ποτέ δέν σταματά. Όπως προκειμένου δια την σωματικήν καθαρότητα είναι αυτονόητα διαρκή μέτρα καθαρμού, ούτω και δια την ψυχικήν.

Με τό ζήτημα της ψυχικής αναγεννήσεως είναι συνυφασμένον και τό σπουδαίον θέμα τῶν όνειροπολήσεων. Άκριβῶς δια να μην ίδη τό άτομον τά όνειρά του έξανεμιζόμενα, πρέπει να έπιμελη-

ται της κατά καιρούς ψυχικής αναγεννήσεως. "Ετι πλέον' τότε μόνον τό άτομον άποκτά την διαύγειαν δια να διακρίνη έκάστοτε την προσέγγισιν της πραγματοποίησεως τῶν όνειρων του.

Η ψυχική αναγέννησις δέν είναι μηχανική ένέργεια, είναι ψυχική ένέργεια και πνευματική δύναμις που έμψυχώνει και καθοδηγεί τόν άνθρωπον και τόν κάμνει, ώστε και αυτάς τας καταστάσεις του γήρατος και του θανάτου να τας βλέπη με μίαν όψιν ανανεώσεως, ή όποία όφείλεται εις την πηγήν της ανανεώσεως. Και είναι ή πηγή αυτή ή δύναμις, ή όποία με τας έπαγγελίας της δημιουργεί τό κολοσσιαίον ένδιαφέρον δια την ζωήν. «Ίδου και να ποιῶ πάντα», «έντολήν και να ήν δίδωμι ύμίν», «οίνον νέον εις άσκους και να ούς».

Ό ψυχικός και πνευματικός άνακαινισμός του ανθρώπου προχωρεί βήμα προς βήμα μέσα εις την ζωήν, άντλώντας την ανανέωσιν από διαφόρους πηγάς, αλλά κυρίως από την πηγήν της Ζωής.

"Άλλη συνεργάτις της Προνοίας, ύπερα από μίαν έπίσκεψιν εις νοσοκομείον, έγραφε: «Όταν έφύγαμε, αισθανόμενον διαφορετική και έννοοῦσα πλέον ότι με τέτοιες εύκαιρίες άνακαλύπτει κανείς όχι μόνον τόν άληθινόν έαυτόν του αλλά άνακαλύπτει και τόν διπλανόν του και τόν ούρανόν».

Η τριάς αυτή: ό έαυτός μας, ό διπλανός μας και ό Θεός άποτελοῦν, εις τό τέλος, έν τῷ συνόλῳ των μίαν σύνθεσιν ένδυναμουσαν και ύποβοηθοῦσαν εις την κατανόησιν του νοήματος της ζωής. Αυτή ή άρχή άποτελεί τό περιεχόμενον σημαντικής ανανεώσεως του ανθρώπου. Και αυτήν την ανανέωσιν, ή σημερινή κουρασμένη κοινωνία άναμένει από ή-μας να της δώσωμεν.

A. A. A.

Η ΔΙΑΒΟΛΗ,

ΑΙΤΙΟΝ ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΕΩΣ

Ἐκ τῶν συγκλινούσων ἀπόψεις πληθῶς ἐπιφανῶν φιλοσόφων—στοχαστῶν τῆς ἐποχῆς μας (Ἄντρέ Μασθρώ, Ἄντρέ-Φρανσουά Πονσέ, Μπέργκσον, Γκρασέ κ.ἄ.), προκύπτει τὸ σαφές συμπέρασμα ὅτι ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς πάσχει ἀπὸ ἐπικίνδυνον ἀναπηρίαν, μὲ συνέπειαν νὰ χάσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἴσως ἀνεπανορθῶτως, τὸν ἑαυτὸν του, εἰς τὴν δίνην τοῦ ἄγχους, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησαν ἡ Τεχνολογικὴ φρενίτις καὶ ἡ ἀρνήσις τῆς καλλιέργειας τῶν ἠθικῶν ἀξιών. Ἡ ἠθικὴ πτώσις τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὸ βαρὺ τίμημα διὰ τὰς καταπληκτικὰς συγχρόνους τεχνολογικὰς ἐπιτεύξεις. Ἐπιγραμματικῶς ἀναφέρομεν κατωτέρω τὸ συμπέρασμα ἕκ τινος ὀμιλίας μας, ὅπερ ἀποτελεῖ, ἴσως, ἐπικῆδειον τοῦ ἀποτυχημένου πολιτισμοῦ μας:

«...Κατέκτησεν ὁ ἄνθρωπος τὴν τιτάνειον πυρηνικὴν ἰσχύν, ἀλλὰ ἔχασε τὴν ἰσχύν τῆς ἠθικῆς του καὶ ἀδυνατεῖ νὰ ἀντιδράσῃ εἰς τὴν ἀδιάκοπον φθοράν του· αἱ στιβαραὶ τεχνολογικαὶ του πτέρυγες τοῦ ἐξησφάλισαν ρωμαλέαν καὶ μεγαλειώδη πτήσιν πρὸς τὸ ἀχανές Διάστημα, ἀλλὰ αἱ ἀτροφικαὶ πτέρυγες τοῦ ἠθικοπνευματικοῦ του πολιτισμοῦ δὲν δύνανται νὰ τὸν συγκρατήσουν ἀπὸ τὴν μοιραίαν πτώσιν του εἰς ἕν ἐρεθῶδες χάος...».

Εἰς τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου συντελεῖ, ὡς ὑποστηρίζει ὁ Κάφκα, ἡ ἀπελπίσις του ἐκ τοῦ παραλογισμοῦ τοῦ περιβάλλοντός του, ἢ τὸ παρανοικόν τοῦ ἀνθρωπίνου θίου καὶ τὸ ἀλόγιστον τῆς κοινωνίας, ὡς διαγράφει ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις τοῦ Καμύ, ὁ ὁποῖος προτείνει ὡς σωτηρίαν (τὴν ὁποίαν

βλέπει ἐξαιρετικῶς δυσχερῆ), τὴν προσηλωσιν πρὸς ἕν ἐπίλεκτον ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον δύνανται νὰ διαφυλάξῃ τὰς ὑψηλὰς ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς ἀξίας.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, δημιουργημὰ ἑνὸς τυφλοῦ πολιτισμοῦ, οὐδόπως ἐκαλλιέργηθη ἀπὸ τὴν σύγχρονον τεχνολογικὴν ἀνέλιξιν του ὡς ἠθικὴ ἀξία, ἐγκαταλείφθεις εἰς τὰς παρορμήσεις του, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐπαναφέρουν εἰς τὸ καθεστὼς τῆς ζούγκλας. Καὶ αἱ παρορμήσεις αὗται, ὡς διδάσκει ὁ Κάντ, ὁδηγοῦν μόνον πρὸς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἐνστικτῶν, ἢ ὁποῖα εἶναι ζωηρῶς ἐπιθυμητὰ, ἐνῶ δὲν ὑφίσταται ἐπιθυμία ἐνστερνισμοῦ τοῦ ἠθικοῦ νόμου, τοῦ ὁποίου μέγα περιεχόμενον εἶναι ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς συνανθρώπους. (Βασικὴ ἀρχὴ τῆς καντιανῆς φιλοσοφίας). Ὁ σεβασμὸς οὗτος εἶναι ἕν συναίσθημα κριτικόν, τὸ ὁποῖον θέτει φραγμὸν εἰς τὰς ἐνστικτώδεις παρορμήσεις τοῦ ἀνθρώπου, συντελεῖ εἰς τὴν ἀρνήσιν τῶν ζωῶν φυσικῶν ροπῶν καὶ ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸν κίνητρον τῆς ἠθικῆς πράξεως. Ἄλλὰ αἱ ἀγαθὰ ἀνθρώπινα ἰδιότητες εἶναι προϊόντα τῆς παραμεληθείσης—καὶ ἴσως τῆς λοιδορουμένης σήμερον—ἠθικοπνευματικῆς καλλιέργειας. Ἄντι νὰ ὑπηρετῇ ταύτην ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ἔχει μεταβληθῆ εἰς ἔρμαιον τῶν παθῶν του, ἔχει τορπιλλίσει τοὺς ὑγιεῖς θεσμούς, οἱ χαλινοὶ τῆς ὀρθῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς νεολαίας ἐξέφυγον τῶν χειρῶν του, καὶ διανύει τὴν κατιούσαν τροχίαν μιᾶς ὀδυνηρᾶς πτώσεως.

Συνέπεια τῆς ὡς ἄνω θλιβερᾶς εἰκόνας εἶναι ἡ πλουσία συγκομιδῆ τῶν προϊόντων τοῦ κακοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ εἰδεχθέστρον εἶναι ἡ διαβολή. Αὕτη εἶναι σαφῶς ἀντίθετος τοῦ σεβασμοῦ, τοῦ σπουδαιότερου ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν προϊόντων τοῦ ἀγαθοῦ, κατὰ ὁμόφωνον φιλοσοφικὴν σκέψιν, προεξάρχοντος τοῦ Κάντ, τοῦ δὲ Καρτεσίου θεωροῦντος τοῦτον ὡς τὴν ὑψίστην ἀρετήν.

Ἡ διαβολὴ ἀποτελεῖ τὸ σύγχρονον ἰδίαν, ἀειθαλὲς «ἄνθος τοῦ κακοῦ», τὸ ὁποῖον, εὐρίσκον πρόσφορον ἔδαφος, συνεχῶς γιγαντούται καὶ πολλαπλασιάζεται. Εἶναι ἡ χειρίστη τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ ἔργων, τῷ ὄντι, διαβολικόν. Ἐκ

τῆς σατανικῆς ταύτης πράξεως ὁ θεὸς τοῦ κακοῦ ὠνόμασθη διάβολος ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὠνόμαζον, ὡς γνωστόν, διάβολον, τὸν σήμερον καλούμενον διαβολέα, δηλαδὴ τὸν συκοφαντοῦντα καὶ κατηγοροῦντα ψευδῶς. Ἡ εἰδεχθῆς αὕτη πράξις ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν ἐκδήλωσιν τῆς λυσσαλέας μάχης τοῦ κακοῦ κατὰ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ πλεόν συγκριμένως τῆς μάχης τῶν ὑπανθρώπων ἐναντίον τῶν ἠθικοπνευματικῶν ἀνθρώπων, τῶν ἠθικῶς ὕγιων ἐκείνων προσωπικοτήτων, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν σήμερον, δυστυχῶς, κατ' ἐλάχιστον ποσοστὸν, συνεχῶς μειούμενον, καὶ προσπαθοῦν, ἐπὶ ματαίῳ, νὰ σταματήσουν τὴν ὀριστικὴν πτώσιν εἰς τὸ χάος τῶν συγχρόνων κοινωνιῶν.

Τὸ «ἀνθος» τοῦτο φύεται ἀφθόνως, ἰδίως, εἰς τὰς ὑποαναπτύκτους κοινωνίας, ὅπου εὐρίσκει πεδίου δράσεως πρόσφορον διὰ τὸ ἀφανιστικόν του ἔργον. Οἱ διαβολεῖς, μακρὰν τοῦ φωτός, ζοῦν ἐν μέσῳ τῶν ἐρεθωδῶν ἐνστίκτων των, τὰ δὲ κινοῦντα τὴν δρᾶσιν των αἴτια εἶναι ταπεινά καὶ ἰδιοτελῆ. Τὸ δυσειδὲς ἔργον των ἐπιτελεῖται τόσον περιτέχνως, ὥστε, κατὰ κανόνα, ἀποφεύγουν οὗτοι πᾶσαν ποινήν. Ἀντιθέτως ἐπιτυχάνουν νὰ προσφέρουν συνεχῶς τὰς πάσης φύσεως «ὑπηρεσίας» των καὶ νὰ παρουσιάζωνται στυλοβάται πάσης κρατοῦσης κοινωνικῆς καταστάσεως, προσαρμολόμενοι εἰς τὰς μεταβολάς, λίαν δεξιότῃν, με παντελῆ ἀπουσίαν πάσης φύσεως ἠθικῶν ἀνασταλτικῶν. Οἱ διαβολεῖς ἀποτελοῦν πάντοτε τὴν κόπρον τῶν κοινωνιῶν καὶ στόχος των διαρκῆς εἶναι οἱ σκαπανεῖς τοῦ ὑγιοῦς καθήκοντος, τοὺς ὁποῖους μισοῦν θανασίμως, καθόσον ἀδυνατοῦν νὰ προσεγγίσουν τὰς ἰκανότητάς των.

Οὐδέποτε οἱ διαβολεῖς ἀσχολοῦνται μὲ τοὺς μετρίους καὶ ἀνικάνους, καθόσον οὗτοι, ἐξ ἀδρανείας, σπανίως ὑπηρετοῦν τὸ ἀγαθόν. Διὰ τῶν ποταπῶν καὶ εὐτελῶν κινήτρων τῶν διαβολικῶν τούτων ἐργατῶν ἐπιδιώκεται ὁ ἐξοβελισμὸς ἐκ τοῦ προσκηνίου τῶν ἰκανῶν, ἵνα εὕρουν πεδίου δράσεως καὶ προόδου τῶν σκοτεινῶν σκοπῶν των, οἱ ἀπεργαζόμενοι τὸ κακόν. Ἡ ἐπιδιώξις αὕτη ἐπιτυχάνεται σχεδὸν πάντοτε, ὅποτε, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἰκανῶν, ἀναλαμβάνεται τὸ ἔργον τούτων ὑπὸ ἀνι-

κάνων χειριστῶν, ὅπερ ὀδηγεῖ εἰς τὴν πλήρη ἀποσύνθεσιν καὶ τὸν ἀφανισμόν τοῦ ἀντιστοίχου κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ. Σπανίως οἱ ὀργανισμοὶ κατορθώνουν νὰ διατηρήσουν ἐν ὑπηρεσίᾳ εὐαρίθμους ἰκανοὺς ἐργάτας, οἱ ὁποῖοι, ὡς ἀποτελοῦντες ἀνίσχυρον μειοψηφίαν, ἀδυνατοῦν νὰ δράσουν σωστικῶς.

Οἱ διαβολεῖς, διαβολικῆ χάριτι, εἶναι ἐξωπλισμένοι μὲ πληθὺν ψευδοχαρίτων, μὲ συνέπειαν νὰ φαίνωνται εὐχάριστοι καὶ ἐξυπηρετικοὶ εἰς τοὺς ἀσκοῦντας ἀποφασιστικὰς ἀρμοδιότητας. Αἱ «χάριτες» αὗται μετὰ τῆς σατανικῆς ὑποκρισίας καὶ λοιπῶν συναφῶν παραπλανητικῶν ἐκδηλώσεων τῆς παρηλλαγμένης ἀπατηλῶς συμπεριφορᾶς των, συνθέτουν ἐν πλάστῳ προσωπεῖον ἐμπιστοσύνης, τὸ ὅποιον ἀπατᾷ συστηματικῶς τοὺς δέκτας τῶν διαβολῶν των.

Διὰ νὰ δράσουν ὅμως οἱ διαβολεῖς ἀποτελεσματικῶς, ἔχουν ἀνάγκην ἀπαραιτήτως ἀπὸ διαδοσίας τῶν ψιθύρων των καὶ κυρίως ἀπὸ εὐμενεῖς δέκτας τῶν διαβολῶν των. Εἰς τοὺς τελευταίους ἀνήκουν οἱ κατέχοντες ἀποφασιστικὴν ἀρμοδιότητα ἐν ταῖς κοινωνίαις, τὴν ὁποῖαν, ἀφοῦ ἐπηρεασθῶν, ἴσως ἀθελήτως, ἀπὸ τὰς διαβολάς, στρέφουν, πλειστάκις ἀβασανίστως, κατὰ τῶν ἀνυπόπτων συκοφαντομένων. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἀντιλαμβάνονται τὴν παγίδα καὶ ἀνακαλοῦν, ἀλλὰ τὸ κακόν ἔχει ἤδη συντελεσθῆ.

Ἄνευ τῶν ὡς ἄνω συμπαραστατῶν, ἰδίως τῶν τελευταίων, οἱ διαβολεῖς οὐδὲν σχεδὸν δύνανται νὰ ἐπιτύχουν, ἀπομονοῦνται καὶ ἐξαφανίζονται. Ἐπομένως οἱ ἀσκοῦντες ἀποφασιστικὰς ἀρμοδιότητας κοινωνικοὶ ταγοί—οἱ ὁποῖοι προσφεύγοντες εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῶν «πληροφοριοδοτῶν» των, ἐπανδρουμένων κατὰ σύστημα ἐκ διαβολῶν, ἀποδεικνύουν ἔλλειψιν ἰκανότητων ὡς ταγῶν καὶ φόβον δι' ἀστάθειαν τοῦ συστήματός των—, οὐδέποτε πρέπει νὰ θέτουν εὐήκοον οὖς εἰς τοὺς προθυμοτάτους διὰ πᾶσαν ἐξυπρέτησιν μετρίους ἢ ἀχρήστους συνεργάτας των. Σύνηθες χαρακτηριστικὸν τῶν διαβολῶν εἶναι ἡ ἀλλαγὴ στρατοπέδου εἰς πᾶσαν μεταβολήν, ἢ ἑνταξίς των εἰς τὴν παράταξιν τῶν κρατούντων ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἡ συνέχισις τῆς φθοροποιοῦ των δράσεως, μὲ πρωταρχικόν

στόχον των τούς πρώην αὐθέντας των, ἔστω καὶ ἂν εἶχον εὐεργετηθῆ ἀφειδῶς ὑπ' αὐτῶν. Καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι δρέπουν τότε τούς πικρούς καρπούς τῆς ἄλλοτε κακῆς ἐπιλογῆς τῶν συνεργατῶν των.

Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ κατέχοντες θέσεις ταγῶν εἰς τι κοινωνικόν σύστημα ἔχουν ἀνάγκην πληροφοριῶν περὶ τῆς ποιότητος καὶ τῆς δράσεως τοῦ ἐμπύχου δυναμικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπαρτίζει τὸ οἰκοδόμημα παντὸς ὀργανισμοῦ. Αἱ πληροφορίες ὅμως αὐταὶ πρέπει νὰ συλλέγωνται μόνον διὰ τῆς ἀλύσεως τῶν ὑποτεταγμένων στελεχῶν, τὰ ὁποῖα, ὡς κατὰ τεκμήριον ἐκλεκτά, θὰ ἐκφέρουν τὴν νόμιμον καὶ ὀρθὴν κρίσιν των διὰ τούς μετ' αὐτῶν συνεργαζομένους, προκύπτουσιν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως των καὶ μόνον.

Οἱ ἄλλοι τρόποι συλλογῆς πληροφοριῶν (καὶ τῶν θάσει τούτων περαιτέρω ἐνεργειῶν), αἱ ὁποῖαι πληροφορίες τότε θὰ προκύπτουν ἐξ «ὑπηρεσιῶν» ἀναρμοδίων προσώπων, ἀνεπισήμως καὶ ἄνευ ἀποδείξεων, ἀποτελοῦν καλλιέργειαν εὐνοϊκοῦ πεδίου ἀναπτύξεως καὶ δράσεως τῆς καταλυτικῆς τοῦ παντὸς διαβολῆς. Ὑφίσταται ἀπανταχοῦ πλειὰς ὑπανθρώπων, οἱ ὁποῖοι εἶναι προθυμότεροι καὶ ἀντὶ εὐτελῶν, ἔτι, ἀντιπαροχῶν, νὰ ταχθῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς εἰδεχθοῦς ταύτης πράξεως.

Οἱ ἀδίκως διωκόμενοι εἶναι, κατὰ κανόνα, οἱ ἐκλεκτοί. Ὁ κοινωνικὸς ὀργανισμὸς στερεῖται τῶν ὑπηρεσιῶν των καὶ ἀντ' αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται, κατὰ σημαντικὸν ποσοστὸν, μετριότητες, ποικίλης πρὸς τὰ κάτω διαβαθμίσεως, αἱ ὁποῖαι ἐπιταχύνουν τὴν ἀποσύνθεσίν του.

Περαιτέρω, οἱ ἀδικηθέντες δὲν πίπτουν μοιρολατρικῶς, ἀλλὰ, ἀσκοῦντες τὸ νόμιμον δικαίωμα τῆς ἀμύνης (κατὰ τὴν Ἀριστοτέλειον ρῆσιν: «πᾶς ὁ μὴ ἀμυνόμενος, ἐν ἀδικίᾳ εὐρεθεῖς, εἶναι ἀνήθικος»),

λαμβάνουν σαφῶς ἀντίθετον θέσιν πρὸς τὸν νοσοῦντα ὀργανισμὸν (λόγω τῆς προσβολῆς του ἐκ τῆς πανώλους τῆς διαβολῆς), ὁ ὁποῖος, ὑπηρετούμενος κακῶς ἐσωτερικῶς καὶ θαλλόμενος σφοδρῶς ἐξωτερικῶς, θὰ ἐξαφανισθῆ τραγικῶς, μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιβιώσῃ ἐπὶ μακρόν, παρὰ τὴν ἀνηθιρὰν περὶ αὐτοῦ εἰκόνα, τὴν ὁποῖαν παρουσιάζουν οἱ διαβολεῖς πρὸς τούς αὐθέντας των καὶ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν. Καὶ ἡ πτώσις τῶν ὀργανισμῶν τούτων δημιουργεῖ κενόν, τὸ ὁποῖον καιροφυλακτοῦν νὰ πλημμυρίσουν διὰ τῶν συστημάτων των ἀρνήσεως καὶ καταστροφῆς, ἀνατροπεῖς τοῦ παντὸς ἐξτρεμισταί.

Εἶναι θέβαιον ὅτι τὸ δηλητήριον τῆς διαβολῆς τὸ ἔχουν δοκιμάσει πλείστοι ἱκανοὶ μαχηταὶ τοῦ ἀγαθοῦ, μοχθήσαντες γονίμως καὶ ἐπὶ μακρόν, εἰς τὸ ἀντίστοιχον πεδῖον δράσεως, ὅπου ἐτάχθησαν, λόγω τῶν ἱκανότητων των. Πλείστοι ἐξαίρετοι σταδιοδρομίαι κατεστράφησαν, ἰδίως ὅταν οἱ ὀδεύοντες ἐπ' αὐτῶν ἦσαν ἐρασταὶ τοῦ καθήκοντος καὶ ἀμείλικτοι διώκται τῶν ἀνικάνων. Πρὸ τῆς τοιαύτης ἠθικῆς ἀντιδράσεως, οἱ τελευταῖοι θέτουν, κατὰ κανόνα, εἰς δρᾶσιν τὸ σατανικὸν ὄπλον τῆς διαβολῆς καὶ κατορθώνουν νὰ ἐξαφανίσουν τὰς κατ' αὐτῶν στραφείσας δικαίως, ἐπιλέκτους προσωπικότητας.

Καὶ ὅσον θυθίζονται αἱ κοινωνίαι εἰς τὸ τέλμα τῆς ἠθικοπνευματικῆς παρώσεως, τόσοσιν πολλαπλασιάζονται πληθωρικῶς οἱ ἐργάται τοῦ κακοῦ καὶ τὰς θυθίζουν περισσότερο. Πρὸ τοῦ φαινομένου τούτου οἱ φιλόσοφοι — στοχασταὶ μας κρούουν συνεχῶς τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου—δυστυχῶς εἰς τὰ ὄσα μὴ ἀκούοντων—μέχρις ὅτου καταβυθισθῆ καὶ οὗτος μετ' αὐτῶν εἰς τὸ χάος τοῦ ἀφανισμοῦ.

ΑΧΙΛ. ΤΑΓΑΡΗΣ

Τ' ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΥΜΝΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΝΟΣ

Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ καταγράψῃ στ' ἀληθινὰ τῆς πόλης τὸ θρηνητικὸ συναξάρι καὶ τὸ κούρσεμα, ὁποῦ γραφετὸ ἄμοιρο οἰζικὸ τῆς σὲ δίσεχτους χρόνους νὰ πάθῃ, ἂν δὲν διαβῆ μέσα ἀπ' τὴν πολυάθλη μορφὴ τοῦ τελευταίου τῶν βυζαντινῶν Κωνσταντίνου Παλαιολόγου Δραγάτη⁽¹⁾, πιστοῦ ἄχρι θανάτου βασιλιᾶ κι' αὐτοκράτορα τῆς Ῥωμοσύνης ὅλης.

Τούτου τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου τὸ βίο καὶ τὴν πολιτεία τὴ θαυμαστὴ θὰ διηγηθοῦμε, μαρτύριο στάθηκε ἡ ζωὴ του. Πικρὸ ἦταν, ἐν τὸ ψωμὶ ποῦθιαζε στὸ στόμα του, φαρμάκι τὸ νερό. Ἡ κορώνα ποῦ στέφανε τὸ κεφάλι του μὲ τιμιόλιθους ποικιλμένη ὁμοία μὲ τὴν ἀγκαθόπλεχτη κορώνα τοῦ Χριστοῦ ἔγινε. Κι' αὐτὴ ἀκόμα ἡ πορφυρὴ ἀλουργίδα τῆς δόξας καὶ τοῦ πλοῦτου σὲ νεκροσάβανο μετατράπηκε σὰν τὸ ἀπαίτησε ἡ μαύρη ὥρα.

Τοῦ κυρ-Μανουῆλ Παλαιολόγου καὶ τῆς Εἰρήνης Δραγάταινας τοῦτος ὁ βλαστὸς βλεφάρισε στὸ πρῶτο τοῦ ἡλίου φῶς στὴν βασιλεύουσα ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1404. Εἶχε τέσσερα ἀδέρφια, ἀλλ' ἐκεῖνος ἦταν ὁ λατρευτὸς τοῦ λαοῦ, γιὰ τὴ φρονιμάδα του, τὴν ἀντρεωσύνη του καὶ τὴ θεοσέβειά του. Ὁ πατέρας του ἀφίροντας τὸ μάταιο τοῦτο κόσμῳ κλέειψε στοὺς γιουὺς του τὸ κουτσουρεμένο καὶ ἀπὸ θάρβαρος Ἀγαρηνοὺς μαγαρισμένο βασίλειό του, στὸν Δημήτριο καὶ στὸν Θεόδωρο τὸ δεσποτᾶτο τοῦ Μωρέως, στὸν Θωμᾶ τὰ Καλάβρυτα καὶ στὸν Κωνσταντῖνο τὰ μέρη τῆς Μαύρης θάλασσας, τὴν Ἀγχιάλο καὶ τὴ Μεσημβρία τοῦ Πόντου.

Στὰ 1428 μισεῖνε γιὰ τὸ Μωρηᾶ ὁ βασιλέας Ἰωάννης Παλαιολόγος παίροντας μαζί του καὶ τὸν νεαρὸ Κωνσταντῖνο γιὰ νὰ τὸν καταλείψῃ δεσπότη τοῦ Μυστρᾶ, ἐπειδὴ ὁ ἄλλος ἀδερφός του, ὁ Θεόδωρος ἤθελε νὰ καλογερέψῃ στ' Ἀγιονόρος. Σὰν μαζεῖτηκε ἡ φαμέλια, ἡ μεγάλη

καὶ πολυάνθρωπη, ἀποφάσισε νὰ δώσῃ νύφη τοῦ Κωνσταντίνου τὴν πεντάμορφη ἀνηψιά τοῦ Καρόλου Τόκκου Φράγκου ἠγεμόνα, ποῦ διαφέντενε στὴν Βόνιτσα, τὴν Κεφαλωνιά, τὴν Ζάκυνθο καὶ τὴν Λευκάδα. Προῖκα τοῦ δόθησαν ὅλα τὰ κάστρα ποῦ εἶχε στὸν Μωρηᾶ ἐπάνω.

Ἐκεῖνα τὰ χρόνια πιάσανε πόλεμο οἱ Παλαιολόγοι μὲ τοὺς Φράγκους τῆς Πάτρας, ποῦ μινε χωρὶς νικηφόρα ἀποτελέσματα, γιὰτὶ μόνο τρία χωριά καταλάβαινε ἀπὸ τὰ γύρω τῆς Πάτρας, μὲ τὴν ὑποχρέωσι νὰ πληρώνουν κάθε χρόνο στὸν Κωνσταντῖνο πεντακόσια χρυσᾶ νομίσματα σὰν φόρο τῆς ὑποτέλειας.

Ἔτσι κυλοῦσε ἡ ζωὴ τοῦ δεσπότη Κωνσταντίνου Παλαιολόγου μέσα σὲ πίκρες καὶ φαρμάκια. Μετ' ἀπὸ κάμποσα χρόνια πέθανε ὁ ἀδερφός του Αὐτοκράτορας Ἰωάννης Παλαιολόγος γιὰ τοῦτο ἡ κορώνα ἢ βασιλικὴ πέρασε στὸ δικό του τὸ κεφάλι, ἐπειδὴ ὁ λαὸς τὸν γύρευε ἀπ' τὸν Μωρηᾶ. Στάλθηκαν ἀποσταλμένοι καὶ τὸν πείσαν νὰ δεχθῆ τὸ θρόνο τῆς θεόχτιστης πόλης χάριν τοῦ δοκιμασμένου λαοῦ, κι' ἐκεῖνος ὑπεύθυνα ντυμένος τὴ σεμνότητα, δέχτηκε τὸν βαρὺ του κλῆρο. Στὶς 6 τοῦ Γενάρη τοῦ 1449 ἔγινε ἡ στέψη του στὴν ἐκκλησιᾶ μέσα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Μυστρᾶ ποῦ μέχρι σήμερα σῴζεται. Δυὸ μῆνες μετὰ ἔφευγε ἱερὴ θεωρία ἀπ' τὰ παλάτια τοῦ Μυστρᾶ γιὰ νὰ τὸν φέρῃ στὴ βασιλεύουσα.

★ ★ ★

Μαρτύριο καταστάθηκε ἡ ζωὴ του ἀπὸ τὴ μέρα ἐκεῖνη μέχρι τὰ τέλη του, γι' αὐτὸ μαρτυρικὸ συναξάρι πιότερο τοῦ πρέπει ἀπ' ὅτιδήποτε ἄλλο κι' ἀκολουθία γιὰ νὰ λογιᾶζεται μεταξὺ τῶν ἁγίων τῆς Ὀρθοδοξίας. Γιὰτὶ αὐτὸς ὁ μακάριος στρατηλάτης αὐτοπροαίρετα μετέβαλε τὸν ἑαυτό του σὲ καλὸ ποιμένα λογικῶν προβάτων. Ἡ πινακοθήκη τῶν μαρτύρων ἡγετῶν τῆς φυλῆς πλουτίσθηκε μ' ἕναν ἀκόμη σεμνὸ Κόδρο κι' ἕναν ἠρωϊκώτερο Ἑταμειωνόδα. Ἄλλὰ ἄς ἀναδιφήσουμε τὰ γεγονότα. Ἡ

(1) Ποῦμοιαζε, λέει, ἡ δύναμί του μὲ δράκου κατὰ πῶς διηγεῖται ὁ θρύλος τοῦ λαοῦ ὁ εὐφάνταστος, γι' αὐτὸ καὶ τοῦ κολλήσανε τὸ παρατσούκλι Δραγάτης.

πόλη τὰ χρόνια ἐκεῖνα σιγουρεμένη δὲν ἦτανε. Ὁ Σουλτάνος Μουράτ εἶχε πάρει τὴ Θεσσαλονίκη στὰ 1430. Ὁ φημισμένος ἐκεῖνος πολέμαρχος Ἰωάννης Οὐνιάδης μαρπουτοκαπνισμένο κόκκαλο νικῆθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὴ μάχη τῆς Βάρνας στὰ 1444. Μόνος σοβαρὸς πολέμιος τῶν Τούρκων εἶχε ἀπομείνει ὁ Γιώργης Καστριώτης.

Κι' ἡ πόλη ἢ πεντάμορφη ἢ μυριοπλουμισμένη;

Εἶχε χάσει τὸν πλοῦτο τῶν παλιῶν καλῶν ἐκείνων ἡμερῶν, πού θάμπωνε καὶ μαγνήτιζε τοὺς βάρβαρους. Ποῦ οἱ μυρμηκιῆς τῶν ποικίλων καρabiῶν μὲ τὰ πολύχρωμα μπαϊράκια καὶ τίς παντιέρες ὄλων τῶν μερῶν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, πού ξεφορτώνανε ὅλα τὰ καλοῦδια τῆς ὑψηλίου γῆς; Ποῦ τὰ γιορτάσια τὰ πασίχαρα, τὰ πανηγύρια κι' οἱ τρυφὲς ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων; Ποῦ τῶν θυμιαμάτων οἱ εὐωδιές, οἱ λειτουργικὲς φωνές καὶ συμφωνίες, οἱ μεγαλοπρεπεῖς τῶν ἱερῶν παρουσίες; Πάντα τέφρα σκιᾶς καὶ ὄνειρων ἀπατηλότερα. Κι' ἡ ἐξωτερικὴ τῆς δύναμις ἢ αἰγλήσασα; Μερικὰ λείψανα ὀχρωματικά στὸ Μωρητᾶ κάτι στὸ Μαρμαρᾶ, στὴν Σηλυβρία, κάτι ἄλλα στὴν Μεσημβρία, τὴν Ἀγχιάλο καὶ τὴν Καβάρα καὶ ἀσθενεῖς καστρόπυργους γιὰ νὰ θυμίζον τὰ εὐτυχησμένα χρόνια τῆς δύναμης καὶ τοῦ πλούτου. Καὶ κάτι λίγα νησιὰ ρημαγμένα κι' αὐτὰ ἀπὸ τὸ κοῦρσο τῶν βαρβάρων ἀπομεινάρια θλιβερά τῆς «πάλαι ποτέ» ἀνθηρῆς αἰγαιοπελαγίτικης πολυνησίας. Ἡ Ἰμβρος, ἡ Τένεδος καὶ ἡ Θάσος, ἡ Λήμνος, ἡ Πρίγκηπος καὶ ἡ Χάλκη. Στὸν ἀβάσταχτο πόνο του ἐπάνω γιὰ τὸ ξέφτισμα τῆς χιλιόχρονης βασιλείας ὅταν ἄλλοτε ἀπλωνότανε ἀπὸ τὴν Κασπία θάλασσα μέχρι τοῦ Γιβραλτᾶρ τὰ μέρη καὶ τὰ βάθη, τῆς μαγεμένης Ἀνατολίας. Ἀπ' τοὺς διεφθαρμένους Πάπες καὶ τοὺς φθονεροὺς Δόγηδες κι' ἀπ' τοὺς ὑποὺλους φραγκολεβαντίνους ὄλους, τίποτα δὲν προσδοκοῦσε ἢ πονεμένη Ρωμιοσύνη τῶν χρόνων ἐκείνων. Γι' αὐτὸ κι' ὁ βασιλέας ἀποφάσισε μὲ βαρεῖα καὶ συντριμμένη τὴν καρδιά του νὰ πάρη γυναῖκα γιὰ τρίτη φορά ἀφοῦ ἀτύχησε στοὺς ἄλλους δυὸ γάμους του. Ἡ πρώτη του γυναῖκα ἢ Μαγδαληνή, θυγατέ-

ρα Λεονάρδου Τόκκου πού ὅταν τὴν πῆρε αἰσθάνθηκε γιὰ πρώτη φορά εὐτυχισμένος μετεστράφη εἰλικρινᾶ στὴν Ὁρθοδοξία μὲ τὸ βυζαντιακώτατο ὄνομα Θεοδώρα, ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ κατὰ Νοέμβριο μῆνα τοῦ ἔτους 1429. Στὰ τριαντάεξη τοῦ χρόνια «ἐν χηρεῖα διατελῶν», κάνει δεύτερο γάμο ἐλπίζοντας νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν ἐρειπωμένη εὐτυχία του θέλοντας ν' ἀφίση ρίζα πορφυρογέννητη. Κυρὰ στὸ πλάι του μπαίνει ἡ Αἰκατερίνη τοῦ Λατίνου δυνάστου τῆς Λέσβου κόρη Δωρῖνου Α' τοῦ Γατελοῦζου. Ἀλλὰ βάσκανος μοῖρα φρόνησε καὶ τὴ δεύτερη ἀπόπειρά του νὰ θεμελιώσῃ σπιτικό. Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1442 πεθαίνει ἡ νεαρὴ Δέσποινα στὸ Παληόκαστρο τῆς Λήμνου ἀπὸ τὴν μεγάλη τὴν τρομάρα πού πῆρε, σὺν βρέθηγε γιὰ ἓνα μῆνα πολιορκημένη μὲ τὸν λατρευτὸ τῆς ἄντρα μαζί ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὸν ἀφιλόξενο ἐκεῖνο Καστρόπυργο. Ἀτυχιὰ κυνήγαγε τοῦτον τὸν ἄνθρωπο μεγάλη. Οὔτε στοὺς ἐχθροὺς του κανεὶς νὰ μὴ εὐχηθῇ τέτοια δεινὰ. Ἀκλήρος στάθηκε κι' ἀπὸ τὸν δεύτερο τοῦτο γάμο. Κι' ἔτσι βαρύαλγος ἀποφασίζει νὰ συμπεθερέψῃ μὲ κανένα δοῦκα τῆς Ἀνατολῆς ἢ κάποιον δυνατὸ πρίγκηπα, ἢ φημισμένο ρήγα γιὰ νὰ πάρη τὴν ὑποστήριξι τους γιὰ τὴν πολυαγαπημένη Πόλη «τὸ καύχημα τοῦτο τῶν Ρωμαίων Ἑλλήνων τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν παρηγορία ἐκείνων πού ζοῦνε κατὰ τοῦ ἡλίου τὴν Ἀνατολή».

Γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Δραγάτση Παλαιολόγο ἢ Πόλη ἦτανε τὸ θεόκτιστο φρούριο τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ «ἢ διαμαντόπετρα στῆς γῆς τὸ δαχτυλίδι», ἢ πολύτιμη παρακαταθήκη, τὴν ὁποία ἀλώβητη ἔπρεπε νὰ διαφυλάξῃ γιὰ νὰ τὴν παραδώσει στὸν Ἀφέντη τὸ Χριστό.

Γι' αὐτὸ δὲν φείσθηκε ὁ αἰδίδιμος ἐκεῖνος πιστὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ λαοῦ θεράποντας, οὔτε πόνους, οὔτε κόπους, θυσιῆς καὶ δάκρυα. Κι' ὅταν ἡ σκληρὴ στιγμὴ τὸ ἀπαίτησε, ἔδωσε «αὐτοπραϊρέτως» ὅτι πιὸ πολύτιμο ἔχει κάθε ἄνθρωπος στὸν κόσμο τοῦτο: Τὸ αἷμα αἵμα του. Ἔπεσε πολεμῶντας παλληκαρίσια ὁ Κυναίγειρος αὐτὸς τοῦ μέσου Ἑλληνισμοῦ μπροστὰ στὴν Πύλη τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ, καταμεσίς τοῦ τείχους στίς 29 τοῦ Μᾶη τοῦ 1453.

***

«Ἦν δὲ πᾶσα ἡ ζωὴ τοῦ αἰοδίδμου ἐν βασιλεῦσι καὶ γαληνοτάτου μάρτυρος τούτου χρόνοι τεσσαράκοντα ἑννέα καὶ μῆνες τρεῖς καὶ ἡμέρες εἴκοσι» κατὰ τὸν ἐπιστήθιο τοῦ Φρατζῆ.

«Θοῖνος καὶ ὄδυρμὸς μέγας ἠκούσθη ἐν Ραμᾷ. Ραχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς».

Πᾶσα ἡ Ἀνατολὴ μοιρολόισε τὸν Κωνσταντῖνο τὸν «Ἕλληνα» τῶν ποντιακῶν δημοτικῶν ᾄσμάτων, ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ σκοτώθηκε, μέχρι σήμερα καὶ «τὸν παραβάλανε μετὰ τὸν Νέστορα, μετὰ τὸν Ραδάμανθυν πρόσωπα τοῦ ὀμηρικοῦ κόσμου καὶ τὸν ὑμνολόγησαν μετὰ τὶς ἴδιες φράσεις ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ Θουκυδίδης γιὰ τὴν θρηνησὴν τὸν Περικλῆ τοῦ «χρυσοῦ αἰῶνα».

«Ποιὸς ἄλλος ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς μοιρολογήθηκε πεντακόσια ὀλόκληρα χρόνια καὶ θὰ μνημονεύεται στὸν αἰῶνα; Ἀπὸ τὴν Μαύρη θάλασσα ἴσαμε τὴν Ἀττάλεια καὶ ἀπὸ τὸν Αἴμο μέχρι τὴν Κύπρο» καὶ

ὅπου γῆς χτυπᾷ καρδιὰ ὀρθόδοξη ἑλληνικὴ μετὰ τοῦτο τὸ θρηνητικὸ Συναξάρι;

Ὡ βασιλεῦ παμφρόνιμε, κακὸν ριζικὸν ὅπου χεῖς!

Νᾶ χεν χαθῆν ὁ ἥλιος, τ' ἄστρα καὶ τὸ φεγγάρι,

ὅταν ἐσὺ βουλήθηκες νὰ βγῆς ἐκ τὸν Μωρέαν,

στὴν Πόλιν νὰ σὲ στέψουσιν βασιλέα Ρωμαίων,

εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν θλιβερὴν τὴν Πόλιν,

διὰ τὴν τύχην τὴν κακὴν, ἣν εἶχες εἰς τὸν κόσμον.

Νᾶ χεν ἀστράφειν οὐρανὸς νὰ χεν καγῆν ἡ ὥρα,

ἥλιος, σελήνη μηδαμοῦ νὰ μ' εἶχαν ἀνατελεῖν,

καὶ τέτοια μέρα μελανὴ νὰ μ' εἶχεν ξημερώσειν.

Γ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ

Ευτυχώς υπάρχουν ακόμη άνθρωποι, οι οποίοι δείχνουν ζωηρόν ενδιαφέρον για κάποια έποψη πραγμάτων ή της ζωής. Ήσφαλως σ' αυτούς θα απέθλεπαν όταν έγινε λόγος για τὸ «άλας τῆς γῆς». Ἐάν υπάρχει κάποια αἰτία νὰ ὑποφέρη κανείς ἀπὸ μιὰ δυστυχία ἢ μιὰ ἀδικία, ἐκείνων ἢ καρδιά ματώνει για ὅλον τὸν κόσμο: ἰδίως για τὴν μάζα τῶν ἀδιαφόρων πὺ τίποτε δὲν συγκινεῖ.

Τὸ σύμπτωμα λοιπὸν πὺ προκαλεῖ ἀνησυχίες στὴν σημερινή μας κοινωνία εἶναι ὅτι ἡ μάζα τῶν ἀδιαφόρων φαίνεται νὰ αὐξάνη. "Ἄρα, εἶναι ὡς ἐάν ἡ ποσότης τῆς ἐνεργείας, τὴν ὁποῖαν ὁ πληθυσμὸς ἐγκλείει, ἦτο ἔτοιμη νὰ ἐξφανισθῆ.

Ἐν τούτοις, πόσοι σήμερα ἀναζητοῦν τὴν πνευματικὴ ἐνέργεια! Γι' αὐτὸ, ἐκείνοι πὺ τὴν κατέχουν ἀκόμη καὶ τὴν ἐφαρμόζουν σὲ ἕνα προσδιορισμένο ἀντικείμενο, παραπονοῦνται πικρὰ ὅτι προσκρούουν στὸν ἀπατηλὸ τοῖχο τῆς ἀδιαφορίας. Τοῖχος παράξενος για τὴν ἀστάθειά του, ἀλλὰ περισσότερο ἀδιαπέραστος ἀπὸ μιὰ φανερὴ ἀντίθεση.

Ὅπως μερικὰ παρασιτικὰ φυτὰ γονιμοποιοῦν, εἰς τρόπον ὡστε νὰ καταπνίγουν κάθε τι πὺ θὰ ἤθελε νὰ ζῆση δίπλα τους, ἡ ἀδιαφορία πὺ μᾶς περιβάλλει, ἐπιφέρει στὴν σημερινὴ κοινωνία μιὰ ὑπονομευτικὴ παράλυσι.

Ἡ παράλυσις αὐτὴ εἶναι πράγματι ἡ κυρία δύναμις τῆς νοσηρᾶς προπαγάνδας, ἡ ὁποία ἔχει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πεδῖον ἐλεύθερον διὰ νὰ ἐκχέτῃ τὸ δηλητήριό της. Προξενεῖ ἀδράνεια, τῆς ὁποίας ἐπωφελεῖται ἡ τὸλμη τῶν διεφθαρμένων πνευμάτων.

Ἐνα τέτοιο φαινόμενο, ὡς ἐκ τῆς γενικότητός του, πρέπει νὰ ἔχη αἷτια, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀνακαλύψωμε καὶ νὰ καταγγείλωμε. Πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ τὰ δοῦμε εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων τύπων ὀργανώσεως, πὺ χαρακτηρίζουν τὴν σημερινὴ κοινωνικὴ ζωὴ. Διότι προφανῶς εἰς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσι θὰ εὔρωμε τὴν ἀρχὴ

τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς ἀτονίας τοῦ δημοσίου πνεύματος.

Χωρὶς νὰ περάσωμε στὸν περίφημο «ἱστορικὸ ὕλισμὸ», πρέπει ὁμοίως ν' ἀναγνωρίσωμε ὅτι υπάρχουν κοινωνικοὶ μηχανισμοί, οἱ ὁποῖοι ἡμπορεῖ, σὺν τῷ χρόνῳ, νὰ ἐξασκήσουν μιὰ ἀποφασιστικὴ ἐπίδρασι εἰς τὴν κατάστασι τοῦ πνεύματος τοῦ πληθυσμοῦ.

Αὐτοὶ οἱ μηχανισμοὶ εἶναι κάτω ἀπὸ τὰ μάτια μας: εἶναι οἱ διάφορες διοικήσεις πὺ διαχειρίζονται τὰ δημόσια συμφέροντα, προετοιμάζοντας κανόνες, εἰς τοὺς ὁποῖους κάθε πολίτης πρέπει νὰ συμμορφωθῆ.

Χάρις εἰς ὅλα τὰ τεχνικὰ μέσα τῆς «διάδόσεως» ἰδεῶν—τύπος, ραδιόφωνον κ.λ.π.—τὰ θύματα τῆς ἐξουσίας τῶν ἰσχυρῶν εἶναι θύματα «διὰ πεποιθήσεως». Ἄπορροφοῦν ὅ,τιδῆποτε θὰ ἤθελαν νὰ τοὺς κάνουν «νὰ καταπιοῦν» σὰν νὰ ἦσαν χρυσᾶ χάπια. Δὲν εἶναι πλέον ἀνάγκη νὰ σκέπτονται. Ὑπάρχουν καθημερινῶς οἱ εἰδικοὶ οἱ ὁποῖοι σᾶς λέγουν ἡσυχᾶ «τί πρέπει νὰ σκεφτῆτε» για τὸ τάδε γεγονός.

Δὲν εἶναι πλέον ἀνάγκη νὰ σκέπτεται κανείς... Ἐπομένως οὔτε καὶ νὰ ἀντιδρᾷ. Ἐνα ἀπέραντο μηχανουργεῖον ἐπιφορτίζεται καθημερινῶς εἰς τὸ νὰ τοποθετῆ τὸς πολίτας στὸ «μαλακὸ μαξιλάρι». Ἐφ' ὅσον ὅλα ἔχουν προβλεφθῆ, δὲν ἔχουν παρὰ νὰ κοιμοῦνται μέσα στὴν ἄνεσι τῆς ἀδιαφορίας. Τί ὠραία ἀνάπαυσις, τὸ νὰ γίνη κανείς μηδὲν μπροστὰ στὸ ἀχανὲς ἄπειρο, τοῦ ὁποῖου ἡ κατὰκτησις ἀπαιτεῖ τόσας προσπάθειας!

Γι' αὐτὸ δὲν μποροῦμε πράγματι νὰ ἐκπληττώμεθα πὺ ὁ λαὸς παραμένει χωρὶς ἀντίδρασι μπροστὰ στὶς ἰδέες καὶ τὰ γεγονότα...

Ἐάν θὰ θέλαμε νὰ κάνωμε τὴν ἀπογραφή τῶν μέσων πὺ προκαλοῦν τὴν ἀδιαφορία δὲν θὰ ξέραμε τί νὰ πρωτοδιαλέξωμε. Εἶναι ἕνα ἔργον πὺ ὅλοι θὰ μποροῦσαμε ν' ἀναλάβωμε στὸ πεδῖον τῶν δραστηριοτήτων μας. Γι' αὐτὸ, π.χ., μοῦ εἰ-

ναι πιό εύκολο νά διακρίνω τὰ αἷτια τῆς διανοητικῆς ὀκνηρίας στά πράγματα πού ἀφοροῦν τήν ἐργασίαν. Αἷτια τὰ ὁποῖα ἀναμφιβόλως ἐπεκτείνουν τήν ἐπίδρασί τους σέ πολλές ἄλλες κατευθύνσεις.

Ἐφ' ὅσον ἡ μεγάλη λέξις τῆς τάξεως τῆς σημερινῆς κοινωνίας εἶναι ἡ ἀποτελεσματικότης, ἐμάθαμε ὅτι ὁ καλλίτερος τρόπος γιά νά τήν ἐπιτύχωμε εἶναι ἡ ὀργανώσεις. Προσπαθοῦμε λοιπόν νά ὀργανώσωμε τὸ πᾶν, ἀφοῦ ἔχομε ἀρχίσει ἀπό τήν ἐργασία τῆς παραγωγῆς.

Ἐνας μεγάλος θεωρητικός αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῶν πραγμάτων ἐξέφρασε πέντε ὅρους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν σχεδόν συμβολικὴ ἀξία γιά τήν μελέτη τῆν ὁποῖαν ὑποβάλλω ἐδῶ. Εἰς τὸν κόσμο τῶν τεχνικῶν αὐτοῖ οἱ ὅροι εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ περίφημο ὄνομα «τὰ πέντε ἀπαρέμματα» τοῦ Faγολ: Προβλέπειν, ὀργανώνειν, διακονεῖν, συναρμολογεῖν, ἐλέγχειν.

Ἴδου λέξεις οἱ ὁποῖες μᾶς διαφωτίζουν ἐπὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ συγχρόνου κόσμου. Χρησιμεῖουν ὡς ὀδηγὸς καὶ βοηθήμα μνήμης σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους δράσεως, οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦν ὅτι τὸ κοινὸν διεκδικεῖ. Ὅλο καὶ πιό πολὺ κυβερνοῦν τήν κοινωνικὴ ζωὴ, ἐκτὸς ἀκόμη... ἐκείνων πού ἔχουν ἀκριβῶς ὡς λειτουργήμα νά κυβερνοῦν! Διότι αὐτὲς οἱ πέντε λέξεις μποροῦν ἐπίσης νά ὀδηγήσουν εἰς τήν ἀνάλυσι τῆς ἀναρμοδιότητός των: Ὑπὸ ποῖον μέτρον εἶναι ἱκανοὶ νά προβλέπουν κ.λ.π.

Ἄλλὰ ἐὰν ἡ κυβέρνησις «τῶν ἀνθρώπων», ὅπως λέγει ὁ Sant-Simon, δὲν ἔμαθε ἀκόμη νά χρησιμοποιεῖ τις ἀρχές τοῦ Faγολ, ἀντιθέτως, εἰς τήν «διαχειρίσι τῶν πραγμάτων», ὅπως τήν βλέπομε εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τήν βιομηχανίαν, δηλαδὴ ἐκεῖ ὅπου οἱ ἀνθρώποι ἐργάζονται, ὁ καθένας ξέρει ὅτι προσπαθοῦν εἰς τὸν ἀνάτατον βαθμὸν νά συμμορφωθοῦν μ' αὐτὲς τις 5 ἐνδείξεις. Τοιοῦτοτρόπως, γιά κάθε λειτουργό, τὸ πᾶν ἔχει προβλεφθῆ καὶ ὀργανωθῆ. Ἐκαστος πρέπει νά διοικῆται. Ἡ δραστηριότης του πρέπει νά συντονίζε-

ται μὲ αὐτὴν τῶν γειτόνων του, καί, τέλος, πρέπει νά ἐλέγχεται αὐστηρῶς.

Ποῦ βλέπετε σὲ ὅλα αὐτὰ τήν πρωτοβουλία τοῦ ἀτόμου, ἔτσι στενά «πλαισωμένη»; Ὁ καθένας θὰ ἔχη τοῦλάχιστον ἀκούσει νὰ ὀμιλοῦν γι' αὐτὴ τήν νέα κοινωνικὴ κατηγορία πού ὀνομάζουν τὰ πλαίσια!...

Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ὁ καθεὶς ἔχει, οὕτως εἶπειν, τοποθετηθῆ ἐπὶ σιδηροδρομικῶν ράβδων, τῶν ὁποίων ἡ κατεύθυνσις εἶναι καλὰ θαμμένη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀντιθέτως μὲ τὸ αὐτοκίνητον τοῦ ὁποίου ὁ ὀδηγὸς κρατᾷ καλὰ τὸ τιμόνι γιά νά «κάνη τις καμπές» λίγο ὡς πολὺ καλλιτεχνικά. Ἀκριβῶς, ἡ παρομοίωσις μὲ τὸν ὀδηγὸ τοῦ αὐτοκινήτου μπορεῖ νά μᾶς βοηθήσῃ νά καταλάθωμε. Γι' αὐτὸν δὲν ὑπάρχει ζήτημα αὐτομάτου ὀδηγήσεως—τὰ «radars» δὲν εἶναι ἀκόμη ἐπίκαιρα!— Πρέπει νά προσέχη σὲ κάθε λεπτό. Ἐπὶ τῶν γραμμῶν, οἱ λεπτομέρειες τῆς διευθύνσεως ἔχουν σχεδὸν ἐξαλειφθῆ. Δὲν μᾶς λέγουν ὅτι θὰ μπορούσαμε νά κάνωμε νά κυκλοφορήσουν τὰ ἠλεκτρικὰ τραίνα χωρὶς ὀδηγὸ, ἀκριβῶς ὅπως ὁ ἀνελκυστήρ, ὁ ὁποῖος σταματᾷ στὸν ὄροφο ὅπου ἐπιέσαμε τὸ κουμπί;

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν διοικήσεών μας τείνει ἐπίσης εἰς τὸ νά σχηματίσῃ αὐτομάτους πολῖτες. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων εἶναι ἡ πλέον τυπικὴ περίπτωσις. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη κανενὸς αἰσθήματος ἀλληλεγγύης. Ἡ μηχανὴ ἐπιφορτίζεται γιά ὅλα. Ὁ ὕπὸ καταναγκασμὸν δὲν εἶναι ὁ ἀδελφός μου. Εἶναι ὅπως κι' ἐγὼ ἕνας ἀριθμὸς μητῶφου... Τὸ πᾶν ἔχει προβλεφθῆ εἰς τοὺς κανονισμούς. Τὸ πᾶν ἐκτὸς τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία ἔγινε κάτι τὸ περιττόν.

Ἐσεῖς οἱ ὁποῖοι ἐκπλήττεσθε διὰ τήν ἀνάπτυξιν τῆς ἀδιαφορίας, κάνετε ἕνα γύρο διὰ μέσου τῶν ὠραίων μηχανουργειῶν τοῦ συγχρόνου κόσμου. Θὰ ἴδῃτε ἐκεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἄλλου Θεοῦ ἀπὸ τις ἐντολὲς τῆς «ὠργανωμένης» ζωῆς.

HYACINTHE DUBREUIL

ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ

Η ΔΙΕΛΚΥΣΤΙΔΑ

Ἐκεῖνο πού εἶναι ὀλοφάνερο στήν ἐποχή μας εἶναι ἡ διελκυστίδα ἀνάμεσα στήν ἀγιότητα καί στήν ἀμαρτία, ἀνάμεσα στό Φῶς καί στόν Ἐχθρό του.

Ἄλλου βλέπει κανένας σκοτάδι ἀδιαπέραστο στά μάτια τοῦ ἀνθρώπου, ἄλλου μισσοκόταδο, κι' εἶναι καί τὰ μάτια, πού τὰ πλημμυρίζει τὸ Φῶς. Ἄλλου ξεσποῦνε ἀστραπές καί θροντές μέ μιὰ ἀπερίγραπτη ἀνεμοζάλη, κι' ἔξαφνα, διασταυρώνονται ἀπό διάφορα μέρη κάποιες ἀντιφεγγιές. Σέ μιὰ στιγμή, μονομιᾶς, γίνεται σάν μιάν ἀστραπή ὅλος ὁ κόσμος, μιάν ἀστραπή ἔτοιμη νά τὰ κάψει ὅλα ὅσα ὑπῆρξαν ἀπό καταβολῆς τοῦ κόσμου καί τρέμουνε τὰ σύμπαντα. Καί πάλι σέ λίγο κάποιο μήνυμα δονεῖ τή γῆ, τῆς εἰρήνης καί τοῦ καλοῦ ἢ θαλπωρῆ θωπεύει τῆς ψυχές.

Ἡ ἐποχή μας εἶναι σκοτεινή καί ἀξεδιάλυτη, καί ὁμως ἐδῶ κι' ἐκεῖ θαμποφέγγουνε χαρούμενα ἀντιφεγγίσματα, πού μᾶς κάνουν νά νοιώθουμε θάμπος καί εὐφρόσυνη γαλήνη.

★ ★ ★

Βουλιάζουμε κάθε μέρα περισσότερο στήν ἀμαρτία, καί ἡ λύσσα μας γίνεται πιό μεγάλη νά φαίμε ὁ ἕνας τόν ἄλλο. «Εἴμαστε σάν ἐκεῖνα τὰ θηρία, πού τρέχουνε σαστισμένα, μέσα στή φωτιά πού ξέσπασε στό δάσος, καί κνιτάζουνε πῶς νά σπαράξῃ τὸνα τᾶλλο», γράφει ὁ Φώτης Κόντογλου.

Ὡστόσο τὴν ἴδια ὥρα νέει ἀπό τὴν Εὐρώπη καί τὴν Ἀμερικὴ ἐγκαταλείπουν τῆς ἀνέσεις τους καί διασχίζουν τὰ ἀφρικανικά δάση σάν ἱεραπόστολοι. Τὸν ἴδιο καιρὸ ὁ Ραοὺλ Φολλερῶ ἔχει δεκάδες φορές κάνει τὸ γύρο τῆς γῆς γιὰ νά βοηθήσῃ τοὺς λεπρούς καί τοὺς φτωχοὺς του, ὁ δόκτωρ Ἄλ. Σβάϊτσερ ἔχει δημιουργήσει τὸ Λαμπαρανέ καί ὁ Ἐπίσκοπος τοῦ Καναδά, Λεζέ, ἔχει ἐγκαταλείψει τὰ ἐπισκοπικὰ ἀξιώματα καί πάει ἱεραπόστολος στήν Ἀφρική.

★ ★ ★

Συχνὰ οἱ ἰσχυροὶ πορεύονται σὰ νά μὴν ὑπάρχῃ ὁ Θεὸς καί ἀπὸ πίσω τους ἀκολουθοῦνε τὰ σαστισμένα κοπάδια τῶν ἀνθρώπων. Ποτὲ τὰ πλήθη δὲν εἶχαν πέσει, περισσότερο ἀπὸ σήμερα, στήν ἀσωτεία, στήν φιλαργυρία, στήν ἀκολασία, στήν ἀναισθησία, στήν πόρωση.

Γι' αὐτὸ καί ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἦσαν τόσο ἀξιοδόξαστες οἱ ἀκατάβλητες ψυχές τῶν δικαίων, πού λατρεύουν τὸν Θεὸ τῆς Ἀλήθειας καί «τὸ ὄνομα Αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν». Ἀπορίπτουν τὰ ψέματα, ἀπορίπτουν τὰ ψιμυῖθια καί τὰ στολίδια τῆς ἀρνήσεως καί γίνονται πιό «τίμιοι» ἀπέναντι στόν Θεό, πιό ἔντιμοι στὶς συναλλαγές τους, μέ πιό ἀγάπη πού φθάνει στήν ποικιλώνυμη προσφορά, γιὰ τὸν «πλησίον».

Ἀπὸ νέος ὁ ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ μας προειδοποιεῖται πῶς στὸν κόσμο τοῦτο «τρώει πετόνι, ὅποιος ἔχει μαχαίρι», «πῶς ἡ κοινωνία εἶναι πεδίο μάχης, ὅπου ἐπι-

κρατεί ὁ πρακτικὰ ἰσχυρότερος, ὁ θηριωδέστερος. Τὰ λεγόμενα εὐγενῆ αἰσθήματα: ἀνιδιοτέλεια, ἀγάπη, αὐτοθυσία, εἶναι ὄχι μόνο «ἀέρας φρέσκο», ἀλλὰ καὶ κάτι σὰν παραιοθησιογόνα μ' ἔντονη τοξικότητα, πὺ καταστρέφουν τὸν ὄργανισμό, ὑπονομεύουν τὴ ζωὴ ὁλόκληρη».

Ὡστόσο σὲ τοῦτο τὸν κόσμο, μ' αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικά, διαδραματίσθηκε ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀνθρώπινα γεγονότα στὸ φοβερὸ γερμανικὸ στρατόπεδο τοῦ Νταχάου. Ἄνάμεσα σὲ χιλιάδες κρατουμένους βρισκόταν κι' ἓνας νεαρὸς Γερμανός, ἀπόφοιτος θεολογικῆς σχολῆς, φυματικὸς στὸ τελευταῖο στάδιο, πὺ ἤθελε νὰ χειροτονηθῆ ἱερεὺς πρὶν πεθάνῃ. Τὰ Ἔς-Ἔς ὅμως, ἀπαγόρευαν αὐστηρὰ κάθε λειτουργία μέσα στὸ στρατόπεδο. Καὶ ἔπειτα ὑπῆρχε καὶ τὸ θέμα πὺ νὰ βρεθοῦν ἄμφια καὶ σκευὴ γιὰ νὰ γίνῃ ἔγκυρα ἡ μεγάλη τελετὴ. Δὲν εἰπώθηκε ὅμως ἄδικα πὺς ἡ πίστις κινεῖ τὰ ὄρη. Μυστικὰ οἱ συγκρατούμενοὶ τοῦ ἱερεῖς ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσουν καὶ βρῆκαν ἀμέσως τὴν ὁλοπρόθυμη συμπαράστασι ὄλων τῶν κρατουμένων. Ἄλλοι ἔφτιαξαν τὴ μίτρα, τὴν πατερίτσα, ἄλλοι ἔρραφαν τὰ ἄμφια καὶ σκάλισαν τὸ δι-

σκοπότηρο. Κι' ἀφοῦ ὄλα ἐτοιμάσθηκαν σὲ μιὰ ἀτόμακρη παράγκα, πὺ διασκευάσθηκε ἐκ τοῦ προχείρου σὲ ἐκκλησία, συγκεντρώθηκαν ὁ Ἐπίσκοπος, ἱερεῖς καὶ λιγστοὶ φίλοι τοῦ. Ὁ ὑποψήφιος ἱερεὺς ἦταν σχεδὸν ἐτοιμοθάνατος. Ἐνας κρατούμενος γιατρὸς τοῦ ἔκανε μιὰ ἔνεσι γιὰ νὰ μπορῆ ν' ἀντέξῃ στὴν τελετὴ. Καὶ ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τὴν σκιά τῶν δημίων, χειροτόνησαν τὸ νεαρὸ Γερμανὸ ἱερέα, ἐνῶ δάκρυα αἰλάκωναν τὸ πρόσωπο ὄλων. Ὄταν τέλειωσε ἡ ἱεροτελεστία, πρῶτος πὺ γονάτισε καὶ ζήτησε τὴν εὐλογία τοῦ νεοχειροτονηθέντος, ἦταν ἓνας Ἐβραῖος μουσικὸς—ἄλλοτε πρῶτο βιολὶ στὴν ὀρχήστρα τοῦ Φουρτβαϊγκλερ—ἐνῶ ὁ νέος ἱερεὺς ἀπηύθυνε δέησι γιὰ ὄλους τοὺς κρατουμένους. Ἡ τραγικὴ ἱστορία τελειώνει μὲ τὸν θάνατο τοῦ νεοχειροτονηθέντος λίγο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσί του—μετὰ τὴν πτώσι τοῦ Χίτλερ—ἀπὸ τὸ στρατόπεδο...

Ἐπάρχει συγκινητικώτερη ἐκδήλωσι ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης καὶ ἀδελφωσύνης σὲ μιὰ ἐποχὴ, πὺ συχνὰ καταπατεῖται ἡ ἀδελφωσύνη, περιφρονεῖται ἡ ἀλληλεγγύη;

A.

ΟΙ ΑΜΜΟΛΟΦΟΙ

Χρυσοκόκκινοι, άπλώνονταν στο βάθος του όριζοντα κι έπαιρναν μιá ιδιαίτερη αίνιγματική άνταύγεια, κάθε ζεστό καλοκαιριάτικο μεσημέρι, όταν οί άκτίνες του Ήλιου μαστίγωναν τόν κάμπο. Ή μικρή παιδιάστικη συντροφιά μας, πολλές φορές σταματούσε τó παιχνιδι κι άγκάλιαζε με τó βλέμμα τούς άμμόλοφους πού ύψωναν έπιθλητικό τó παράστημά τους πέρα από τις πράσινες φυτείες του ρυζιου. Κι άμέσως στις παιδικές ψυχές μας γεννιόταν κι έμεγάλωνε και φούντωνε ή έπιθυμιά νά γνωρίσωμε από κοντά τήν όμορφιά τους, νά τούς άγκαλιάσωμε, νά μάθωμε όλα τά μυστικά τής γοητείας των. Στά παιδικά θαμπωμένα μάτια μας φάνταζαν τόσο πολύ οί άμμόλοφοι κι ό θαυμασμός καθρεφτιζόταν στο βλέμμα μας. Ήταν κάτι τó ξεχωριστό, κάτι διαφορετικό, κάτι μυστήριο, έκείνες οί λοφοσειρές στην άρχή τής θάλασσας πού δέν μπορούσε νά λύσει ή μικρή παιδιάστικη άντίληψη. Ή φαντασία μας έχτιζε τούς κόσμους τής: Γνωρίζαμε ότι εκεί πού τελειώνει ή καταπράσινη μονοτονία του κάμπου, στο βάθος του όριζοντος, ύπάρχει ένας άλλος κόσμος διαφορετικός από τόν δικό μας. Παρ' όλη τήν μικρή μας ήλικία είχαμε μάθει νά στέκωμαστε γεμάτοι θαυμασμό μπροστά στην πράσινη καμπύσια όμορφιά με τις φωτεινές άνταύγειες. Μέσα σ' έκείνο τó περιβάλλον γεννηθήκαμε, γνωρίσαμε τις πρώτες έμπειρίες τής ζωής. Μά, πέρα από τις φυτείες του ρυζιου, πέρα από τά άμπέλια και τις φλύαρες νεροσυρμές, πίσω από τούς καλαμιώνες και τις ίτιές, ύπήρχε ένας άλλος γλυκός, φανταχτερός, παράξενος κόσμος. Στό κάτω-κάτω ό κάμπος ήταν δικός μας, τόν ζούσαμε, τόν γνωρίζαμε καλά. Ή ζωή μας ήταν τόσο στενά δεμένη

μ' αυτόν, αυτός ήταν τó μόνιμο, τó σύγουρο, ίσως-ίσως τó ισόβιο πλαίσιό μας. Έξ άλλου ό κάμπος είχε και τις δύσκολες στιγμές του. Έκείνος «άποζούσε» από τόν μόχθο τών ανθρώπων κι άν οί στάλες του ιδρώτα δέν έπότιζαν τή γή, τότε έκείνη άλλαζε σκοπό. Ή ανθρώπινη όντότης έχει τούτο τó χαρακτηριστικό, ότι άποζητάει πάντοτε τήν άλλαγή. Δέν στέκεται με δέος μπροστά στην άγνωστη μελλοντική πραγματικότητα, και δέν ύπολογίζει άν ή γεύση ενός τωρινου βιώματος είναι γλυκειά, πιθανώς άνεπανάληπτη. "Αν ύπάρχει μιá μικρή θεβαιότης ότι ένα καινούργιο τόλμημα θά φωτίσει με άλλο φώς τόν ψυχικό της κόσμο, δέν διστάζει, μά τολμά. Σημασία δέν έχει ίσως μόνον τó ποιές πόρτες θ' άνοιξη κανείς. Σημασίαν έχει τó άν στο τέλος του δρόμου θά μπορέση νά μήν μετανοίωση. Σημασία δέν είχε άν έπρεπε νά διασχίσωμε διαβαίνοντας τόν στενό έξοχικό δρόμο πού ώδηγούσε κεί κάτω στους άμμόλοφους. Σημασία είχε νά μήν άπογοητευθούμε φθάνοντας στο τέρμα. Είθε πάντοτε νά γνωρίζαμε εκ τών προτέρων τί μας περιμένει μετά από κάθε διάβημα. Τότε ασφαλώς δέν θά καταπιανώμαστε μ' αυτό, όσο και άν φαίνεται έλκυστικό. «Πρός γάρ τó τελευταίον εκθάν εκαστον τών πρην ύπαρξάντων κρίνεται» (Δημοσθένης). "Ένα Κυριακάτικο άπομεσήμερο του Αύγουστου πήραμε τόν δρόμο για τήν θάλασσα. "Όμορφα, άξέχαστα, παιδικά χρόνια! Οί φλυαρίες μας ένώνονταν μ' έκείνες τών πουλιών, πού άποζητούσαν λίγη δροσιά μέσα στις έληές και στα πλατάνια, πού έδω κι εκεί ύψωναν καταπράσινο άνάστημα, με τήν σιγουριά πού τούς έδιναν οί ρίζες τους στη γή, άψηφώντας τήν μανιασμένη φλόγα του κα-

λοκαιριοῦ. Πόσο ἐλεύθεροι αἰσθανόμαστε κείνες τὶς στιγμές! Ἔξω ἀπὸ τὶς καθημερινές «οἰκογενειακές» ὑποχρεώσεις μας, θαδίζαμε γιὰ ἓνα σκοπὸ, ἓνα δικό μας σκοπὸ, πασχίζαμε νὰ φθάσουμε τὸν στόχο μας, πού, καυτός, ἀλυσωτός καὶ ξανθοκόκκινος, ὕψωνε ἐγωϊστικὸ παράστημα μπροστὰ στὴν ἀπεραντοσύνη τῆς θάλασσας. Ἐμεῖς θαδίζαμε, ὄλο θαδίζαμε. Κι ὅσο πλησιάζαμε, τόσο αἰσθανόμαστε τὸ νεῖρό μας νὰ παίρνη σάρκα καὶ ὄστᾶ. Νὰ ἐπιτέλους ἡ στιγμή πού ὁ κάμπος γίνεται ἓνα «παρελθόν» καὶ τ' ἀμπέλια, τὰ θαμπάκια, τὰ σπαρτὰ παραμερίζουν μέσα στὴν μεγάλη «λεωφόρο» τῆς παιδικῆς μας φαντασίας γιὰ ν' ἀφήσουν χωρὸ νὰ διαθεοῦν οἱ καινούργιες παραστάσεις τοῦ παρόντος. Χωρὶς σκέψεις καὶ χωρὶς ἀναμετρήματα, χωρὶς τὸ ἄγχος αὐστηρῶν ὑπολογισμῶν, διασχίζαμε τὴν φλεγόμενη ἄμμο, θαδίζοντας μὲ λίγη δυσκολία τώρα ἀνάμεσα ἀπὸ θάμνους κι ἀγριόχορτα πού μὲ κόπο προσπαθοῦσαν νὰ σταθοῦν θαλαρὰ μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ καμίνι τῆς γῆς καὶ τοῦρανοῦ. Διστακτικὰ προχωροῦσαμε ἀνεβαίνοντας. Πόσο ἀπλὰ ἐξελίχθηκε ἓνα σχεδίασμα τοῦ Νοῦ!

Σὰν τὸ πλησίαμά μας παραμέρισε τοὺς τόσοις χιτῶνες τοῦ μυστηρίου, μὲ τὸ ὁποῖο ἡ παιδικὴ ἀγνή φαντασία μας εἶχε καλύψει ἐκεῖνες τὶς ἀκρολοφίες, μᾶς ἔμεινε μία ὑποσυνειδητὴ ἀπογοήτευση. Ἄμμος ἴσθονη ἄμμος! Πόσον ἡ θέση καὶ ἡ ἀπόσταση ἀλλάζουν τὴν ὄψη τῶν πραγμάτων! Κοιτῶντας ἀπ' τὸν κάμπο νοιώθαμε θαυμασμὸ γιὰ τοὺς ἀμμόλοφους. Καὶ τώρα ἡ πραγματικότης τόσο διαφορετικὴ! Πόσον ἡ ἀπόσταση ξεγελάει τὸ ἀνθρώπινο μάτι καὶ γεμίζει αἰσιοδοξία τὶς καρδιές! Πόσον τὰ φαινόμενα ἐξασπατοῦν καὶ πόσον ἀνελέητα πολλές φορές ἡ πραγματικότης ἀνασάδνει τὴν χαρὰ καὶ τὴν ἐλπίδα μιᾶς αἰσιοδοξῆς προσμονῆς! Βέβαια ἡ πραγματικότης ἐδῶ—λόγῳ ἡλικίας ἄλλωστε—δὲν μᾶς εἶχε ἀπογοητεύσει. Γλυκεῖα ἡ γεύση τῆς στὴν γλῶσσα μας. Μὰ ἡ γλύκα τῆς ἔμοιαζε—κι ἄς μὴν μπορούσαμε νὰ τὸ ὁμολογήσουμε—σὰν ὠρισμένα φάρμακα—σιρόπια πού ἡ ζάχαρη ἀγωνίζεται νὰ συγκαλύψει μιὰ δυσάρεστη γεύση. Ὅπωςδὴποτε τοὺς χαρήκαμε τοὺς ἀμμόλοφους. Φθάσα-

με στὶς κορυφές τους κι ἀπ' αὐτὲς ἀντικρύζαμε τὸ πέλγαρο τὸ ἀφρισμένο, τὴν μαυρογάλανη, ἀπέραντη θάλασσα. Κοιτούσαμε τὰ κύματα, πού χτυποῦσαν ἀλύπητα τοὺς ἀμμόλοφους καθὼς ξετυλίγονταν ἀφρισμένα στὴν ἀκτὴ. Ἐδῶ δινόταν μιὰ μάχη μιὰ ὑπουλη, ἐπίμονη, ἀτέλειωτη μάχη. Χτυπᾶ, κατατρῶει ἀχόρταγα ἡ θάλασσα τὴν ἄμμο χειμῶνα—καλοκαίρι, πασχίζοντας ὑπουλα νὰ ἰσοπεδώσει, νὰ καλύψει τὸ πᾶν. Αὐτῆς τῆς ἀτέλειωτης πάλης μοναδικοὶ θεαταὶ εἴμαστε ἔμεῖς. Πατούσαμε προσεκτικὰ στὸ χεῖλος τοῦ λόφου, κυτούσαμε σκύβοντας τὴν θάση ἐκεῖ πού χτυποῦσε τὸ κύμα, καί, σὰν μᾶς περνοῦσε ἡ ἰδέα ἀπ' τὸ Νοῦ ὅτι μπορούσε νὰ θρεθοῦμε καὶ μεῖς ἐκεῖ κάτω—ὕψος 6-7 μέτρα—ἀποσυρόμεθα βιαστικά πίσω, γεμάτοι χαρὰ ἀπὸ τὴν σιγουριά τοῦ ἐδάφους μας. Κανεὶς μας δὲν ἠθέλησε νὰ σκεφθῆ ποιά ἀπὸ τὶς δυὸ ἀντιμαχόμενες δυνάμεις θὰ ἐπικρατοῦσε μελλοντικὰ κανεὶς μας δὲν μπορούσε ν' ἀσχοληθῆ τότε μὲ τέτοιους συλλογισμούς. Ἐμεῖς εἶχαμε ἀρκεσθῆ στὴν ἀσφάλειά μας κι ἀγκαλιάζαμε τοὺς λόφους γιὰ τὶς χαρὲς πού μᾶς προσέφεραν. Ποτὲ δὲν μπορούσαμε νὰ φαντασθοῦμε ὅτι ἦταν δυνατὸν οἱ λόφοι νὰ μᾶς προδώσουν, ὑποχωρώντας στὴν σαδιστικὴ μανία τοῦ πελάγους. Ἦταν ὁ κόσμος μας οἱ ἀμμόλοφοι, ἦταν τὸ στοιχεῖο μας ἐκείνη τὴν ὥρα καὶ ἡ δική τους ἡ ἀσφάλεια, ἦταν ἡ ἐγγύηση γιὰ τὴν δική μας τὴν ζωὴ, σὰν τὰ φτερά τῶν γλάρων πού ἀσφαλίζουν τὶς πτήσεις τους πάνω ἀπὸ «τὶς κορυφές καὶ τὶς κοιλάδες», τῶν ἀπείρων ἰκυματικῶν συμβολῶν. Ἔτσι εἶναι. Τὰ παιδιά εἶναι πλασμένα νὰ μὴν μποροῦν νὰ ὑπολογίζουσι πάνω στὴν δική των τὴ δύναμη, ἀλλὰ συνεχῶς ὑποστηρίζονται ἀπὸ ξένες προσφερόμενες ἔτοιμες παροχές. Γι' αὐτὸ κάθε ρῆγμα πού μπορεῖ νὰ συμβῆ σ' αὐτὴ τὴ συναλλαγὴ ἔχει ἄμεσο ἀντίκτυπο στὴν ὅλη ψυχολογικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἀτόμου. Τὴν τάση αὐτὴ τὴν διαπιστώνει κανεὶς καὶ στοὺς μεγάλους πολλές φορές. Ὅταν «σπάση» μιὰ διαπροσωπικὴ ἐξάρτηση, ὅταν μᾶς προδώσει τὸ πρότυπό μας, τότε μᾶς κυριεύει πανικὸς κι ἀπελπισία, γιατί δὲν ἠθελήσαμε ποτὲ νὰ συνειδητοποιήσουμε ὅτι τὸ πλέον εὐκόλο πάνω σ' ἐτοῦτον τὸν

πλανήτη είναι ή μεταβολή, ή προδοσία, ή μεταμόρφωσις και στον τομέα της ψυχοσυναλλαγής... "Ας είναι. Φυσοῦσε ὁ ἄνεμος μαλακά, ἀθόρυθα, διακριτικά, φέρνοντας χίλια δυὸ μηνύματα ἀπὸ τὸ πέλαγος. Ἐπὶ ἓνα κόσμον θαθῦ, μυστικόν, πολυποίκιλλον, ποῦ ὅμως ζῆ καὶ δρᾶ καὶ κινεῖται μέσα στὴν ἀφάνειά του. Αὐτὸ τοῦλάχιστον γνωρίζαμε ἐκεῖνες τὶς στιγμὲς καὶ κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ διαφεύσῃ τὶς γνώσεις μας. Εἶχαμε ἀκούσει τόσες ἱστορίες γιὰ τὸν κόσμον τοῦ θυθοῦ, εἶχαμε κιόλας διαβάσει ἀρκετά. Δὲν ἔχει σημασία ἂν δὲν τὸν εἶχαμε ἰδεῖ. Ἐφ' ὅσον μίαν τέτοια ἀποδοχὴ τῆς συνυπάρξεως ἱκανοποιοῦσε ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἐβλάπτε τὴν ψυχικὴ μας ὑπόσταση, πρόθυμα τὴν ἀνεβάζαμε στὸ πεδίου τῆς θεωσιότητος. Εἶχε ἀρχίσει νὰ θραυιάζῃ. Ἡ δύση εἶχε ἀρχίσει νὰ παίρνῃ τὸ χρυσοκόκκινον μεγαλεῖο τῆς. Ἐπὶ δυὸ-τρεῖς ὥρες πρὶν ἢ ἄμμος εἶχε πάψει νὰ καίῃ. Ὁ ἀέρας τώρα εἶχε γίνῃ πιὸ δροσερός. Ἡ θάλασσα πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀνατολῆς ἔπαιρνε μερικὲς μαυρογάλλανες ἀποχρώσεις, ἐνῶ στὴν δύση παρουσίαζε μίαν ἀπίθαναν γλυκεῖαν, γοητευτικὴν ἐμφάνισιν, καθὼς διαπλεκόντουσαν στὰ νερά τῆς οἱ τελευταῖες φλογοκόκκινες τοῦ Ἡλίου ἀκτῖνες. Μιὰ εὐγενικὴ, διακριτικὴ, ἐγκάρδια συνεννόησις τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, ὅτι μᾶλλον ἔπρεπε νὰ ξεκαθαρίσωμε τὴν θέσιν μας. Εὐρισκόμεθα πᾶνω σὲ μίαν μεθόριον κορυφογραμμὴν καὶ ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψωμε «οἴκαδε». Γυρίσαμε μίαν ματιὰ πρὸς τὸν κάμπον. Παρουσίαζε ἓνα θέαμα νοσταλγικὸ καθὼς σιγὰ-σιγὰ εἶχε ἀρχίσει νὰ ὑποδέχεται τὴν γαλήνην τῆς νύχτας ποῦ ἐπλησίαζε. Δὲν εἶχαμε ἀντίρρηση: Ὑστερα ἀπὸ τὴν γνωριμίαν μας μὲ τὸν κόσμον τῆς ἀκτῆς ἀποζητούσαμε καὶ μεῖς τὸν δικὸν μας κόσμον κάτω κεῖ στὸν κάμπον, δίπλα καὶ ὀλοτρόγυρα στὸ ψηλὸ καμπαναριὸ ποῦ ἀκατάβλητον ἀπ' τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ὕψωνε περήφανον παράστημα φιλοξενώντας δυὸ γλυκόλαλας καμπάνες καὶ τὶς φλύαρες χελιδνοφωλιές. Ἐπιστροφή! Πάντοτε αὐτὴ ἡ λέξις ἤχει μὲ ἰδιαίτην γλυκύτητα καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε, κρύβει μέσα τῆς μίαν δύναμιν ἰδιαίτερα ἐλκυστικὴν. Ἴσως γιὰ τὴν μᾶς δίνει τὴν δυνατότητα τῆς ἐπαναλήψε-

ως καὶ γεννάει τὴν ἐλπίδα μιᾶς καινούργιας προσμονῆς. Θερμαίνει τὴν ἀνθρώπινον ψυχὴν, δημιουργώντας αὐτόματα τὴν ἐννοια μίαν ἀρχὴν, μιᾶς ἀφετηρίας, μιᾶς καινούργιας ζωῆς. Παληὲς συμπάθειες καὶ κλίσεις, παλαιοὶ δεσμοὶ ποῦ εἶχαν ἴσως λησμονηθῆ ξαναζοῦν, ἀναπνέοντας τώρα ἓνα καινούργιον ἀέρα πιὸ καθαρὸν, φίλτραρισμένον ἀπὸ πολυάριθμους ἠθμοὺς πολλῶν ἀτομικῶν βιωμάτων καὶ ἐμπειριῶν. Ὅταν ἐφτάσαμε, εἶχε σχεδὸν νυχτώσει. Ὁ καινούργιος πίνακας-παράσταση ποῦ εἶχαμε ζωγραφίσει ἐκεῖνη τὴν ἡμέραν στὸ μυαλό μας, ἦταν ἀκόμη νωπός. Σιγὰ-σιγὰ θάπαιρνε τὴν ὀριστικὴν τὴν θέσιν πᾶνω στὴν ἀλυσίδα τοῦ συνειρημοῦ καὶ θάρχόταν στὴν πρώτη θέσιν κάθε φορὰ ποῦ θὰ προσφερόταν τὸ «ἀντίτιμον», ἢ σχετικὴ δηλαδὴ ἐννοια-κλειδί. Τὸ κακὸ εἶναι πάντως ὅτι οἱ ἄλλοι δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν ἴδουν. Οἱ ἄλλοι ἔβλεπαν μόνο τὴν χαρὰ ἐνὸς ταξιδιοῦ ὡραία ζωγραφισμένη μέσα στὰ ζωηρὰ παιδιάστικα μάτια. Αὐτὴ βλέπει ἀρέσκειαν νὰ φαίνεται, δὲν περιγράφεται ἀπλῶς. Ἀκούραστη καὶ πρόθυμη ξεπηδάει μέσα ἀπὸ τὰ τρίσθαθα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, πηδάει φραγμοὺς καὶ ὑποσυνείδηταν, παίρνει τὴν πρώτην θέσιν στὸ «ἀμφιθέατρο» τῆς συνειδήσεως καὶ ἀναπαύεται ἀνυπόκριτα πᾶνω στὸ φωτεινὸ πλαίσιον τοῦ προσώπου, προσδίδοντας τὴν ἀνάλογον ψυχικὴν κατάστασιν. Καὶ μεῖς λοιπὸν δὲν μποροῦσαμε νὰ κρύψωμε τὴν χαρὰν μας καὶ ἄς εἶμαστε ἀρκετὰ κουρασμένοι. Ὅπωςδὴποτε ἦταν μίαν μέραν ξεχωριστὴ, διαφορετικὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες.

.....

Πέρασαν χρόνια. Ἡ ζωὴ μας κύλισε ἀνάμεσα ἀπὸ πολλὰς φάσεις, μᾶς ἐδίδαξε πολλὰ καὶ, ἀφοῦ μᾶς ἔκαμε πιὸ ρεαλιστὲς μᾶς ἐθωράκισε μὲ ἀντοχὴν καὶ ἐγέμισε τὶς φαρῆτρεις μας μὲ θέλησιν γιὰ νὰ μποροῦμε ν' ἀγωνιζώμεθα ἀποτελεσματικὰ στὴν καθημερινὴν πραγματικότητα. Καθισμένοι ἀναπαυστικὰ μέσα στὸ αὐτοκινητάκι μας γυρίζαμε στὴν πόλιν, ἀκολουθώντας τὸν ὡραῖον ἀσφαλτοστρωμένον δρόμον, ποῦ ἦταν ὁ ἴδιος ἀγροτικὸς δρόμος ποῦ ὡδηγοῦσε παλαιότερα στὴν θάλασσαν. Τώρα δὲν ὑπῆρχε οὔτε τὸ στενὸ ἀγροτικὸ δρομάκι, οὔτε—δυστυχῶς—οἱ ἀμμόλοφοι. Ἡ θάλασσαν

είχε νικήσει: Τίποτε δὲν εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ τὴν παλαιὰ ὠραία λοφοσειρά. Τώρα στὴν θέση τῆς ὑπῆρχε μιὰ ἀπέραντη ἀμμουδιά, ἐπίπεδη, ὀμαλή. Δὲν ἦταν οἱ ἀμμόλοφοι ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦσαν ἐκεῖνες τὶς ὧρες—θὰ ἦταν ἀστείο καὶ νὰ τὸ σκεφθῆ κανεὶς. Φιλοσοφοῦσαμε πάνω στὰ γεγονότα, προσπαθώντας νὰ βροῦμε μιὰν ἄκρη, νὰ δώσουμε μιὰν ἐξήγηση. Καὶ καταλήξαμε σὸ συμπέρασμά μας: Τίποτε δὲν ὑπάρχει σταθερὸ πάνω σὲ τοῦτον τὸν κόσμο. Μιὰ συνεχῆς μεταμόρφωση, ἀπὸ τὴν ἀπλὴ ἀλλαγὴ ὡς τὴν παραμόρφωση, ἀλλάζει ρόλους στὸ προσκίνητον, καταλλήλως φωτιζόμενον ἀπὸ δέσμες φωτεινῆς ποὺ ἐκτοξεύονται πίσω ἀπὸ τὴν αὐλαία τῆς σκοπιμότητος, ποὺ παραμένει σκοπίμως κλειστή. Ἔτσι βλέπομε τόσες μεταβολές καθημερινῶς μὲ μεγαλύτερη ἢ μὲ μικρότερη ἔκπληξη. Μεταβολές πραγμάτων καὶ χα-

ρακτῆρων. Μεταβολές τακτικῆς, ὀργανώσεως, συμπεριφορᾶς, προσπαθώντας νὰ συμβιβασομε ὠρισμένες καταστάσεις. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο δημιουργεῖται ἕνα ἐλεύθερο πεδῖον ἀσκήσεως γιὰ τὴν ἀνθρώπινη διανόηση, ποὺ πάντα προσπαθεῖ νὰ εὔρη τὴν αἰτία τοῦ «παιχνιδίου». Ἀσκήσεις καὶ προβλήματα καὶ λύσεις. Λύσεις πολλές, ἀπὸ τίς ὁποῖες πρέπει νὰ ἐκλέγεται ἡ καλύτερη, ἢ σωστή. Καὶ πάντοτε λύνοντας, βοηθεῖται κανεὶς νὰ δώσῃ νόημα στὸ κάθε τι ποὺ συμβαίνει στὸν ἐξωτερικὸ καὶ στὸν ἐσωτερικὸ τοῦ κόσμου. Τὸ αὐτοκίνητο σταμάτησε στὴν ἄκρη τῆς πόλης. Εἶχαμε φθάσει. Τὸ σταμάτημα μᾶς διέκοψε τὶς σκέψεις. Καὶ τώρα ἦταν ἀπόγευμα. Ὁ ἥλιος εἶχε γείρει πάνω στὶς ἑληές.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΣΕ ΣΧΟΛΙΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΟΥ

Τὸ «Μὲ τοὺς νέους», τοῦ περασμένου μηνὸς ἔδωσε ἀφορμὴ στὸν σπουδαστὴ Ν. Κ. νὰ διατυπώσῃ τὴ γνώμη πὸς ἡ κατάληξις τοῦ θεματὸς μας θέλει πιότερη ἀνάπτυξι. Καὶ συνεχίζει:

«Μοῦ ἔκαναν βαθεῖα ἐντύπωση τὰ λόγια τοῦ Χαμμερσκέλντ: «Δὲν μπορεῖς νὰ παίξῃς μὲ τὸ κτῆνος μέσα σου, χωρὶς νὰ ἀποκτηνωθῆς, νὰ παίξῃς μὲ τὸ ψέμα, χωρὶς νὰ χάσῃς τὴν ἰκανότητά τῆς ἀλήθειας...». Πόσο ὁμως δύσκολο μοῦ φαίνεται. "Ὅλα—καὶ ὁ ἑαυτὸς μου καὶ οἱ γύρω μου—μὲ παρακινοῦν σὲ ἓνα τέτοιο... παιγνίδι. Ζητῶ, συχνά, καὶ μὲ... τὸ κτῆνος νὰ τὰ ἔχω καλὰ καὶ μὲ τὸ ψέμα καὶ τὴν ποικίλη ἀπάτη νὰ συμβιβάζωμαι. Χωρὶς ποτὲ σχεδὸν νὰ σκεφθῶ: πού τοῦτος ὁ δρόμος θὰ μὲ βγάλῃ!...».

Στὴν τελευταία σου γραμμὴ, κρύβεται τὸ σφάλμα σου: Ἡ προοπτικὴ τοῦ μέλλοντος γιὰ πολλοὺς νέους περιορίζεται στὴν ἐπιστημονικὴ καὶ στὴν ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία. Δὲν ἐπεκτείνεται στὴν πνευματικὴ τῆς ζωῆς τους πορεία. Τοῦτο τὸ πεδίο εἶναι μιὰ «ἀγνώστη χώρα» γι' αὐτοὺς! Καὶ θέλουν νὰ τοὺς εἶναι ἀγνώστη. Μιὰ καὶ ἡ ἐποχὴ μας τόσο τὴν περιφρονεῖ, κί' αὐτοὶ τὴν προσπερνοῦν ἀδιάφοροι ἢ καὶ τὴν διαγράφουν, ὅπως ἴσως κάνεις καὶ σύ!

Ὡς τὴν ὥρα, πού τὸ κτῆνος μέσα τους θὰ κυριαρχήσῃ. Καὶ τὸ ψέμα, ἡ ἀπάτη, ἡ κακία θὰ γίνουν τῆς ζωῆς τους ἀχώριστοι σύντροφοι. Θὰ ξυπνήσουν τότε ἀπὸ τὸν πνευματικὸ τους λήθαργο: "Ἴσως ναί, ἴσως καὶ ὄχι!... Γιὰ πολλοὺς θὰ εἶναι πολὺ ἀργά!

***

Γιὰ νὰ μὴν εἶναι ὁμως καὶ γιὰ σένα,

φίλε, πολὺ ἀργά... ἀπὸ τώρα, πού εἶσαι στὸ ἄνθος τῆς νιότης σου: Μὴ παίξῃς μὲ τὸ κτῆνος. Μὴν συνθηκολογῆς μὲ τὸ ψέμα. Μὴν συμβιβάζεσαι μὲ τὶς ποικίλες τῆς ἁμαρτίας ἐκφάνσεις...

Ριχτῆτε, φίλοι μου, σ' ἓναν πολυμέτωπο ἀγῶνα.

Ἔξεις, συνήθειες κακῆς πολεμῆστε στὸ ἐσωτερικὸ Σας μέτωπο.

Καὶ συγχρόνως ν' ἀγωνίζεσθε ἐναντίον τοῦ ἐλλεινοῦ περιβάλλοντος πού σήμερα σὰς ζώνει.

***

Δύσκολος πολὺ φαίνεται στὸ νέο τοῦτος ὁ δρόμος, πού ἐκ φύσεως κλείνει στὸ εὐκόλο, στὴν συμβιβαστικότητα. Ὡστόσο καὶ τοῦτο τὸν δύσκολο δρόμο μπορεῖ νὰ πάρῃ κάθε νέος, πού διαθέτει θέλησι ἰσχυρὴ καὶ φλόγα στὴν ψυχὴ.

Αὐτὸ τονίζει σ' ἄλλο σημεῖο τῆς αὐτοβιογραφίας του πάλι ὁ Χαμμερσκέλντ:

«Ἐνας ἄνθρωπος, ἂν καθημερινὰ κτυπᾷ μὲ τὴν σκαπάνη του στὴν ἴδια κατεύθυνσι, χωρὶς ν' ἀφήσῃ τὸν ἑαυτὸ του ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὴν προσπάθειά του ἢ νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ, ἂν καθημερινὰ συνεχίξῃ τὴν προσπάθειά του, μὲ τὰ μάτια προσηλωμένα στὸν σκοπὸ, στὸν ὁποῖο ἀφιερῶθηκε, ἂν καθημερινὰ κτυπᾷ μὲ τὴν σκαπάνη του, ἔστω κί' ἂν τὸ ἔδαφος εἶναι ἀπὸ βράχο ἢ ἄργιλο, στὸ τέλος θὰ ἀνοίξῃ ὁ δρόμος».

ΝΕΟΥΣ

«ΒΛΕΠΩ, ΜΑ ΔΕΝ ΜΕ ΠΕΙΡΑΖΕΙ»

«Μὰ δὲν βλέπεις πὼς πατᾶς μέσα σὲ βουρκο; Τὰ ρημαγμένα γύρω σου σπία δὲν βλέπεις; Τῆς πολιτείας τὴν ἀκαθαρσία τὴν ὀσμίζεσαι; Τῶν ψυχῶν τὴν στριγγιά φωνὴ δὲν τὴν ἀκοῦς;...».

Πολλοὶ νέοι σὲ τοῦτα τὰ ἐρωτηματικά σπεύδουν ν' ἀπαντήσουν:

—Βλέπω, μὰ δὲν μὲ πειράζει!

«Καὶ πέρα στὸν ὀρίζοντα μῆτε ἓνα φῶς, μῆτε μιὰ χαραμάδα. Χρόνια καὶ χρόνια ὄλο καὶ θὰ πηγαίνης, μέσα στὰ λιθάρια, στὰ ξεραμένα ἀγκάθια, ὡς τὸ τέλος. Δὲν βλέπεις σ' ὄλο τὸν ὀρίζοντα γύρω τὴν ἀπελπισία;»

—Βλέπω, μὰ δὲν μὲ πειράζει!

***

Ἡ παράστασις τέλειωσε. Οἱ θεαταὶ φύγανε. Ἔφυγαν καὶ οἱ ἠθοποιοί. Μόνο τὸ σκηNIKὸ στέκει στημένο. Σιωπηλὸ καὶ ἄχρηστο.

Εἶναι ἡ ψυχὴ τῶν νέων αὐτῶν γιομάτη ἀπὸ τέτοια σκηNIKά. Σιωπηλὰ καὶ ἄχρηστα...

Πόθοι ἐφηβικῶν χρόνων, πὺν ἐβλέπαν τὴ ζωὴ σὰν προσφορὰ καὶ ἠθικὸ ἀγῶνα· καὶ τώρα ριγμένοι τοῦτοι οἱ πόθοι στὸ... καλάθι τῶν ἀχρήστων.

Προσπάθειες γιὰ πνευματικὸ ἀνέβασμα, προσπάθειες γιὰ τὴν ἀνύψωσι τῆς κοινωνίας, τώρα διπλωμένες, ἀκίνητες, σαπίζουν στὴ γωνιά...

Σοῦ ἔλλειψε, παιδί μου, ἡ εὐγενικὴ ἀγωνία τοῦ ἀγῶνος, ἡ προσδοκία μιᾶς ἀνώ-

τερης ἐπιτεύξεως. Σιγά-σιγά σβήνει στὰ τριόβαθα τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ, τοῦ δικαίου, τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἔτσι, φθάνεις, παραμερίζοντας τὸν πόνο τῆς ἠθικῆς καταράκτας καὶ τῆς πνευματικῆς γύρω σου καταπτώσεως, νὰ πῆς:

—Βλέπω, μὰ δὲν μὲ πειράζει!

***

Ἄναρωτιέμαι, ὅμως: Βλέπεις ἀληθινά, νοιώθεις πὺν ἔχεις πέσει, χωρὶς ἰδανικά, χωρὶς ἀρχές, ἀκοῦς τὸ γκρέμισμα τριγύρω σου, καὶ ἐν τούτοις δὲν σὲ πειράζει;

Μήπως ὅμως κι' αὐτὴ ἡ γεμάτη κομπορρημοσύνη φράσις σου, δὲν κλείνει μιὰ προσπάθεια φυγῆς ἀπὸ τὴν πραγματικότητα;

Ναί, ἡ πραγματικότης εἶναι ἄλλη. Γιὰ τὸ «κενὸ» καὶ τὸ «ἄγχος» μιλάει, πὺν φωλιάζουν στίς ψυχῆς πολλῶν νέων. Μὲ ναρκοτικά καὶ διεγερτικά προσπάθειες πολλῆς φορῆς νὰ φθάσης στὴν ἀπάθεια: Βλέπω, μὰ δὲν μὲ πειράζει. Ξεσπᾶς ψυχικά στὴν ἄρνησι ἢ σὲ μιὰ ρηχὴ μυστικοπάθεια, σωματικά δὲ στὸ L.S.D. ἢ στὴ μαριχουάνα.

Τὸ «βλέπω, μὰ δὲν μὲ πειράζει», εἶναι ἓνα ἀνώδυνο «καμουφλάζ» γιὰ τὴν ἀπάθεια, μὲ τὴν ὁποία ἀντιμετωπίζεις τὰ ὀδυνηρὰ μερικῆς φορῆς ἐσωτερικά σου θέματα καὶ τὰ γύρω σου προβλήματα. Σὲ πιέζουν καὶ καθὼς δὲν θέλεις ἢ δὲν ἔχεις ὄρεξι νὰ τ' ἀντιμετωπίσης, τὰ προσπερνᾶς δῆθεν ἀδιάφορος...

Ὡστόσο, φίλε, δὲν βρῆκες τή... σωστὴ λύσι!

I. Γ. Α.

ΔΕΚΑ
ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ
διὰ τὸ σχολεῖον

α) Ὄταν ἓνα παιδί δὲν ἀποδίδῃ εἰς τὸ σχολεῖον, ὀφείλομεν πρῶτον νὰ ἀναζητήσωμεν τὰ αἴτια αὐτῆς τῆς ἀποτυχίας.

β) Δὲν ὑπάρχουν παιδιὰ τελείως ἀνίκανα. Κάθε παιδί εἶναι προικισμένον μὲ ὠρισμένην ἰκανότητα, ἔχει τὰ ἐνδιαφέροντα, τὰς κλίσεις, τὰ τάλαντά του, τὰς προτιμήσεις του δι' ὠρισμένας δραστηριότητας. Ἐὰν τὰ ἀνακαλύψωμεν καὶ τοῦ ἀνοίξωμεν τὸν δρόμον πρὸς ἀξιοποιήσιν των, τὸ βοηθοῦμεν νὰ ἀναπτυχθῆ διανοητικῶς καὶ νὰ ἀγαπήσῃ τὸ σχολεῖον χάρις εἰς τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν τοῦ προκαλεῖ ἡ ἐπιτυχία εἰς ἓνα πεδῖον.

γ) Δὲν πρέπει νὰ σπεύδωμεν εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν ὑπάρχοντων «ὀκνηρὰ» παιδιὰ. Αὐτὸ πού ὀνομάζομεν ὀκνηρίαν συνήθως δὲν εἶναι παραίτησις ἢ ἐκφρασίς κάποιας ψυχροσυναίσθηματικῆς δυσκολίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν νὰ ἀπαλλάξωμεν τὸ παιδί. Ἐκτός ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν ἢ τὴν ἀνικανότητα θὰ πρέπει, πάντοτε νὰ σκεπτόμεθα μήπως τὸ παιδί «ἔχη λάβει τὴν ἀπόφασιν» νὰ μὴ προσπαθῆ. Ἡ ὀκνηρία ὡς ἠθικὴ διαταραχὴ ἔρχεται ἀργότερα.

δ) Ὁ φόβος τοῦ σχολείου πρέπει ὁμοίως νὰ θεωρηθῆ ὡς σημεῖον ψυχικῆς διαταραχῆς. Βοηθοῦμεν τὸ παιδί νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὸ ἄγχος μὲ τὸ νὰ τοῦ παρέχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

ε) Μὲ τὴν σκληρότητα δὲν ἐπιτυγχάνομεν ἀπολύτως τίποτε. Ἐκεῖνο πού χρειάζονται αὐτὰ τὰ παιδιὰ εἶναι νὰ τὰ κρατῶμεν μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀστάθειαν, τοὺς ἐρεθισμοὺς τῆς μοντέρνας ζωῆς καὶ τὴν ἐπίδωξιν τῆς «ἡσσοῦς προσπαθείας», τῆς ὁποίας ὅμως τὴν εἰκόνα συχνὰ τοὺς παρέχει ἡ σύγχρονος κοινωνία.

στ) Συχνὰ τὸ παιδί εἶναι κακὸς μαθητῆς, διότι δὲν γνωρίζει πῶς νὰ μανθάνῃ. Ὀφείλομεν νὰ τοῦ δείξωμεν τὴν τεχνικὴν τῆς μελέτης.

ζ) Ἄς μὴ ξεχνᾶμε, ὅτι τὸ νὰ ἀπορριφθῆ ἓνα παιδί καὶ νὰ ὑποχρεωθῆ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν τάξιν, ἀποτελεῖ πάντα μίαν μείωσιν, μὲ συνέπειες πολλὰκις ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἐπιπτώσεως. Θὰ χρειασθῆ ἔγκαιρος πρόληψις καὶ συστηματικὴ θεραπεία τοῦ κακοῦ. Ἄν κάποτε ἡ ἀπόρριψις ἢ παραπομπὴ εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον του, ἄς τοῦ ἐξηγηθῆ σαφῶς καὶ μὲ ἀγάπην, τί πρέπει νὰ κάμῃ διὰ τὸ μέλλον πλέον.

η) Προσοχὴ εἰς τὴν πρώτην ἐγγραφὴν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐὰν αὐτὸ γίνῃ πρὶν νὰ εἶναι ἀρκετὰ ὄριμον, τόσον διανοητικῶς, ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ συναισθηματικοῦ πεδίου εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ ψυχικὸν σόκ.

θ) Νὰ ἀπαλλαγῆ τὸ παιδί ἀπὸ τὸν φόβον τῶν διαγωνισμῶν. Νὰ μάθῃ νὰ θεωρῆ καὶ τὰς ἐξετάσεις ὡς ἓνα εἶδος σπόγγου. Νὰ μὴ διατελῆ συνεχῶς ὑπὸ τὸ καθεστῶς τοῦ φόβου, ὡς τεταμένη χορδὴ, ἀλλὰ νὰ προετοιμάζεται ἔτσι, ὥστε νὰ ἀποκτᾷ ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς γνώσεις καὶ τὰς δυνατότητας του.

ι) Δὲν ὑπάρχει μαγικὴ ράβδος ἰκανὴ νὰ κἀνῃ ἓνα παιδί εὐφρῆς. Ἡ ἐπιτυχία τῶν προσπαθειῶν μας διὰ τοὺς κακοὺς μαθητὰς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ παιδαγωγικὸν μας τάλαντον. Τὰ παιδιὰ, τὰ ὁποῖα ἀποτυγχάνουν διότι ὑποφέρουν ἀπὸ ψυχικὰς διαταραχὰς, ἔχουν κυρίως ἀνάγκην τρυφερότητος καὶ κατανοήσεως.

Εἰς τὸ τέλος, ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ μυστικὸν τῆς ἀγωγῆς, ἰδιαίτερος ἀπέναντι τῶν παιδιῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτυγχάνουν εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἄνανέωσις τῶν παιδαγωγικῶν μεθόδων καὶ πρὸ παντὸς σύνδεσις τῆς διδασκαλίας ἑνὸς μὲ τὴν πραγματικὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ζωὴν, θὰ ἀποτελέσουν πόλους ἑλξέως διὰ τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ μέλλον πρὸς ὑπερνικησὶν τῶν σημερινῶν δυσχερειῶν.

Α. Α. Α.

Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ

Ξεδίπλωσε τὸ κιτρινισμένο χαρτάκι καὶ διάβασε, στὸ χλωμὸ φῶς τοῦ φαναριοῦ: «Λάβε, ἐν τέλει, τὸν κόπον νὰ σκάψης εἰς τὴν γωνίαν τοῦ κήπου, πλησίον τῆς ἐλαίας καὶ πρὸς Νότον»!

Τὸ τσαλάκωσε νευρικά καὶ τὸ πέταξε. Πολὺ τὸν βασάνιζε ὁ παπποῦς.

Σήκωσε τὴν ἀξίνα καὶ τὸ φτυάρι μὲ τὸ 'να χέρι καὶ στ' ἄλλο πῆρε τὸ φανάρι. Προχώρησε κατὰ τὴν «ἐλαίαν».

Ἦταν τυχερὸς πού 'καμε τόσο κρῦο. Ἐρμηδιὰ γύρω του. Ἄν τὸν ἐβλεπε κανένας νὰ σκάβῃ μέσα στὴ νύχτα, σίγουρα θὰ τηλεφωνοῦσε στὴν Ἀστυνομία. Ὅπως καὶ νὰ τὸ κάνῃς, ἦταν ὑποπτος.

«Πρὸς Νότον», ἀκέφτηκε. Κατὰ πού ἦταν ὁ Νοτιάς; Κατὰ τὴ θάλασσα.

Ἀκούμπησε στὸ χῶμα τὸ φανάρι κι' ἄρχισε πάλι νὰ σκάβει.

Ἦταν ὁ τρίτος λάκκος πού 'σκαβε ἀπόψε. Πολὺ τὸν βασάνιζε ὁ παπποῦς.

«Λάβε τὸν κόπον νὰ σκάψης εἰς ἀπόσιαισιν τριῶν ἀκριθῶς μέτρων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κλίμακος τῆς εἰσόδου». «Λάβε τὸν κόπον νὰ σκάψης κάτωθι τοῦ κέντρου τῆς στέγης εἰς τὴν ἀποθήκην». Καὶ τώρα ἡ «ἐλαία»! Θά 'ταν, ὅμως, τὸ τελευταῖο σκάψιμο. «Ἐν τέλει», ἔγραφε:

Ἦστερα ἀπὸ τόσα χρόνια προσημονῆς, θὰ τὸν εὑρίσκει!

Εἶχε γίνει πιά θρῦλος στὴν οἰκογένεια ὁ «θησαυρὸς τοῦ παπποῦ».

Ὁ πατέρας τοῦ τὸ 'λεγε, σάν παραμῦθι ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια.

«Ὁ παπποῦς ἄφησε ἓνα θησαυρὸ γιὰ σένα. Γιὰ τὸ πρῶτο ἀρσενικὸ ἐγγόνι του. Κανένας, ὅμως, δὲν ξέρει πού τὸν ἔχει. Μπορεῖ σὲ Τράπεζα, μπορεῖ καὶ νὰ τὸν ἔχει κρύψει κάπου. Τὰ συνήθιζε κάτι τέτοια. Σὰ γίνεις 25 χρό-

νων—ἔτσι τὸ θέλησε ὁ παπποῦς—θὰ τὸ μάθης. Ἐχει φροντίσει καὶ γι' αὐτό».

Καὶ μὲ τὸ «θησαυρὸ τοῦ παπποῦ», μεγάλωσε.

Εἶν' ἀλήθεια πὺς δὲν τὰ πολυπίστευε ὅλ' αὐτά. Ὅμως, μέσα του εἶχε μίαν ἐλπίδα.

Ὁ παπποῦς ἦταν πλούσιος. Ὅλοι τὸ 'λεγαν. Ὁ πατέρας εἶχε κληρονομήσει ὀλάκερη περιουσία. Μπορεῖ νὰ ὑπῆρχε κι' ὁ θησαυρὸς. Πού ξέρεις;

Σήμερα εἶχε τὰ γενέθλιά του.

Σὰ χτύπησε ἡ πόρτα κι' ἄκουσε νὰ τὸν ζητοῦν μὲ τ' ὄνομά του, μήτε πού πῆγε ὁ νοῦς του στὸ θησαυρὸ τοῦ παπποῦ.

Ὁ ἄγνωστος κύριος, συστήθηκε, τοῦ 'δωσε, μὲ κάποια ἐπισημότητα, ἓνα φάκελλο καὶ τοῦ 'πε:

«Τὸ Γραφεῖόν μας ἐκτελεῖ ἐντολὴν τοῦ πάπου σας, δοθεῖσαν πρὸς αὐτὸ πρὸ πολλῶν ἐτῶν».

Ἦστερα τὸν χαιρέτησε κι' ἔφυγε.

Ἡ μητέρα δάκρυσε ἀπὸ συγκίνησι. Ὁ πατέρας τὸν κοιτοῦσε μὲ καμάρι.

Κλείστηκε στὴν κάμαρά του κι' ἄνοιξε τὸ φάκελλο. Τὰ χέρια του ἔτρεμαν. Ξεδίπλωσε τὸ γράμμα πού βρῆκε μέσα. Διάβασε:

«Προσφιλέστατέ μοι ἐγγονέ,

Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν, εὑρισκόμενος εἰς τὸν προθάλαμον τοῦ θανάτου, συντάσσω τὴν Διαθήκην μου, δὲν σὲ γνωρίζω, διὰ τὸν ἀπλοῦστατον λόγον ὅτι δὲν ἔχεις εἰσέτι, ἔλθει εἰς τὸν μάταιον τοῦτον κόσμον. Εὐελπιστῶ, ἐν τούτοις, ὅτι θὰ ἔλθῃς εἰς τὸ μέλλον καὶ τολμῶ νὰ εἶπω ὅτι αισθάνομαι, ἀπὸ τοῦδε, μεγάλην στοργὴν καὶ ἀγάπην δι' ἐσέ.

Ἐπιθυμῶ νὰ σοὶ δοθῇ τὸ ὄνομά μου. Ἐξέφρασα τὴν ἐπιθυμίαν μου ταύτην πρὸς τὸν πατέρα σου, ἢ μᾶλλον πρὸς τὸν μέλλοντα πατέρα σου, διότι δὲν ἔχει, εἰσέτι, νυμφευθῆ, ἂν καὶ εἰσῆλθεν εἰς ἡλικίαν γάμου. Οἱ νέοι

τῆς σήμερον ἐμφανίζονται λίαν διστακτικοί εἰς τὴν ζωὴν. Εὐχομαι νὰ μὴ τοὺς ὁμοιάσης.

Πέραν τῶν ὧων καταλοίπῳ εἰς τὸν πατέρα σου, ἐπιθυμῶ νὰ παράσχῳ, ἐκ τοῦ τάφου, ὅλως ἰδιαιτέραν βοήθειαν καὶ πρὸς σέ, βοήθειαν διὰ τὴν ὅποιαν, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ μὲ εὐγνωμονῆς.

Ἐχῶ θάψῃ, πρὸς τοῦτο, ἀνεκτίμητον— αὐτὴ ἡ λέξις πολὺ τοῦ ἄρεσε καὶ τὴν ξαναδιάβασε—ἀνεκτίμητον θησαυρὸν εἰς τὴν ἔσοχικὴν διαμονήν μας.

Λάβε τὸν κόπον νὰ σκάψῃς εἰς ἀπόστασιν τριῶν ἀκριβῶς μέτρων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κλίμακος τῆς εἰσόδου.

Χαίρε καὶ εὐδαιμόνει

Ὁ θνήσκων πάππος σου».

Ἔνοιωσε νὰ βουρκῶνει. Τὸν καμμένο τὸν παπποῦ. Ἦταν ἀλήθεια!

Ἐἰς ἀπόστασιν τριῶν ἀκριβῶς μέτρων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κλίμακος εἶχε βρεῖ, θαμμένο, κάτω ἀπὸ μιὰ ἀναποδογυρισμένη γλάστρα, ἓνα χαρτάκι πού ἔγραφε: «Λάβε, ἐν συνεχείᾳ, τὸν κόπον νὰ σκάψῃς κάτωθι τοῦ κέντρου τῆς στέγης εἰς τὴν ἀποθήκην».

Ἐκεῖ εἶχε βρεῖ ἄλλη γλάστρα κι' ἄλλο χαρτάκι κι' ἔσκαβε, τώρα, «πλησίον τῆς ἐλαίας». Ἦπαιζε πολὺ ὁ παπποῦς «ἐκ τοῦ τάφου».

Ὁ ἰδρώτας ἔσταζε ἀπ' τὸ μέτωπό του. Οἱ παλάμες του εἶχαν φουσκαλιάσει. Ἔσκαβε, ὅμως, χωρὶς ἀνάσα.

Ἰαφνικὰ, ἡ καρδιά του χτύπησε δυνατὰ κι' ἄτακτα. Κάπου εἶχε χωθῆ ἡ ἀεῖνα.

Σταμάτησε. Σήκωσε τὸ φανάρι καὶ κοίταξε: Ἔνα μικρὸ, ξύλινο, σεντούκι, ἀπὸ κείνα πού κρύβαν παλιὰ τὰ φλουριὰ καὶ τὰ πολύτιμα πετράδια. Παραμέρισε λίγο τὰ χῶματα μὲ τὰ χέρια κι' ἀνέβασε τὸ σεντούκι. Εἶχε λουκέττο, ὅμως τὸ ξύλο ἦταν σάπιο. Τὰ ἴνοιξε.

Ἦταν ἡ μεγάλη στιγμή τῆς ζωῆς του. Δὲν ἤθελε νὰ πιστέψῃ στὰ μάτια του. Ἄλλο χαρτάκι!

Ὅμως, τοῦτο ἦταν πιὸ χοντρὸ καὶ προσεχτικὰ διπλωμένο.

Τὸ ξεδίπλωσε.

Τὰ γράμματα ἦταν ζωγραφισμένα μὲ προσοχὴ κι' ἀγάπη.

Διάβασε:

«Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι» (Ματθ. στ' 19)».

Στηρίχθηκε στὴν «ἐλαία». Ζαλιζόταν.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

«ΟΥΚ ΕΝ' ΑΡΤΩ...»

Τη στιγμή, πού οι αναστάσιμες καμπάνες συνεχίζουν να διαλαλούν παντού το χαριόσυνο μήνυμα, θα φαινόταν ίσως αντί-τό άπτό, τó όρατό· έξω από την φυσική νεί: «Ποιά είναι ή θέση του Θεού στη σημερινή ανθρωπότητα;» Η θέση του Θεού, σέ έναν κόσμο προσηλωμένον όσο ποτέ άλλοτε σέ ό,τι ελέγχουν μόνον οι πέντε αισθήσεις του ανθρώπου. Σέ έναν κόσμο, πού δέν είναι διατεθημένος να πιστέψει, με την εύκολία τουλάχιστον πού πίστευε άλλοτε, σέ ό,τι βρίσκεται έξω από τó πραγματικό, τó άπτό, τó όρατό· έξω από την φυσική πραγματικότητα.

Οί πλημμυρισμένοι ναοί την ήμέρα της 'Αναστάσεως, τά εκατομμύρια τών ανθρώπων πού επαναλαμβάνουν από πίστη ή από συνήθεια τó «Χριστός 'Ανέστη», ή ίδια ή ντυμένη με τó φώς της 'Αναστάσεως άψυχη πλάση, κάνουν ακόμα πιο αντιφατικό και παράλογο τó ερώτημα.

Κί' όμως, τó χαριόσυνο μήνυμα πού διαλαλούν οι αναστάσιμες καμπάνες, και ó επινίκιος ύμνος τών πιστών: «Χριστός 'Ανέστη!», χάνονται μέσα στο άγχος πού κυκλώνει τόν σύγχρονο άνθρωπο, και στην άβεβαιότητα για την ύπαρξη του Θεού, πού θολώνει τó λογισμό ακόμα και αυτών τών θεολόγων.

★

Η φαινομενική, τουλάχιστον, άδιαφορία του ανθρώπου στα μεταφυσικά πράγματα, ή υπότιμηση τών πνευματικών και ή υπερτίμηση τών υλικών αξιών, ή διαφοροποίηση τών ιδανικών και ή άλλαγή στις επιδιώξεις και στις προοπτικές, πού έφεραν οι τρομακτικές εξέλιξεις της μεταπολεμικής εποχής, κάνουν όχι μόνον πιο έντονο τó ερώτημα «της ύπάρξεως του Θεού», αλλά έχουν μεταστρέψει και την βάση του. Ο σημερινός άνθρωπος αναρωσιέται:

«Ποιά είναι ή θέση του Θεού στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου;» Και ειδικότερα: «Ποιό είναι τó μήνυμα πού έχει να φέρει ó Χριστιανισμός στην σημερινή ανθρωπότητα;»

Ο Νίτσε, πριν από δόλοκληρες δεκαετίες, είχε βεβαιώσει τους σύγχρονους του, ότι ó Θεός πέθανε. 'Αν υπήρχε κάποιος, αυτός δέν ήταν ó Θεός, αλλά ó υπεράνθρωπος, πού έπρεπε να ξεπεθήσει μέσα από τόν άνθρωπο. Έντος του ανθρώπου δέν υπήρχε ή βασιλεία του Θεού, όπως είχε βεβαιώσει ó Ναζωραίος, αλλά ή ανθρώπινη υπεραξία, πού έπρεπε να δημιουργήσει τόν υπεράνθρωπο.

Από την άλλη μεριά, ó Βολταίρος, έπιχειρούσε μια «φυσική» απόδειξη της άνυπαρξίας του μεταφυσικού. Και ó Χάιντεγκερ, ó σύγχρονος θεμελιωτής της θεωρίας του θανάτου του Θεού, έχει διατυπώσει τó καιτό ερώτημα: «Γιατί υπάρχει τó Εί-ναι μάλλον παρά τó τίποτε;»

Ο εύαγγελιστής Ιωάννης από την αρχή κιόλας του Εύαγγελίου του αντιμετωπίζει με θάρρος και παρησία τó μεγάλο ερώτημα τών αιώνων: «Θεόν ούδεις έώρακε πώποτε».

—Κανείς δέν είδε ποτέ τó Θεό!

Είναι μάταιο, λοιπόν, να προσπαθοΰμε να άποδειξομε την ύπαρξη Του ή την άνυπαρξία Του με τά μέσα πού μās παρέχει ó αισθητός κόσμος, πολύ περισσότερο με την άδιαφορία τών ανθρώπων στην παρουσία του Θεού.

Και ó φιλόσοφος Εύαγγελιστής θα συνεχίσει: «Ο μονογενής Υιός ό ών εις τόν κόλπον του πατρός, εκείνος έξηγήσατο!»

Η μαρτυρία για την ύπαρξη του Θεού μās έρχεται άπ' ευθείας από τόν 'Ιησού. Πού σημαίνει ότι, οι φίλοι του 'Ιησού έχουν χρέος να επιβεβαιώσουν με την ζωή τους την παρουσία του Θεού πάνω στη γη.

Ἄλλὰ ἄς μὴ νομιστεῖ πὼς ἡ ἀγωνία γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον, εἶναι φαινόμενο τῆς σύγχρονης ἐποχῆς. Αὐτὴ ἡ ἀγωνία ὑπάρχει ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχει καὶ ὁ κόσμος. Ἀπὸ τότε ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἄρχισε νὰ βασίζεται στὶς δικές του δυνάμεις καὶ νὰ περιφρονεῖ τὴν ζωντανὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τότε ποὺ ἀπώλεσε τὸν Παράδεισον.

Ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔχει μιλήσει γι' αὐτὴν τὴν ἀγωνία. Ἡ σκηρὴ ποὺ περιγράφει στὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ Εὐαγγελίου του, μὲ τοὺς ἀποσταλμένους ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα ἱερεῖς καὶ λευῖτες, καὶ ἡ ἐπιμονὴ τους νὰ μάθουν ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Βαπτιστὴ ποῖός εἶναι, φανερῶνει αὐτὴν τὴν ἀγωνία.

— Πές μας, ποιὸς εἶσαι, γιὰ νὰ ποῦμε σὲ κείνους ποὺ μᾶς ἔστειλαν. Τί λές γιὰ τὸν ἑαυτὸν σου, τὸν ρωτοῦν μὲ ἀγωνία— «τίς εἶ; ἵνα ἀπόκρισιν δώμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς· τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;»

Ἡ ἴδια ἐναγώνια κραυγὴ ἐπαναλαμβάνεται στοὺς αἰῶνες. Κι' ὁ ἄνθρωπος ἐναγωνίως προσπαθεῖ νὰ δώσει μίαν ἀπάντησιν.

Ἡ Βαπτιστὴς εἶχε ἀπαντήσῃ στοὺς ἀποσταλμένους τῶν Φαρισαίων.

— Ἐγὼ εἶμαι μιά φωνὴ μέσα στὴν ἔρημον. Ἐτοιμάστε τὸ δρόμον τοῦ Κυρίου! Ὁ Χριστὸς βρῖσκειτὰ ἀνάμεσά σας καὶ σεῖς δὲν τὸν γνωρίζετε.

— «Μέσος δὲ ὑμῶν ἔστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε!»

Αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ μεταφράσουμε: Οἱ πραγματικοὶ φίλοι τοῦ Ἰησοῦ μποροῦν νὰ εἶναι μιά φωνὴ μέσα στὴν σύγχρονη ἔρημον τοῦ ἄγχους καὶ τῆς ἀδιαφορίας, ὡστόσο ἔχουν χρέος νὰ ὑπογραμμίσουν μὲ τὴν ζῶντὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κόσμον!

Ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, στὸ προτελευταῖον κεφάλαιον τοῦ Εὐαγγελίου του, περιγράφοντας τὴν δυσπιστίαν τοῦ Θωμᾶ στὴν βεβαιότητα τῶν ἄλλων μαθητῶν γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Ἀναστημένου Ἰησοῦ, μᾶς δίνει καὶ ἐξήγησιν στὶς ἀμφιβολίες μας.

Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ δυσπιστία τοῦ Θωμᾶ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν δυσπιστίαν τῶν ἀνθρώπων μέσα στοὺς αἰῶνες.

Κανεὶς ὀρθολογιστὴς δὲν μπορεῖ νὰ πι-

στέψει στὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, ἀκριβῶς γιὰτὶ ὁ Θεὸς ἔρχεται στὸν κόσμον «τῶν θυρῶν κεκλεισμένων». Δὲν εἶναι οἱ αἰσθήσεις μας ποὺ ἀντιλαμβάνονται τὴν παρουσία Του, ἀλλὰ ἡ πίστις καὶ ἡ ψυχικὴ μας διαύγεια.

Τὸν Θεὸν δὲν μπορούμε νὰ τὸν ψηλαφήσουμε μὲ τὰ χέρια μας. Ἀλλὰ μπορούμε νὰ νιώσουμε ζωντανὴν τὴν παρουσία Του, ἂν δεχθοῦμε τὸν λόγο Του. Ἄν πιστέψουμε πὼς, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῖσκειτὰ μέσα μας.

★

Ἴσως, ἐκεῖνο ποὺ κάνει τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον νὰ ἀμφιβάλλει, νὰ εἶναι ἡ ἀδυναμία τῶν Χριστιανῶν, νὰ ἐπαναλάβουν μὲ τὴν βεβαιότητα τῶν μαθητῶν, ἐκεῖνο τὸ «ἔφοράκαμεν τὸν Κύριον».

Ἀλλὰ ἂν οἱ ἐποχὲς ἔχουν ἀνάγκη νὰ ἐπαναλαμβάνουν τὴν βεβαιότητα τῶν μαθητῶν, ἡ ἐποχὴ μας δίχως αὐτὴν τὴν βεβαιότητα κινδυνεύει νὰ φτάσῃ στὴν παράφρονη πράξιν, νὰ μετράει τὴν εὐτυχίαν μὲ τὸ χρῆμα. Κινδυνεύει νὰ μεταβάλλῃ τὴν ἀνθρωπότητα σὲ οικονομικὰ μεγέθη, ποὺ θὰ μετριῶνται μόνο μὲ τὴν παραγωγὴ καὶ τὴν κατανάλωσιν.

Κινδυνεύει νὰ ξεχάσῃ πὼς «οὐκ ἐπ' ἄρτω ζήσεται ἄνθρωπος!»

Ἄν εἶχαμε προσέξει τὴν ἠθικὴν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ δὲν προσπαθούσαμε νὰ στηρίξουμε τὴν ἠθικὴν μας στὴν ἰσορροπία ἀνάμεσα στὸν ἑαυτὸν καὶ στὴν κοινωνίαν, τότε θὰ βλέπαμε ζωντανὴν τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κόσμον.

Ἡ εὐαγγελικὴ ἠθικὴ δὲν εἶναι συμβατικὴ. Εἶναι μεταμορφωτικὴ καὶ δυναμικὴ. Κάνει τὸν δοῦλον ἐλεύθερον.

Ἡ ἠθικὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι γραμμένη γιὰ τὴν αἰωνιότητα. Γι' αὐτὸ, ἀκριβῶς, ἀπαιτεῖ συνεχῆ στοχασμὸν καὶ συνεχῆ ἀνάληψιν εὐθύνης.

Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἀνάληψιν εὐθύνης κάνει φανερὴν τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ στὸν σύγχρονον κόσμον.

Τὸ μήνυμα, ποὺ ἔχει νὰ φέρῃ ὁ Χριστιανισμὸς στὴν σύγχρονη ἀνθρωπότητα, εἶναι μήνυμα πίστεως καὶ ἀγάπης.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΑΚΤΙΝΕΣ ΜΑΪΟΣ 1970

Ἐπιστολαὶ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ἀγαπητές μου «Ἀκτῖνες»,

Ἐνα πνευματικό γεγονός γιά τήν Θεσσαλονίκη εἶναι καί ἡ «Ἐκθεσις Χριστιανικοῦ Βιβλίου».

Τήν πρωτοβουλία εἶχε ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις. Ἐβοηθήθη ἀπό τή «Χριστιανική Φοιτητική Ἐνωσις».

Διαργανώθηκε μιά ἔκθεσι μέ πολλή ἐπιτυχία. Χίλια (1000) βιβλία! προβάλλονται, σέ διάφορες κατηγορίες. Ἐπιστημονικά, παιδαγωγικά, οικογενειακά, παιδικά καί πολλά ἄλλα ὀνόματα καί ἐπιγραφές, ὀδηγοῦν τόν ἐπισκέπτη ἀπό ἔκπληξι σέ ἔκπληξι μέ τήν ποικιλία καί τήν καλλιτεχνική τους τοποθέτησι καί προβολή.

Ἰδιαίτερη ἐντύπωσι προκαλεῖ στόν ἐπισκέπτη ἡ παρουσία ὄλων τῶν χριστιανικῶν βιβλίων, ἀπό ὄλους τοὺς ἐκδοτικούς ὀργανισμούς.

Ἡ τάξι, ἡ εὐρυθμία, ἡ εὐρυχωρία, ὄλα συμβάλλουν στήν ἐπιτυχία. Τό ταμπλό ὁμῶς πού περιέχει τήν διάδοσι τῆς Ἀγίας Γραφῆς σέ μιά ποικιλία γλωσσῶν καί φυλῶν, ἀφίνει τόν ἐπισκέπτη σέ ἀληθινή ἔκστασι.

Τά ἀρχαῖα χειρόγραφα, ἡ ποικιλία τῶν δίσκων καί ἡ εἰκόνα τοῦ Ἐσταυρωμένου ἀποτελοῦν μιά σύνθεσι, πού προκαλεῖ ἕνα θαυμάσιό.

Ἐπισκέπτονται τήν ἔκθεσι, ἐκτός ἀπό τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, ὄλα σχεδόν τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης. Ἀπό τό πρῶτό ἕως τό ἄραδύ, σάν μελίσσι, μπαίνουν καί θγαίνουν οἱ ἐπισκέπται. Ἡ εὐγένεια τῶν ζεναγῶν ὑποχρεώνει.

Καί ἡ ἔκθεσι, ὡς ἕνα γεγονός καί τό ἐνδιαφέρον τόσων ἀνθρώπων, ἕνα δεύτερο γεγονός, ἔχουν καί νά μᾶς πουν, στοὺς καιρούς μας. Ἐπὶ τέλους ὑπάρχει μιά καλή πνευματική τροφή, ἀλλά καί μιά πείνα ἀληθινή στόν εὐσεβῆ μας ἑλληνικό λαό.

Καί τὰ δυό αὐτά μᾶς ὑποχρεώνουν, τό καλό βιβλίο καί γενικώτερα τό καλό ἐντυπο νά πολλαπλασιασθῆ, ἀλλά καί ὁ λαός μας νά μήν ὑποτιμᾶται. Ἐχει δίψα καί πείνα γιά μιά καλή τροφή. Ὅταν τήν εὐρίσκη, τήν παίρνει καί τήν ἀξιοποιεῖ. Ἀπέναντι αὐτοῦ τοῦ λαοῦ εἰμεθα ὑπεύθυνοι, ὄλοι ὅσοι μπορούμε κάτι νά δώσουμε καί δέν τό δίνουμε. Εἰμεθα ὑπόλογοι ὅταν κρῦπτωμε τό τάλαντο.

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις, μπορούμε νά ποῦμε, ἔκαμε ἕνα χρέος γιά τό ποιμνίό της. Καί ἔδωσε ἕνα «παρών». Μακάρι νά εὐρε-

ΑΚΤΙΝΕΣ ΜΑΪΟΣ 1970

θοῦν μιμηταί τοῦ καλοῦ.

Τό κέρδος θά εἶναι ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ λαοῦ. Κι' ἂν ὄχι αὐτό ἡ ἔκπληρωσι τοῦ χρέους. Κι' αὐτό εἶναι πού ζητεῖται ἀπό ὄλους μας. Ἡ ἔκπληρωσι τοῦ χρέους.

Μετά τιμῆς
ΛΟΥΚΑΣ ΚΟΚΟΛΙΟΣ

* * *

ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΗ
ΜΕ ΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΝ;

Ἀγαπητέ κ. Διευθυντά,

Καί εἰς τὰ παρελθόν καί ἐσάπτας ἀκούονται καί γράφονται «κραυγαί μεγάλης ἀνησυχίας» διά τό «κατάντημα» τοῦ κινηματογράφου.

Αἱ ἀγγελίαι τῶν ἐφημερίδων καί αἱ διαφημιστικά εἰκόνας τούτων καί τῶν προθηκῶν τῶν κινηματογράφων εἶναι, τὰς περισσότεράς φορές, «λίαν προκλητικά καί σκανδαλιστικά».

Καί οἱ τίτλοι πολλῶν ἔργων, ὡς π.χ. «ἔρωτας δίχως σύνορα» κ.ἄ. πιστοποιοῦν τ' ἀνωτέρω.

Οἱ γονεῖς καί οἱ ἐκπαιδευτικοὶ διαπιστώνομεν τήν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν τῶν κακῶν ἔργων ἐπὶ τῆς νεολαίας.

Ἡ ὑγίης κοινωνία διακηρύσσει, ὅτι ὁ κίνδυνος εἶναι μέγας καί διά τήν οἰκογένειαν καί δι' ὀλόκληρον τό ἔθνος.

Πολλάκις ἔχει λεχθῆ καί γραφῆ, ὅτι λαμβάνονται μέτρα...

Νομίζομεν, ὅτι τὰ μέτρα δέον νά εἶναι ἐπείγοντα καί κυρίως θετικά καί ψυχολογημένα, διά νά καταστοῦν ἀποτελεσματικά.

Μέ ἀγάπην Κυρίου
ΒΑΣΙΛ. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ

Σ η μ.: Τὰ ἴδια σχεδόν ἰσχύουν καί διά τὰ προβαλλόμενα ὑπό τῆς τηλεοράσεως.

* * *

ΜΙΑ ΕΚΘΕΣΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Κύριε Διευθυντά,

Ἐπειδή συχνά ἀπό τό ἔγκριτο περιοδικό Σας παρουσιάζονται θέματα τῆς νέας γενεᾶς καί ἐκδηλώσεις πνευματικῆς υγείας τῶν νέων, παίρνω τό θάρρος νά σᾶς παρουσιάσω μιά τέτοια ἐκδήλωσι τοῦ Γυμνασίου Ἀρρένων τῆς Χίου:

Μέ τήν συμπαράστασι τόσο τῆς διευθύνσεως τοῦ Σχολείου μας καί τῶν κατοίκων τῆς Χίου, ἀλλά καί μέ τήν πολύμηνο ἐργασία μιάς ὀμάδος μαθητῶν, δημιουργήσαμε μιά μόνιμο, πλούσια ἔκθεσι Ἱστορίας, ἰδιαίτερος τῆς νήσου Χίου, στό Γυ-

μνάσιό μας. Στις αΐθουσές της συναντά κανείς εΐδη όπλιισμού τής έποχής του Ίερού Άγώνος, φερμάνια, ποικίλα λευκώματα, παλαιά έλληνικά βιβλία, χειρόγραφο του Άδαμ. Κοραΐ, μετάλλια, νομίσματα κ. λ. π. Ή έκθεσις πλαισιώνεται από χάρτες Ιστορικών τοποθεσιών, από πίνακες τών Χίλων μαρτύρων, αγωνιστών, φιλικών, από χαρτογραφήσεις τής πορείας του άγώνος κ. ά., όλα φιλοτεχνηθέντα από τούς μαθητάς.

Όσοι θρέθηκαν στα έγκαινία τής Έκθέσεως και οι έπισκέπται τής έκφράζουν μαζί με τόν θαυμασμό τους και τή χαρά για τήν ώραία αυτή έκδήλωσι τής νέας γενεάς, όταν έμπνέεται από θερμούς εκπαιδευτικούς.

Μετά τιμής

ΒΛΑΣΗΣ ΣΥΡΙΓΟΣ

★ ★ ★

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Κύριε Διευθυντά,

Σπουδάζοντας στό Πανεπιστήμιο, έπесе στό χέρια μου τό βιβλίον του π. Ι. Γ. Άλεξίου: «Νειάτα στον 20όν αιώνα», που μόλις πρό όλίγων μηνών έκυκλοφόρησε.

Τό βιβλίον αυτό, τοποθετημένο πολύ σωστά στην σύγχρονη έποχή, μπορεί άνετα να μιλήσει στην κάθε νεανική ψυχή.

Νέος κι' εγώ, διαβάζοντάς το τό θρήκα γεμάτο ρεαλιστικότητα με πλούσια μηνύματα θάρρους και έλπίδος για τόν άγωνα τής ζωής.

Άκόμη, τό άνωτέρω βιβλίον, με καταφανή άνεσι και ζωντάνια καθάπτει το συνόλου κόσμου του συγχρόνου νέου του 20ού αιώνας. Τό κάθε του κεφάλαιο αποτελεί και ένα έναυσμα για τήν έναρξι του πνευματικού άγώνος μέσα στό στάδιον τής ζωής.

Οι συγκρούσεις του έσωτερικού κόσμου του νέου, που συχνά είναι πολύ δυνατές και επικίνδυνες, ή πίστις, τό μέγα πρόβλημα του καιρού μας, στην έλλειψι τής όποιας όφειλονται όλες οι νεανικές παραβάσεις, καθώς και πολλά άλλα βασικά θέματα τής καθημερινής ζωής του κάθε νέου, αντιμετωπίζονται από τόν π. Ι. Α. με τόν πιό ρεαλιστικό και δυναμικό τρόπο.

Δέν νομιζώ πως είναι δυνατόν να ύπάρξει νέος, που διαδάζοντας τό βιβλίον αυτό, δέν θα βρή σε πολλά σημεία αλήθειες βασικές για τόν έαυτό του. Άλήθειες, πολύ άναγκαίες για να φτιάξει τήν ζωή του σύμφωνα προς τις έπιταγές του θείου Νόμου.

Μετά τιμής

Κ. Η. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

ΜΙΑ ΑΠΟΛΟΓΙΑ

Κύριε Διευθυντά,

Παρακαλώ όπως δημοσιεύσετε τις άκόλουθες σκέψεις μου πάνω στο βιβλίον του Άρχιμ. Ι. Γ. Άλεξίου: «Νιάτα στον 20όν αιώνα», που πρό καιρού παρουσίασε τό περιοδικό μας.

Δέν θα άναφερθώ στα κεφάλαια που τόσο άντιπροσωπευτικά παρουσιάζονται τά προβλήματα που έχει και ή στάση που παίρνει άπέναντί τους ή νέα γενιά. Σάν άπολογία δεχθείτε τις κρίσεις μου στο άπόσπασμα που μεταφέρω άυτολεξει:

«Κίνητρο, βάσις τής έκλογής είναι για πολλούς νέους τό κέρδος, τό χρήμα, πόσα θα κερδίξει τόν μήνα, πόσα μπορεί να φθάσει μετά δέκα, είκοσι χρόνια δουλειάς. Πρώτα και πάνω απ' όλα τό ύλικό κέρδος και δεύτερο ή στο τέλος ή ήθική άμοιβή και ή προσφορά στην πνευματική άναγέννησι τής έποχής μας.

Έτσι οι περισσότεροι νέοι θέλουν να γίνουν μηχανικοί, γιατροί, ηλεκτρονικοί, οικονομολόγοι, για να έχουν άφθονο χρήμα, όμορφα διαμερίσματα, άστραφτερά άυτοκίνητα. Και άποφεύγουν να γίνουν καθηγητάι, δάσκαλοι, ιερείς, διότι με δυσκολία θα έξοικονομούν τόσα, που να ζούν μια κάπως άνετη ζωή. Κι' άκόμη ειρωνεύονται όποιον τολμήσει να περιφρονήσι τό μεγάλο κέρδος και να διαλέξει αυτό που θα του δώσει ήθική άμοιβή. Τόν θεωρούν «στενοκέφαλον», «όνειροπαρμένο» και τόσα άλλα!

Τό άποτέλεσμα μιας τέτοιας νοοτροπίας τό θλέπουμε, τό ζούμε. Οι πνευματικές έπάξεις άπογυμνώνονται ενώ στα τεχνολογικά έπαγγέλματα είναι μεγάλος ό συνωστισμός».

Σάν πρώτη παρατήρησι έχω να κάνω ότι τώρα πολύ δύσκολα στην έποχή μας μπορεί να γίνη ή διάκρισι έπαγγελμα - λειτούργημα στα δύο.

Καθηγητής - Ιερέυς - δάσκαλος - έπιστήμων κ.λ.π. Επίσης οι πνευματικές έπάξεις δέν εύρίσκονται μακριά από, και σε διάσταση με τά τεχνολογικά έπαγγέλματα, και έκείνους που άσχολούνται με αυτά, έπιχείρημα: ό *Fon Brawn*.

Με τις ός άνω προϋποθέσεις νομιζώ ότι γίνεται φανερό ότι ό «έπαγγελματικός» προσανατολισμός είναι ένα δικαίωμα που πρέπει να τό άπολαμβάνουμε όλοι με ή συχητή συνείδησή μας.

Πρέπει να παύσωμε να άκολουθοΰμε τό λειτούργημα του καθηγητή, αν δέν έχωμε κλίση, μόνο και μόνο γιατί δέν έχομε άλλο μέλλον, ή του Ιερέως για λόγους ύπεκφυγής...

Έφθασε πιό ό καιρός να στερήσωμε τούς πολλούς έπαίνους και τις δάφνες στους θυσιαζόμενους λειτουργούς και να βαδίσωμε πιό θετικά δίδοντες καλύτερη

άμοιβή, περισσότερο προνόμια και ευκαιρίες για ευρύτερη πνευματική εξέλιξη των λειτουργών, που προανέφερα γιατί όπωσδήποτε έτσι θα έχωμε καλύτερο αποτέλεσμα, θά επιτύχωμε τό βασικό σκοπό τής διαπαιδαγωγήσεως χιλιάδων ψυχών και πνευμάτων, και αυτό μās ενδιαφέρει.

“Ας πάρωμε όμως τήν κατάσταση όπως είναι:

“Ο άνθρωπος μέσα στη δίνη τής ζωής έχει χιλίες δυό υποχρεώσεις απέναντι στους άλλους και στον έαυτό του. “Όταν μάλιστα αυτός έχει οικογένεια (ή θέλη νά αποκτήσει) και όταν δεν ενδιαφέρεται νά καλύψη μόνο τις άμεσες βιωτικές του ανάγκες, τότε ή ήθικη άμοιβή δεν άρκει, τό αίσθημα τής άποστολής δεν αναπληρώνει τις ανάγκες και άδίστακτα εύρισκω αυτή τήν άποψη τουλάχιστο άβάσιμη.

Βέβαια υπάρχουν άνθρωποι που ό Θεός τους αξίωσε νά άπαρηθούν τον έαυτόν τους και νά δοθούν «ψυχή τε και σώματι» και άνιδιοτελώς νά υπηρετήσουν τήν κοινωνία από διάφορες σκοπιές.

Σ’ αυτούς αξίζει κάθε έπαινος, είναι όμως άρκετός;

Μετά τιμής
Ν. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ

***

ΑΝΑΙΔΕΙΑ

Κύριε Διευθυντά,

“Η σκέψη μου σήμερα ζητεί άνήσυχα κι’ επίμονα τό παραπέρα. Ζητεί τό πέρα άπ’ τό σήμερα, τό έξω άπ’ τή φύση τής, τό μετά τό νοητό. Γι’ αυτό επιτρέψτε μου νά εκθέσω λίγες σκέψεις μου πάνω σ’ αυτό, που ίσως νά φανούν χρήσιμες και σέ άλλους που αγωνίζονται πνευματικούς άγώνας:

Πασχίζει νά μ’ οδηγήση σέ περιοχές δύσβατες ή κι’ άπάτητες. Αγωνιά νά φτάση εκεί που υπάρχει τό ανθρώπινο άβατο, νά ψηλαφήση τήν φύση και τήν ουσία του θείου. Μεταβλήθηκα χωρίς νά τό καταλάβω σ’ ένα κέντρο διαστημικών πτήσεων.

“Αναρωτιέμαι αν τά όρια του δυνατού

και του ανέφικτου είναι θαλμένα από χέρι που βρίσκεται πάνω άπ’ αυτά, τό Θεό, ή πίσω άπ’ αυτά, έμάς. Πρέπει νά συμβαίνουν και τά δυό. Μě τή διαφορά πώς τά όρια που έχει θέσει ό Θεός μένουν άμετάθετα, ίσως και άπλησίαστα. “Εκείνο που δεν θά μπορούσαμε ποτέ νά μάθουμε, είναι σέ ποιό σημείο τών ανθρώπινων δυνατοτήτων είναι τοποθετημένα. “Υπάρχει άραγε κάτι στη σφαίρα τής γνώσης που ό άνθρωπος ν’ άγγιζε τά θεία όρια του άδυνάτου; “Όπωσδήποτε υπάρχει ένα σημείο όλων τών έννοιών άπροσπέλαστο για όλους τους ανθρώπους. Συγχρόνως υπάρχει χωρίς άντίρρηση και ή άπεραντωσύνη, που εκτείνεται πέρα άπ’ αυτό. “Η άπεραντωσύνη που είναι υποταγμένη μονάχα στις θείες δυνατότητες.

Τά όρια, αντίθετα, που θάζουν οι άνθρωποι, ακατάπαυστα μετακινούνται, ανατρέπονται. Αυτά είναι έκφραση τής φύσης του καθενός και τής κάθε εποχής. “Ό,τι μέχρι χτες ήταν μυστήριο, σήμερα είναι κοινή αλήθεια. “Ό,τι για τόν ένα είναι असύλληπτο, για τόν άλλον είναι εύνητο. Μυριάκις μέχρι τώρα θραύστηκαν τά φράγματα του άγνώστου. Δεν υπάρχει άσαθέστερη κι’ έπισφαλέστερη γνώση από κείνη που καθορίζει στον άνθρωπο τί είναι μπορετό και τί άδύνατο. Πάντα θά παραδιάζονται οι “Ηράκλειες πύλες τής ανθρώπινης γνώσης.

Πρός τά άμετάθετα όρια προσανατολίζεται σήμερα ή σκέψη μου. Νά φτάση εκεί που θά ναι τό έσχατο σημείο τής πορείας του ανθρώπινου πνεύματος. “Εκεί από όπου αρχίζει ή μοναξιά του Θεού. “Εκεί που θά εύρη τό ανθρώπινο γένος ή τελευταία πράξη του Θεού. “Εκεί άπ’ όπου μπορούμε ν’ άφουγγραζώμαστε μοναχικά τά θήματα τής Θείας παρουσίας.

“Αναζητώντας τά έσχατα όρια συντρίφτηκα πάνω στην ίδια μου τήν αδυναμία. “Επέστρεψα άπογοητευμένος εις έαυτόν «ίματισμένος και σωφρονών». Πόσο είσαι άνίσχυρος για τόσο τολμηρά πετάγματα, μικρέ έαυτέ μου!

Μετά τιμής
ΗΛΙΑΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

ὁ Κόσμος τῶν Γραμμάτων

Σάν σημαντικό πνευματικό γεγονός πρέπει νά χαιρετισθῆ ἡ φετεινὴ προκήρυξη δυῶ λογοτεχνικῶν διαγωνισμῶν. Ὅχι μόνο γιατί οἱ διαγωνισμοί, γενικά, εἶναι ἕνας ἀπ' τοὺς καλύτερους τρόπους προαγωγῆς τῶν Νεοελληνικῶν Γραμμάτων—καί ἐιδικώτερα τῆς ἀναδείξεως νέου πνευματικοῦ δυναμικοῦ—ἀλλὰ γιατί οἱ στόχοι τῶν δυῶ αὐτῶν διαγωνισμῶν παρουσιάζουν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον.

Ὁ πρῶτος, προκηρύσσεται ἀπὸ τῆ Χριστιανικῆ Λογοτεχνικῆ Συντροφιά, στὴ μνήμη Δημητρίου Μακαρῶνα - Τυπάλδου, καί ἀφορᾷ τῆ συγγραφῆ ποιητικῆς συλλογῆς νεοελληνικοῦ χριστιανικοῦ λόγου, μὲ χρηματικό βραβεῖο 4.000 δραχμῶν.

Τὸν δεῦτερον διαγωνισμὸ τὸν προκηρύσσει ἡ Γυναικεῖα Λογοτεχνικῆ Συντροφιά γιὰ τὴν συγγραφῆ βιβλίων, ποὺ ἀπευθύνονται σὲ παιδιά ἀπὸ 10 ἕως 15 χρονῶν.

Οἱ ὅροι ποὺ θέτει ἡ Χριστιανικῆ Λογοτεχνικῆ Συντροφιά, εἶναι: α) Οἱ συλλογές νά ὑποβληθοῦν σὲ τρία δαχτυλογραφημένα ἀντίτυπα, μέσα σὲ φάκελλο ποὺ γιὰ ἐπιγραφή θά ἔχει τὸν τίτλο τῆς συλλογῆς. Σὲ σφραγισμένο ὑποφάκελλο θά περιέχεται τὸ ὀνοματεπώνυμο καί ἡ διεύθυνση τοῦ διαγωνιζομένου, β) Χρονολογία ὑποβολῆς τῶν συλλογῶν, ὡς τὶς 16-10-70 (στὴ διεύθυνση: Γ. Καχριμάνη, Πανεπιστημίου 64 Ἀθήνα, τηλ. 620-345, ὅπου καί δίδονται περισσότερες πληροφορίες), γ) Ἡ κρίση καί ἡ βράβευση θά γίνουσι μέσον τοῦ μήνα Νοέμβριου τοῦ 1970, δ) Ἡ Χριστιανικῆ Λογοτεχνικῆ Συντροφιά διατηρεῖ τὸ δικαίωμα νά μὴ ἀπονείμει τὸ βραβεῖο, ἂν, κατὰ τὴν κρίση τῶν μελῶν τῆς, δὲν ἔχει ὑποβληθῆ ἀξιόλογη ποιητικὴ συλλογή, ἢ νά τὸ μοιράσει σὲ περισσότερες συλλογές καί ε) Ὁ βραβευθεὶς εἶναι ὑποχρεωμένος νά ἐκδόσει σὲ βιβλίον τὴν συλλογή του, μέσα στοῦ πρώτο δίμηνο τοῦ 1971, ἀλλιῶς ἐκπίπτει ἀπ' τὸ δικαίωμα νά εἰσπράξει τὸ βραβεῖο.

Ἡ Γυναικεῖα Λογοτεχνικῆ Συντροφιά συνιστᾷ στοὺς συγγραφεὶς νά διακρίνουν τὰ ἔργα τους αἰσιοδοξία καί πίστη στὴ ζωῆ. Ἐπίσης, πρέπει ἡ γλῶσσα νά εἶναι δημοτικὴ καί τὰ ἔργα νά εἶναι παρμένα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα καί ἀδημοσίευτα. Τὰ βραβεῖα εἶναι: α) 5.000 δραχμῆς γιὰ ποιητικὴ συλλογή, β) 25.000 δραχμῆς γιὰ ἱστορικὸ μυθιστόρημα ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἐποχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἴσαμε καί τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους, γ) 10.000 δραχμῆς γιὰ τὸ θέμα «ἑλληνικά βουνά», δ) 8.000 δραχμῆς γιὰ τὸ θέμα «Σύντομες ἱστορίες» γιὰ πολὺ μικρὰ παιδιά καί ε) μυθιστόρη-

μα μὲ ἐλεύθερο θέμα. Προθεσμία ὑποβολῆς ὡς τὶς 30 Σεπτεμβρίου 1970 (στὴ διεύθυνση: Γυναικεῖα Λογοτεχνικῆ Συντροφιά, Ἔβρου 4, Τ.Τ. 611 Ἀθήναι, τηλ. 613-728).

Τόσο ἡ προαγωγὴ τοῦ χριστιανικοῦ ποιητικοῦ λόγου, ὅσο καί τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας, ποὺ ἀποτελοῦν τοὺς στόχους τῶν δυῶ αὐτῶν διαγωνισμῶν, εἶναι κάτι ποῦ, ἐπεκτατικά, ἔχει θετικὸ ἀντίκτυπο στὴν πνευματικὴ τροφοδοσία τοῦ λαοῦ μας.

Ὅταν ἡ χριστιανικὴ καί ἡ παιδικὴ λογοτεχνία μποῦν μέσα σὲ ὅλα τὰ ἑλληνικά σπιτία, σάν καθαρὴ πνευματικὴ τροφή, νάμαστε βέλαιοι, γιὰ ἕνα καλύτερο αἴριο. Εἰδικώτερα γιὰ τὴ χριστιανικὴ λογοτεχνία, θάχαμε νά προσθέσουμε, πῶς ἐκεῖ ποῦ δὲν μπορεῖ νά «εἰσχωρήσει» Ἄμβωνας, ἐκεῖ ἀκριβῶς πιστεύουμε πῶς εἰσχωρεῖ αὐτή. Καί γιὰ μιὰ τέτοια «διδασκαλία», δὲν χρειάζονται σχόλια.

Τὸ μόνο ποὺ θά εἴχαμε νά εὐχηθοῦμε: Νὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀθλοθέτες, γιὰ νά ἐπεκταθοῦν τὰ βραβεῖα καί σὲ ἄλλα εἶδη τοῦ Χριστιανικοῦ Λόγου.

★

Κείμενα σάν τὶς «Ἐξομολογήσεις τοῦ Ἀνθρώπου τοῦ Εἰκοστοῦ Αἰῶνος» τοῦ Thomas Merton ποὺ κυκλοφόρησαν σὲ μετάφραση τῆς Κας Ἐλένης Καριτᾶ, εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἐποχὴ μας. Μᾶς ξαναθυμίζουν τὸ χρέος μας καί μᾶς διατηροῦν τὴν ἀνθρωπινότητα, ποὺ τόσο κινδυνεύει ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ Ἐπιστημονισμοῦ καί τῆς Τεχνικῆς. Γιὰ κείνον ποὺ πιστεύει στὶς χριστιανικὲς ἀλήθειες, τὰ κείμενα αὐτὰ γίνονται ἀπαραίτητα.

Ὁ Merton διεισδύει στὰ κατὰβαθα τῆς πνευματικῆς οὐσίας καί ἀναταράσσει βίαια τὴν νερκωμένη πνευματικὴ λίμνη. «Ὁ Χριστιανός—γράφει—δὲν εἶναι ἄξιος τοῦ ὀνόματός του ἂν δὲν προσφέρει ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ του, ἀπὸ τὸ χρόνο του, ἢ τοῦλάχιστον μέρος ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴ βοήθεια ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀνάγκη. Ἡ θυσία πρέπει νά εἶναι πραγματικὴ, ὄχι μοναδικὰ χειρονομία ἀρχοντικῆς προστατευτικότητος ποῦ φουσκώνει τὸ ἐγὼ του καί πατρωνάρεῖ τὸ «φτωχό». Ἡ διανομὴ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν πρέπει νά συμβαδίζει μὲ τὸ δόσιμο τῆς καρδιάς, νά εἶναι μιὰ ἀναγνώρισι κοινῆς ἐνδοίας καί φτώχειας κ' ἀδελφωσύνης μέσα στοῦ Χριστοῦ...».

Ἡ ὠραιότατη μετάφραση τῆς Κας Καριτᾶ κάνει τὶς «Ἐξομολογήσεις» ἀκόμα πιὸ ἐλκυστικὲς ἀλλὰ καί δυναμικέες.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΑΚΤΙΝΕΣ ΜΑΪΟΣ 1970

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

ΔΙΣΚΟΣ ΜΕ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ἡ στήλη ἔχει μιά παλαιά ὀφειλή πρὸς τὸν κ. Ἄπ. Βαληνδρᾶ, γιὰ τὸν δίσκο ποὺ ἐκυκλοφόρησε στὴ σειρά τῶν μουσικῶν ἐγγραφῶν τῆς «Ζῶης», πρὸ ἀρκετοῦ καιροῦ, μὲ παλιὰ Χριστουγεννιάτικα τραγούδια, ποὺ ὅλοι, παλαιότεροι καὶ νεώτεροι ἐτραγουδήσαμε στὰ Κατηχητικά Σχολεῖα. Σκοπὸς μᾶλλον τῶν δίσκων αὐτῶν εἶναι νὰ δισσώσῃ ὁμορφες στιγμὲς καὶ νὰ συντηρήσῃ ἀνανηρίσεις συνδυασμένες μὲ τὰ ὠραῖα παιδικὰ μας χρόνια, τότε, ποὺ κοιτοπαντέλονοι καὶ μὲ μιά ἱερὴ φλόγα στὴν ἀνέμελη καὶ παιχνιδιάρη καρδούλα μας, τρέχαμε κυνηγητοὶ καὶ ἰδρωμένοι ἀπὸ τὸ παιχνίδι στὸν «Ἅγιο Λευτέρη» καὶ ὑπερώτερα στὸν «Ἅγιο Νικόλα», ποῖος θὰ φθάσῃ πρῶτος γιὰ νὰ ἀνέβῃ στὸ καμπαριό καὶ νὰ χτυπήσῃ τὴν καμπάνα, νὰ φτιάξῃ τίς καρέκλες καὶ ν' ἀκούσσουμε τὸ μᾶθημα καὶ τὸ «μαρτυρολόγιο» ἰστορημένο ἀπὸ τὸν π. Βενέδικτο ἢ τὸν κ. Νικολάου.

Ἀκούγαμε, ἐταξιδεύαμε καὶ θλιμμένοι ἐνοιώθαμε νὰ διαπερνᾶ καὶ τὴ δική μας ψυχούλα τὸ φοβερὸ σπαθὶ ποὺ ἀποκεφάλιζε τὸν μάρτυρα τῆς ἡμέρας...

Ὡσπου, ἐνεφανίζετο ὁ καλλικέλαδος κ. Ἄρκας, ποὺ κρεμασμένοι καὶ μαγεμένοι ἀπὸ τὴν γλυκεῖα φωνή του, ἔσχευόμετο τὸ «Ἴψος» καὶ τὸν «μάρτυρα», γιὰ νὰ τραγουδήσουμε ἔσσηκωμένοι ἀπὸ τὴν μαγεία τῆς φωνῆς του, τὸ «Εἶναι Θεός...». Αὐτὴ μᾶλλον τὴ σημασία ἔχει ὁ δίσκος, γιὰτὶ κατὰ τὰ ἄλλα, τὰ τραγούδια αὐτά, μὲ τὴν «λογία» μάλιστα γλώσσα ποὺ πολλὰ μεταχειρίζονται καὶ ἀφελῆ καὶ ἀναχρονιστικά θεωροῦνται γιὰ ἓνα σύγχρονο παιδί.

Βέβαια, ἀν ὑπῆρχε τεχνικὴ εὐχέρεια καὶ τὰ τραγούδια αὐτὰ ἀπεδίδοντο ἀπὸ δίφωνη ἢ τρίφωνη παιδικὴ ἢ γυναικεία χορωδία, μὲ συνοδεία ἄλλοτε ἀρμονίου καὶ ἄλλοτε πιάνου, ὥστε νὰ διατηρηθῇ ἡ μουσικὴ ἀφέλεια τῶν τραγουδιῶν καὶ νὰ προβληθῇ τὸ στοιχεῖο τῆς γλυκύτητος καὶ τῆς μουσικῆς—ἀς ποῦμε—παιδικότητος, νομίζω ὅτι θὰ ἦταν καὶ αἰσθητικῶς ὀρθότερο, ἀλλὰ καὶ σκοπιμώτερο.

Τώρα, μὲ τὸ νὰ ἀποδίδονται ἀπὸ 4τράφων ἄνδρική χορωδία εἶναι φυσικὸ νὰ δημιουργηθῇ ἓνα παραταίριο ἡχητικὸ βάρος στὶς μελωδίες καὶ μιά ἄνευ λόγου μουσικὴ βαρύτητα στὰ ἀπλὰ καὶ λιτὰ αὐτὰ παιδικὰ τραγουδάκια.

Πέραν, ὅμως, τῶν καθαρῶς αἰσθητικῶν αὐτῶν ἀπόψεων, ἐξεταζομένη ἡ ἐργασία τοῦ κ. Ἄπ. Βαληνδρᾶ ὅμως ἐμφανίζεται στὸ δίσκο εἶναι ἀπολύτως ἐπαινετὴ.

Ἡ ἐναρμόνισσις, δηλ. ἡ χορωδιακὴ ἐπεξεργασία τῶν τραγουδιῶν εἶναι μέσα στὸ πνεῦμα τῶν μελωδιῶν, ἀπλὴ καὶ αὐτὴ, εὐχάριστη καὶ καλοδεμένη. Ἡ διδασκαλία τῆς χορωδίας προσεγγισμένη καὶ ἡ ἀπόδοσις τῶν τραγουδιῶν, ρυθμικῶς καὶ μελωδικῶς πλαστικὴ, εὐκίνητη, καλὰ χρωματισμένη, μὲ σωστὴ ἄρθρωση καὶ χωρὶς φωνασκίες.

Εἶναι ἓνας καλὰ «τραβηγμένος» δίσκος, ὁ ὁποῖος πιστεύω ὅτι θὰ ἔχῃ καὶ ἀντίστοιχη ἐμπορική τύχη.

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ

Ἐνα μουσικὸ ἔργο, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν συνθέτη του ὡς ὄρατόριο, γιὰ νὰ εἶναι καὶ στὴν πραγματικότητα, δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ θρησκευτικὸ κείμενο καὶ ὀργῆς σὲ μινὸρε τρόπο μελωδίες. Ὑπάρχει κάποιο μουσικὸ πνεῦμα, μὴ ἰδεολογικὴ μουσικὴ ἀπαίτησις, μὴ μεταφυσικὴ ἔξαρσις, κάποια μουσικὴ ὕψις, γενικὰ κάποιο «ἦθος», τὸ ὁποῖο τελικῶς κατακυρώνει τὸ ἔργο, ὡς ὄρατόριο.

Καὶ τὸ ἔργο τοῦ κ. Σωκρ. Βενάρδου, ὁ «Βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν», ἔχει ἐξωτερικῶς τὰ γνωρίσματα τοῦ ὄρατορίου, στὴν πραγματικότητα ὅμως εἶναι παρὰ μὴ λαϊκὴ θρησκευτικὴ μουσικὴ ἀφήγησις, ἡ ὁποία δὲν ἔχει καμμιὰ ἀπολύτως σχέση μὲ τὸ ἰδεολογικὸ καὶ ἐκφραστικὸ τύπο, τὸν ὁποῖον καθορίζει ἡ μουσικὴ φόρμα, ποὺ λέγεται «ὄρατόριον». Βεβαίως, καὶ σπεύδω νὰ τὸ πῶ, ὅτι ὁ κ. Βενάρδος εἶναι ἄξιος πολλῶν ἐπαίνων, γιὰτὶ ἀφθοβος καὶ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τίς καλλιτεχνικὲς σειρήνες τῆς ἐποχῆς, δέχεται καλλιτεχνικοὺς ἐρεθισμοὺς, τοὺς ὁποῖους τοὺς προσφέρει ἡ πίστις, καὶ τὰ στοιχεῖα ποὺ τὴν συνθέτουν. Καὶ μόνον τὸ γεγονός ὅτι ἐπεθύμησε ν' ἀσχοληθῇ μὲ θρησκευτικὸ θέμα, ἀποδεικνύει ἄνθρωπο μὲ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα. Ἡ ἐπιθυμία του λοιπὸν νὰ ὑπερητήσῃ τὴν θρησκευτικὴ μουσικὴ εἶναι ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καλῶδεκτη, ἀλλὰ ὑπὸ ἓναν καὶ μόνον ὄρο. Νὰ μὴν τὴν «λαϊκεύει». Ἡ γνήσια καὶ πηγαία λυρική θρησκευτικὴ ἔμπνευσις δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπλουστεύσεως καὶ ἀκόμη «λαϊκεύσεως». Ὅταν εἶναι ἐμπνευ-

αμένη, είναι από τή φύση της σοβαρή και συγχρόνως άπλη, είναι άύστηρά φτιαγμένη και συγχρόνως διαυγής, εύληπτη, χωρίς φιλοσοφικούς ή θεολογικούς λαβύρινθους. Μπορεί κανείς να θεολογή μουσικώς και συγχρόνως να κάνει ύψιστης ποιότητας καλλιτεχνική εργασία. Σε τί έξυπηρετούν οι τόσο λαϊκές σέ στυλ μελωδίες του έργου, πολλές τών όποιων θά μπορούσαν, με άλλα ίσως λόγια, να είχαν μεγάλο «ΣουΞέ» ως λαϊκά τραγούδια τής εποχής; Κατεβάζουν τó νόημα, τήν ούσία τής προσπάθειας, χωρίς ν' ανεβάζουν τόν άνθρωπο και τήν ψυχή του. Όπως κάθε ζωγραφικός πίνακας ποιότητας, χρειάζεται ειδικής ποιότητας μογιά, έτσι και η ποιότητα κάθε μελωδίας πρέπει να είναι ανάλογη με τó θέμα, τó όποιο θά εκφράση. Τώρα, γιά τó Ξένο κείμενο, τó όποιον μετεχειρίσθη ó κ. Βενάρδος, φοβούμαι ότι εάν υπήρχε πιθανότητα να τó πληροφορηθί ó κ. Καζάλς, ίσως να είχε κακές επιπτώσεις, διότι τυπικώς θά έπρεπε να του ζητηθί άδεια, έφ' όσον ζή.

ΔΙΣΚΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΜΕ ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ

Μου έστάλησαν, άρμοδίως τελευταία, Ξένης προελεύσεως, δίσκοι μοντέρνων συγκροτημάτων, τύπου «μπίτλς», ή «Λατινικής μουσικής» με λειτουργίες, ύμνους ακόμη και νεκρώσιμες ακολουθίες, γραμμένες σέ ρυθμούς, μελωδίες και όργανα τών συγκροτημάτων αυτών.

Λέγουν, ότι οι δίσκοι αυτοί έχουν ως αντικειμενικό σκοπό να παγιδεύσουν κατά κάποιο τρόπο τούς νέους, έφ' όσον δέν μπορούν κατ' άλλον τρόπον να τούς φέρουν στην Έκκλησία και μέσα στή μέθη που τούς δημιουργούν τά μουσικά ειδώλα τους, να πληροφορηθοούν «τά ρήματα τής Έκκλησίας» ή τούς λατρευτικούς ύμνους τής Έκκλησίας. Και έτσι, μέσα σέ ρυθμούς Σέικ, Τουίστ—Μπλουζ και άλλους μοντέρνους χορευτικούς ρυθμούς—άφρικανικής όπως Ξέρουμε—προελεύσεως, με τις βραχνές και όργιαστικές κραυγές τών ειδώλων—τραγου-

διστών και τούς κομμένους ρυθμούς τής ηλεκτρικής κιθάρας και τών κορυθαντών «Ντράμερ» να άκούγεται: «Kyrie eleison» Christe eleison «Benedictus qui venit». «Agnus Dei» ακόμη και «Requiem aeternam».

Άρνούμαι να σχολιάσω τούς δίσκους, τις παιδαγωγικές προσδοκίες και τά αναμενόμενα ήθλοπλαστικά άποτελέσματα τής προσπάθειας αυτής. Αυτό μόνο που θέλω να πώ είναι, ότι άν δέν πρόκειται περι μίας κατάπτυστης πλέον έμπορείας, χωρίς «ιερόν και όσιον», πλανώνται οι έμπνευσταί του σχεδίου τούτου, πρόσ διάσωσιν διά τής μουσικής, τής... έκτραχλισμένης νεολαίας. Δέν κάνουν τίποτα άλλο, παρά να φθείρουν ακόμη περισσότερο στους ίδιους τούς νέους τήν έννοια του Θείου, τής Λατρίας κ.λ.π. Άς μη έπεκταθούμε πιά στις πρωτοβουλίες ώρισμένων κληρικών, οι όποιοι καλούν ήδη στις εκκλησίες τους συγκροτήματα τέτοιου είδους σέ ειδικές λειτουργίες γιά νέους, όπου οι κατά χιλιάδες προσερχόμενοι στην εκκλησία νέοι αρχίζουν, λικνιζόμενοι στους ρυθμούς τής όρχήστρας και πολλοί κρατώντας τó ρυθμό με... παλαμάκια φυσικά... να προσεύχονται.

Γνωρίζω, ότι θά δυσαρεστήσω όρισμένους φιλικούς και άξιοσεβάστους κατά τά άλλα παιδαγωγικούς κύκλους άσχολουμένους με τά προβλήματα τών νέων.

Άλλά Ξεκάθαρα, όπως τά είπαμε και σέ προσωπικές έπιστημονικές συζητήσεις. Δέν συντάσσομαι με τήν άποψη τους. Σε όλα τά πράγματα υπάρχουν όρια, άν θέλετε ακόμη και «ταμπού».

Τους νέους δέν τούς γνωρίζει κανείς διαβάζοντας τά καπρίσια τους στά βιβλία και τις έφημερίδες, ή βλέποντάς τους από τó παράθυρο ή κουβεντιάζοντας μαζί τους ex cathedra.

Και κάτι άλλο: Η δύναμη, ή συγκλονιστική δύναμη και μαγεία τής μουσικής δέν είναι εκεί που νομίζουν.

Κ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

Μηνιαϊόν Περιοδικόν «ΑΚΤΙΝΕΣ». Έκδοσις Χριστιανικής Ένώσεως «Ακτίνες». Γραφεία: όδός 'Ακαδημίας 45, 'Αθήναι 135 (Τηλ. 624-233). —Θεσσαλονίκης: 'Αγίας Σοφίας 39. —Υπεύθυνος: Γ. Δ. 'Ιατρίδης, κατοικία Δημητράκοπούλου 13 'Αθήναι (403). Υπεύθυνος Τυπογραφείου: Βλ. Σταματόπουλος, 'Ιπποκράτους 189 'Αθήναι (708). Έτησία συνδρομή δεχ. 70, έξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ή μη, δέν επιστρέφονται.